

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการเพิ่มผลิตข้าวไร่ของชุมชนลัวะบ้านห้วย
ขวางโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาง
ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

โดย

นายอนุรักษ อยู่นถิ่น และคณะ

สนับสนุน โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สัญญาเลขที่ RDG57N0028

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการเพิ่มผลิตข้าวไร่ของชุมชนลัวะบ้านห้วย
ขวางโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาง
ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

โดย

นายอนุรักษ์ อุ๋นถิ่น และคณะ

สนับสนุน โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัย "แนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนลัวะบ้านห้วยขวางโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาง ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน" เป็นการศึกษาความเป็นมาและการได้มาซึ่งการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาปัญหาและความเสี่ยงของการลดลงของผลผลิตข้าวไร่ในครัวเรือน เพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และการผานความรู้ใหม่ที่ได้ในการศึกษาวิจัยที่ส่งผลต่อการลดลงหรือเพิ่มขึ้นของผลผลิตข้าวไร่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านการคัดพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ทั้งนี้เป็นผลมาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะประเด็นข้าวไม่พอกินบนฐานการผลิตที่จำกัด

หากแต่ปี 2520 เป็นต้นมาชุมชนได้ดำรงชีวิตในการพึ่งพาการผลิตข้าวไร่มาโดยตลอด และมีการทำไร่แบบหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งปี 2550 รัฐบาลได้มีนโยบายการกันพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกินออกจากกัน ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนด้านการผลิตข้าวไร่ที่ต้องจำกัดพื้นที่ไม่ให้มีการหมุนเวียนไปหลายที่เหมือนเช่นเคยทำมา สถานการณ์การผลิตข้าวไร่ในชุมชนเริ่มลดลงตามลำดับ การทำไร่ต้องทำซ้ำกันจำนวน 7 – 8 ปีถึงจะหมุนได้ 1 ครั้ง อีกทั้งจำนวนคนในชุมชนเริ่มมีมากขึ้นจึงทำให้ผลผลิตข้าวไร่ไม่เพียงพอเท่าที่ควร

กระบวนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่การสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านทั้งในด้านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ วิธีการดำเนินงานและผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินงานครั้งนี้ จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆโดยอาศัยเครื่องมือต่างๆ เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ ประกอบด้วย บริบทชุมชน ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน แหล่งที่มาทรัพยากรธรรมชาติ ชนิดและปริมาณการบริโภคข้าว รวมถึงการรวบรวมพันธุ์ข้าวไร่ที่ใช้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ผลกระทบ/ปัญหาและความเสี่ยงในด้านฐานการผลิตข้าวไร่ของคนในชุมชน ศึกษาวัฒนธรรมความเป็นอยู่เชิงวัฒนธรรม พฤติกรรม มีผลต่อการผลิตข้าวไร่ในด้านบวกลบอย่างไรบ้าง เช่น การทำไร่ข้าวที่มีจำนวนไร่มากแต่ผลผลิตเท่าเดิมหรือลดลง การจัดการแปลงที่มีความลาดชันสูง และความรู้/ภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และ แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านการผลิตข้าวไร่ของชุมชน จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบจัดหมวดหมู่และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆ เพื่อวางแผนแนวทางการแก้ไขปัญหา หรือการฟื้นฟูฐานการผลิต ตลอดจนการทดลองปฏิบัติตามแผนการที่ได้วางไว้ เช่น การจัดกิจกรรมสำรวจทรัพยากรฐานการผลิตกับคนในชุมชน ที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในของชุมชน

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่จะมีผลต่อผลผลิตข้าวไร่ในแต่ละปี เนื่องจากชุมชนได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น ฤดูฝนจะมีฝนตกแบบไม่มีน้ำ ฤดูร้อนก็ร้อนจัด หน้าหนาวอากาศหนาวเย็นติดต่อกันหลายเดือน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว น่าจะมีผลต่อความเป็นอยู่ของ

คนในชุมชนและการผลิตข้าวไร่ในแต่ละปีก็ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมของคนในการผลิตข้าวไร่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชนคือ การนำสารเคมีมาใช้ในไร่ข้าวเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากที่สุดเพราะข้อมูลที่ยังไม่พบการใช้สารเคมีแต่ในระยะเวลาที่ 2 เริ่มมีชาวบ้านนำปุ๋ยเคมีเข้ามาหว่านในแปลงข้าวที่ไม่สมบูรณ์ให้มีความสมบูรณ์และได้ผลผลิตมากขึ้นและในอนาคตนั้นอาจจะมีเพิ่มมากขึ้นด้วยพฤติกรรมเรียนแบบของชาวบ้านเพราะการทำให้ข้าวสมบูรณ์และให้ผลผลิตนั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่างเช่น ปุ๋ยที่ใช้บำรุง การขยันในการถอนหญ้าและการปราบศัตรูพืชเป็นต้น ฉะนั้น การถอนหญ้าในแปลงข้าวที่มากขึ้นและต้องใช้เวลาในการถอนหลายวันต่อไร่ถ้าจะให้ข้าวได้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นก็ต้องใช้เวลาในการถอนหญ้าให้มากขึ้น ระยะนี้สิ่งที่นำเข้ามาช่วยในการทุนแรงของชาวบ้านก็คือเกลือที่มีอยู่ในพื้นที่ แต่การใช้เกลือก็จะทำให้ดินเปลี่ยนไปเหมือนกัน อีกทั้งการปราบศัตรูพืชก็ต้องใช้ความอดทนมากในการดักจับ ดังนั้นความรู้เหล่านี้เป็นบทบาทที่ที่มวิจัยจะต้องค้นคว้าเพื่อหาคำตอบให้สอดคล้องกับการผลิตในพื้นที่และให้เกิดการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น

ด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ พบว่า ชุมชนมีองค์ความรู้ในด้านต่างๆ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ข้าวอย่างง่าย ภูมิปัญญาการใช้เกลือแทนสารเคมีในการทำวัชพืช และความรู้ใหม่ที่ได้จากการค้นคว้าคือการทำที่ดักแมลงแทนการใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืชเป็นต้น

ด้านการแก้ไขปัญหาข้าวไม่พอกินหรือการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่มี 2 ทางคือ การแก้ไขปัญหาระยะสั้น การหิบบ่มข้าวในช่วงไม่พอกินกับกลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวในหมู่บ้าน และการหิบบ่มจากญาติพี่น้องในหมู่บ้าน การแก้ไขปัญหาระยะยาว การสร้างความร่วมมือกับคนทั้งในและนอกชุมชนด้านการจัดการแปลงข้าวและพันธุ์ข้าวของคนในชุมชน การใช้มาตรการของชุมชนที่เข้มงวดเรื่องการใช้สารเคมีในแปลงข้าวเพื่อให้เกิดการป้องกันไว้ก่อนที่จะเกิด การปลูกพืชเสริมในแปลงข้าวเพื่อให้เกิดสารอาหารในช่วงที่ผลิตข้าว เช่น ถั่วต่างๆ แตงไร้ ฯลฯ นอกจากจะเป็นการเสริมอาหารในดินแล้วชาวบ้านยังมีอาหารให้กินระหว่างที่รอเก็บเกี่ยวอีกด้วย การทำแนวคันท่วในพื้นที่ไร่ของชาวบ้านแต่ละคนเพื่อให้ชะลอการชะล้างหน้าดินทำให้ดินมีความสมบูรณ์มากขึ้นได้รับการส่งเสริมจากโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริเข้ามาช่วยขุดแนวคันท่ว/ขั้นบันไดในแต่ละปี การแก้ไขปัญหาด้านหนอนกีดกั้นข้าวในดิน ชาวบ้านจะมีวิธีการพรวนดินในแปลงข้าวและนำหนอนที่กีดกั้นรากข้าวออก และสุดท้ายการแก้ไขปัญหาด้านแมลงกีดกั้นต้นข้าวหรือยอดข้าวชาวบ้านจะมีการทำที่ดักแมลงที่กีดกั้นข้าวไว้ตามจุดต่างๆ วิธีนี้จะทำให้แมลงลดลง 80 %

ด้านการบำรุงดิน ในชุมชนมีการปลูกกาแฟเป็นอาชีพเสริมส่งไปที่ โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ จะมีการแปรรูปที่ศูนย์นี้จากจากกาแฟจะนำมาทำปุ๋ยหมักส่งให้กับชาวบ้านได้ใช้ในแปลงข้าวต่อไป ชาวบ้านได้เสนอแนะว่า การสร้างความร่วมมือกับคนทั้งในและนอกชุมชนด้านการจัดการแปลงข้าวและพันธุ์ข้าวของคนในชุมชน การใช้มาตรการของชุมชนที่เข้มงวดเรื่องการใช้สารเคมีในแปลงข้าวเพื่อให้เกิดการป้องกันไว้ก่อนที่จะเกิด ปลูกพืชเสริมในแปลงข้าวเพื่อให้เกิดสารอาหารในช่วงที่ผลิตข้าว เช่น ถั่วต่างๆ แตงไร้ ฯลฯ นอกจากจะเป็นการเสริมอาหารในดินแล้วชาวบ้านยังมี

อาหารให้กินระหว่างที่รอเก็บเกี่ยวอีกด้วย สร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนให้ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของแหล่งอาหารที่มาจากธรรมชาติ การทำแนวคันทิวในพื้นที่ไร่ของชาวบ้านแต่ละคนเพื่อให้ชะลอการชะล้างหน้าดินทำให้ดินมีความสมบูรณ์มากขึ้นโดยทีมวิจัยที่นำร่องจะต้องเป็นคนขยายผลการทำไร่จากปีก่อนให้ได้

ด้านผลลัพธ์ด้านการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านโครงการวิจัยชาวบ้าน พบว่า ทีมวิจัยและคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น การกล้าแสดงออก ความมีเหตุมีผล ดังจะเห็นได้จากการประชุมหมู่บ้านในแต่ละครั้ง จะมีการถกประเด็นปัญหา ก่อนที่จะลงมติ โดยอาศัยข้อมูลที่เป็นความจริง และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น ในส่วนของการดำเนินโครงการวิจัย ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น และให้ความสำคัญกับการจัดการระบบน้ำ การสร้างความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาของชุมชนในแต่ละด้าน เพราะทุกคนถือว่าเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน เราจะทำอย่างไรเพื่อรักษาฐานที่มั่นสุดท้ายของเราไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ในอนาคต โดยเฉพาะฐานการผลิตหลักของชุมชน ด้านชุมชน ชุมชนเริ่มมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งต่างจากในอดีตที่ไม่ได้มองเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน แต่หลังจากที่มีโครงการวิจัยเกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการฟื้นฟูฐานทรัพยากรป่าของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับฐานการผลิต(ปากท้องของครอบครัว)ซึ่งทำให้คนในชุมชนจึงตั้งคำถามร่วมกันว่า จะมีการเพิ่มผลผลิตข้าวในพื้นที่ที่จำกัดได้อย่างไร มีแนวทางไหนบ้างที่จะช่วยกันทำได้ และทุกคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการทำงาน นอกจากนั้น คนในชุมชนต่างก็มีความภาคภูมิใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในครั้งนี้ และยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
สารบัญ	ข
บทที่ 1 บทนำ	
- ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
- คำถามวิจัย-วัตถุประสงค์	3
- กรอบแนวคิด –ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ	4
- พื้นที่ดำเนินการ	5
- แผนการดำเนินงาน	7
- ปฏิทินการดำเนินงานวิจัย	9
บทที่ 2 บริบทชุมชนบ้านห้วยขวาง	11
บทที่ 3 กระบวนการศึกษา	26
- กิจกรรมที่ 1	26
- กิจกรรมที่ 2	29
- กิจกรรมที่ 3	33
- กิจกรรมที่ 4	35
- กิจกรรมที่ 5	38
- กิจกรรมที่ 6	41
- กิจกรรมที่ 7	43
- กิจกรรมที่ 8	46
- กิจกรรมที่ 9	49
- กิจกรรมที่ 10	51
- กิจกรรมที่ 11	53
- กิจกรรมที่ 12	56
- กิจกรรมที่ 13	58
- กิจกรรมระยะที่ 2	59
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรม	75
บทที่ 4 - ผลการศึกษา	76
- ผลสรุปที่ได้จากเวที	76
- บทสรุปผลการดำเนินงาน	94

	สารบัญ (ต่อ)	หน้า
บทที่ 5	สรุปผล วิเคราะห์และข้อเสนอแนะ	96
	- สรุปผลการดำเนินงาน	96
	- แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในฐานน้ำของชุมชน	97
	- การแก้ไขปัญหาไร่ข้าวหรือการเพิ่มผลผลิตข้าว	97
	- บทวิเคราะห์	98
	- ผลลัพธ์ของงานวิจัย	101
	- ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ	102
	- ปัญหาและอุปสรรค	103
	- ข้อเสนอแนะ	104
ภาคผนวก	ภาคผนวก	
	รายชื่อทีมวิจัย	106
	ภาพการทำกิจกรรมและภาพไร่ข้าวบ้านห้วยขวาง	107

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บ้านห้วยขวาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากอำเภอบ่อเกลือไปทางทิศเหนือ ตามถนนสายอำเภอบ่อเกลือ - อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ระยะทางก่อนถึงทางแยกเข้าหมู่บ้านประมาณ 30 กิโลเมตร แล้วแยกขึ้นทางบ้านขุนน่าน ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร โดยเป็นถนนลูกรัง การคมนาคมค่อนข้างลำบาก โดยเฉพาะฤดูฝน บ้านห้วยขวางมีประชากรทั้งหมดจำนวน 257 คน แบ่งเป็น ชายจำนวน 132 คน หญิงจำนวน 125 คน มีจำนวนครัวเรือนจำนวน 64 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลิตข้าวไร่เป็นอาชีพหลัก โดยมีการปลูกกาแฟเป็นอาชีพเสริมในครัวเรือน และมีประชากรที่เป็นวัยแรงงานหน้าใหม่ได้เข้าไปทำงานต่างจังหวัด บางส่วนไปเรียนหนังสือตามสถานศึกษาต่างๆ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และผี ชาวบ้านห้วยขวางเป็นชาวชาติพันธุ์ลัวะ ตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่สูงมาเป็นเวลานานและยังคงรักษาจารีตวัฒนธรรมความเชื่อของชาวลัวะไว้ เช่น การเลี้ยงผีเมือง ผีเรือน ผีไร่ เป็นต้น อีกทั้งยังพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมาหลายชั่วอายุคน ทั้งที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน รวมถึงแหล่งอาหาร มีแหล่งน้ำลำห้วยหลายสายในพื้นที่และไหลตลอดปี มีวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่ผูกพันเชื่อมโยงกับธรรมชาติโดยอาศัยองค์ความรู้ท้องถิ่นที่สั่งสมสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

การทำไร่ข้าวหมุนเวียนถือเป็นอาชีพหลักของชุมชนที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับจารีตประเพณี โดยเป็นผลิตเพื่อการยังชีพเท่านั้น การปลูกข้าวไร่ของชุมชนบ้านห้วยขวางจะเริ่มปลูกตั้งแต่เดือนมกราคมของทุกปี นับตั้งแต่การถางไร่ การเผาไร่ การหยอดข้าว การกำจัดวัชพืช การเก็บเกี่ยวและการขนข้าวขึ้นยุ้งฉาง ซึ่งจะเสร็จสิ้นฤดูกาลเพาะปลูกในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี หากแต่ผลิตข้าวที่ได้ในแต่ละปีก็ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน

ข้อมูลจากศูนย์ภูฟ้าพัฒนา โครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ร่วมกับ ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ไบโอเทค) สนับสนุน ดร. ปัทมา ศิริธัญญา และคณะ สรุปได้ว่าสถานการณ์การผลิตข้าวในพื้นที่บ่อเกลือพบว่า พื้นที่เกษตรกรรมของอำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่บริเวณเชิงเขาและภูเขาสูง การปลูกข้าวไร่ใช้วิธีแบบดั้งเดิม ปัญหาที่พบคือผลผลิตข้าวต่ำเฉลี่ยประมาณ 100 กิโลกรัมต่อไร่ ไม่เพียงพอสำหรับบริโภคในครัวเรือนตลอดทั้งปี เนื่องจากการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่เชิงเขา ต้องอาศัยน้ำฝนที่มีความแปรปรวนและไม่แน่นอน เกษตรกรขาดความรู้ด้านการคัดแยกเมล็ดพันธุ์ ทำให้มีการปนของสายพันธุ์ข้าว ส่งผลต่อผลผลิต ขาดการปรับปรุงบำรุงดิน การดูแลรักษา การเขตกรรมอย่างเป็นระบบ ดังนั้นผลผลิตข้าวไร่ไม่เพียงพอต่อการบริโภค จึงเป็นปัญหาสำคัญของชุมชนในแถบภูเขา ส่งผลให้รายจ่ายของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจากการซื้อข้าวเพื่อบริโภค และการย้ายถิ่นฐานเพื่อขายแรงงานนอกชุมชน ปัญหาผลผลิตข้าวไร่ต่ำเกิดจากสาเหตุสำคัญอย่างน้อย 3 ประการคือ 1) การปนกันของเมล็ดพันธุ์ข้าวต่างสายพันธุ์ที่ใช้ในการปลูก ทำให้ต้นข้าวในแปลงมีการสุก-แก่ของเมล็ดข้าวไม่เท่ากัน เมื่อเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงได้ข้าวที่มีเมล็ด

ลึบปนอยู่มาก 2) ขาดการบำรุงคุณภาพดิน และ 3) ขาดการจัดการเขตเกษตรกรรมที่เหมาะสม (ข้อมูลจาก ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ไบโอเทค))

จากสถานการณ์การผลิตข้าวในพื้นที่ปอเกลือเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัญหาของบ้านห้วยขวางที่ไม่ต่างกันมากนัก เนื่องจากบ้านห้วยขวางมีพื้นที่ทำกินเป็นพื้นที่สูงลาดชันเป็นอย่างมากและอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ซึ่งในแต่ละปีก่อนที่ชาวบ้านจะถางไร่ ต้องขออนุญาตจากอุทยานฯ ดอยภูคาก่อน ไม่เช่นนั้นอาจถูกจับกุมดำเนินคดีข้อหาบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งถือเป็นปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความเสี่ยงในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของคนในชุมชน และการหมุนเวียนการปลูกข้าวก็มีพื้นที่ไม่มาก ครอบครัวยุคหนึ่งก็จะหมุนเวียนได้ 2 ที่ แต่ละพื้นที่ก็จะมีปลูกข้าวซ้ำอยู่ที่เดิมประมาณ 8 - 12 ปี จึงจะเวียนไปอีกที่หนึ่ง ซึ่งเป็นที่ของตนเองทำซ้ำไปซ้ำมาอย่างนี้เป็นเวลานาน เพราะถูกบีบด้วยพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา จึงต้องมีการจำกัดพื้นที่ในการทำเกษตร อีกทั้งยังมีการใช้เกลือในการกำจัดวัชพืชทำให้ดินเสื่อมสภาพ เกิดปัญหาดินเค็ม ประกอบกับเป็นพื้นที่ลาดชันทำให้การชะล้างหน้าดินมีง่าย บางพื้นที่ก็มีการพังทลายของหน้าดิน บางปีก็ยังมีแมลงกัดกินต้นข้าวในไร่ทำให้ผลผลิตตกต่ำลงอีก ผลผลิตจึงไม่เป็นที่พึงพอใจของชาวบ้านมากนัก จากปริมาณการผลิตข้าวบ้านห้วยขวางปีที่ผ่านมา(2556) ผลิตข้าวได้ 15 – 20 ถัง/ไร่ แต่ละครัวเรือนจะได้ผลผลิตข้าวต่อปีประมาณ 70 – 80 ถัง ซึ่งขึ้นอยู่กับ การดูแลรักษา สภาพที่ดินและสภาพอากาศในแต่ละปี โดยปริมาณข้าวที่จะให้พอกินสำหรับครัวเรือน คือ 120 ถัง/ครัวเรือน การแก้ไขปัญหาข้าวไม่พอกินของคนในชุมชน มีวิธีการจัดการคือ การยืมจากเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้อง มีส่วนน้อยที่ต้องออกมาซื้อจากข้างนอก ดังนั้น ปัญหาผลผลิตข้าวไร่ที่ได้ปริมาณน้อยและไม่เพียงพอต่อความต้องการข้าวต่อปีของคนในชุมชน เป็นปัญหาที่สำคัญที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน จำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาปัญหาในเรื่องนี้ ซึ่งความพยายามที่ผ่านมา นอกจากชาวบ้านจะอาศัยองค์ความรู้ท้องถิ่นในการเพาะปลูกข้าวไร่ ทั้งการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์โดยอาศัยความรู้ท้องถิ่น การใส่ปุ๋ยคอก การกำจัดวัชพืชในไร่ข้าวแล้ว แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้เท่าที่ควร นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานราชการในพื้นที่เข้ามาให้ความรู้ในการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าว แต่ก็ยังไม่ส่งผลต่อการเพิ่มการผลิตข้าวและการจัดการแปลงในพื้นที่เท่าที่ควร ทั้งนี้ส่วนหนึ่งสาเหตุมาจากการที่คนในชุมชนยังไม่เข้าใจกระบวนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าว การจัดการแปลงอย่างถูกวิธี หากแต่ยังอาศัยความรู้และความเคยชินในการทำไร่ข้าวที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งสถานการณ์ปัญหาหรือสภาพแวดล้อมหรือแม้แต่ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป มีผลต่อผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต หากไม่มีแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างถูกวิธีและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

จากสถานการณ์ปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ผู้นำชุมชนร่วมกับคนในชุมชนได้ร่วมกันจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและร่วมกันหาแนวทางในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยอาศัยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลและเพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันคิดหาวิธีที่จะเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ หาวิธีการจัดการแปลงข้าวที่มีพื้นที่จำกัด การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้วัสดุในพื้นที่ การคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่สูงของชุมชนของตนเอง การใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ รวมถึงการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากฐาน

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน จึงได้ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยภายใต้โครงการ "แนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนลัวะบ้านห้วยขาว หมู่ 11 ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน" เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ปัญหา การจัดการกับปัญหาที่ผ่านมา และองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการปลูกข้าวไร่ ทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงของตนเองในพื้นที่กำจัดและการหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของชุมชน ในขณะเดียวกันยังถือเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งจะมีผลกระทบต่อคนในชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต และเป็นการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการข้าวไร่ให้เพียงพอในพื้นที่อำเภอบ่อเกลือ โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันต่อไป

1. คำถามวิจัย

คำถามหลัก

แนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนลัวะบ้านห้วยขาวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขาว ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน เป็นอย่างไร

คำถามรอง

1. การปลูกข้าวไร่ของชุมชนจากอดีต – ปัจจุบันเป็นอย่างไร และเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
2. ปฏิทินการเกษตรในรอบปีเป็นอย่างไร
3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่เป็นอย่างไรและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
4. วิธีการในการจัดการแปลงข้าวไร่จากอดีต – ปัจจุบันเป็นอย่างไรเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
5. พันธุ์ข้าวไร่ที่ใช้ในแปลงของแต่ละครัวเรือนมีอะไรบ้าง และพันธุ์ไหนให้ผลผลิตมากที่สุด
6. องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการแปลงข้าวไร่ทั้งในอดีต – ปัจจุบันเป็นอย่างไร

2. เป้าหมาย

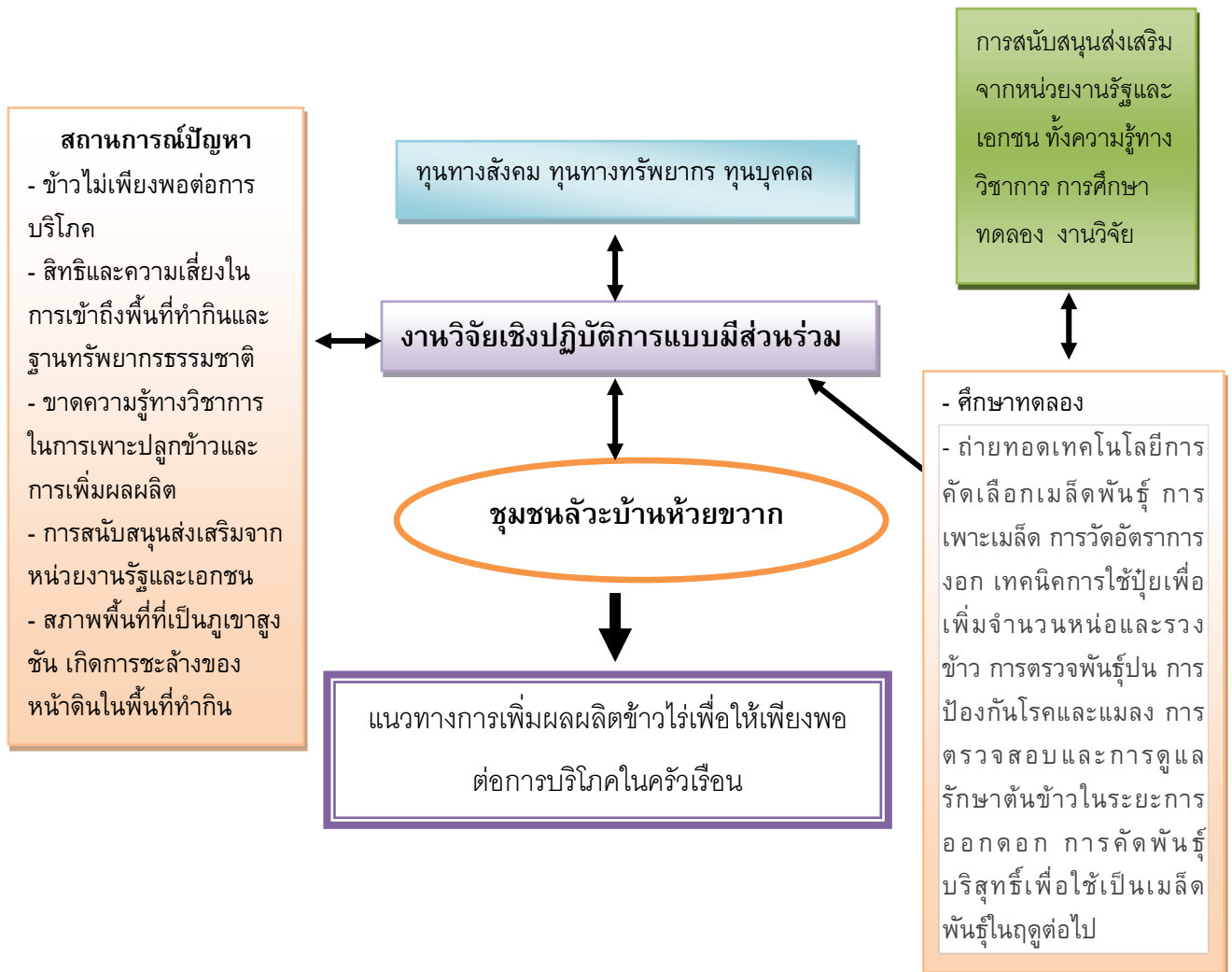
1. เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนอย่างยั่งยืน
2. เพื่อให้มีการจัดการแปลงข้าวไร่ที่เอื้อต่อระบบนิเวศน์แวดล้อม

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการการผลิตข้าวไร่โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านห้วยขาว
2. เพื่อศึกษาวิธีการปลูกข้าวไร่ที่ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาองค์ความรู้ท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ในปัจจุบันโดยกระบวนการมีส่วนร่วมชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลบ่อเกลือเหนือ

3. เพื่อหาแนวทางในการจัดการแปลงข้าวไร่ที่เหมาะสมกับพื้นที่สูงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านห้วยขวาง

4. กรอบแนวคิด

5. ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ

1. กลุ่มเด็กและเยาวชนและชาวบ้านในชุมชน
2. ผู้นำหมู่บ้าน (เป็นทางการและไม่เป็นทางการ)
3. องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือเหนือ
4. เจ้าหน้าที่ป่าไม้
5. เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ
6. ปราชญ์ชาวบ้าน
7. เจ้าหน้าที่เกษตรพื้นที่สูง
8. เจ้าหน้าที่จาก มทร.ล้านน่าน

โดยกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจะมีบทบาทในการให้ข้อมูลงานวิจัยและมีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้

6. พื้นที่ดำเนินงาน

บ้านห้วยขวาง หมู่ที่ 11 ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

7. ระยะเวลาการดำเนินงาน

กันยายน 2557 – ธันวาคม 2558 รวมระยะเวลา 1 ปี 4 เดือน

8. เครื่องมือการวิจัยและ ขอบเขตการศึกษา

8.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

- การใช้แบบสอบถาม
- การสัมภาษณ์
- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- การอภิปรายกลุ่มย่อย
- การบันทึกข้อมูล
- การทดลอง

8.2 ขอบเขตการศึกษา

ระยะที่ 1 ศึกษา สรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชน พันธุ์ข้าวที่ปลูกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สถานการณ์ปัญหาด้านการปลูกข้าวไร่ วิธีการปลูกข้าวไร่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิธีการที่ใช้ในการปลูกข้าว หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาด้านการปลูกข้าวไร่ในชุมชน (รวม 7 เดือน)

1. ศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ประชากร ครัวเรือน ระบบการผลิต อาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ความเชื่อ ลักษณะการปกครอง ความสัมพันธ์ทางสังคม สถานการณ์ปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีผลต่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชน

2. ศึกษาศักยภาพทุนเดิมในพื้นที่ในการจัดการแปลงข้าวไร่โดยชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในส่วนของ การเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การเก็บพันธุ์ข้าว การปลูกข้าว การจัดการแปลงข้าว ปริมาณการอุปโภคข้าวของแต่ละครอบครัวต่อปี (กี่ถัง) และ แต่ละครอบครัวมีการขาดแคลนข้าวจำนวนกี่เดือน คุณภาพของข้าว จำนวนแปลงที่ปลูกข้าว ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ฯลฯ โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยและการเรียนรู้ร่วมกันและนำมาสรุปวิเคราะห์

3. ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ การคัดสรรพันธุ์ข้าวไร่ ได้แก่

- 3.1 เมล็ดพันธุ์ (มาจากไหน วิธีการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ เป็นอย่างไร) การคัดและแบ่งเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ การคัดและแบ่งเมล็ดพันธุ์ที่ใช้บริโภคและที่ใช้เพาะปลูก
 - 3.2 ลักษณะของพื้นที่และการใช้ประโยชน์ (การคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับข้าวแต่ละสายพันธุ์)
 - 3.3 ผลผลิตที่ปลูกได้แต่ละพื้นที่
 - 3.4 การปลูกดูแลรักษา (วิธีการดูแลความอุดมสมบูรณ์ของดิน การจัดการศัตรูพืช วงจรศัตรูพืช ความแน่นอน/ไม่แน่นอนของฝน)
 - 3.5 สิทธิที่ดินทำกิน (ขอบเขตที่มีการกำหนดไว้เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร จำนวนแปลงต่อครัวเรือน เป็นอย่างไร (คนมีที่ทำกิน/ไม่มีที่ทำกิน)
 - 3.6 กลไกทางสังคม (การช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ เช่น กองทุน การแบ่งปัน เป็นต้น) (ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก เช่น การพึ่งเสียงแมลง ดูนกดูวันเสีย
- ทั้งนี้ โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยและเรียนรู้ร่วมกันสุดท้ายนำข้อมูลมาสรุปวิเคราะห์
4. ศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการปลูกข้าวไร่ ทั้งในด้านการจัดการแปลง การใช้ปุ๋ย การเข้ามาของพันธุ์ข้าวนอกพื้นที่ งานพัฒนาที่เข้ามาในชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวนครัวเรือนและประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการจัดการแปลงข้าวไร่ที่มีอยู่อย่างจำกัดร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยอาศัยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยรวมถึงการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามแล้วนำเอาข้อมูลที่ได้มาสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกันระหว่างชาวบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
 5. สรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา การสำรวจ การจัดเวทีแลกเปลี่ยน เพื่อนำเอาผลสรุปที่ได้นำเสนอต่อคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อจะนำไปสู่การวางแผนการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่เพียงพอของคนในชุมชน
 6. สรุปบทเรียนผลการดำเนินงานระยะที่ 1 และจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 ต่อ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระยะที่ 2 วางแผนการดำเนินกิจกรรมเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการผลิตข้าวไร่ที่เพียงพอต่อคนในชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1. จัดทำแผนปฏิบัติการในการปลูกข้าวไร่ โดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. การศึกษาดูงานด้านการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการปลูกข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตมากขึ้นในพื้นที่ที่จำกัด หรือหน่วยงาน/ องค์กรชุมชน / ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ในพื้นที่สูง
3. สรุปวิเคราะห์ผลการศึกษาดูงาน
4. วางแผนการผลิตข้าวไร่ในพื้นที่สูงและพื้นที่จำกัดผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและนำผลสรุปจากแผนการดำเนินงานระยะที่ 1 มาทดลองปฏิบัติ

5. หาวิธีการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ที่เพียงพอต่อคนในชุมชนโดยใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ในการปลูกข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคของคนในชุมชน
6. กิจกรรมการหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่สูง และให้ผลผลิตมากที่สุด
7. เวทีนำเสนอผลการศึกษาวิจัยและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)
8. สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

9. แผนการดำเนินงาน

ระยะที่ 1

1. จัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านบ้านห้วยขวาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัยและขอความร่วมมือ
2. จัดอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย
3. ศึกษาบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ
4. เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชน
 - ระยะเวลาการปลูกข้าวไร่
 - การจัดการแปลงข้าวไร่
 - การคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน
 - ผลผลิตข้าวไร่ที่เพียงพอต่อความต้องการของครัวเรือน
 - สภาพอากาศที่ส่งผลต่อผลผลิตข้าวไร่
5. เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องการปลูกข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น
6. สำรวจศึกษาสภาพแวดล้อม พื้นที่ ดิน น้ำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการลดลงของปริมาณข้าวในแต่ละปี
7. ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าว ในมิติต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับข้าว การคัดเลือกพันธุ์ข้าวแบบดั้งเดิม และองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตข้าว การจัดการแปลงข้าวไร่จากภายนอกที่เข้าหนุนเสริม
8. ศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการปลูกข้าวไร่ของชุมชน ทั้งในด้านของ การลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ งานพัฒนาที่เข้ามาในชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวนครัวเรือนและประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการปลูกข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ร่วมกันของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยอาศัยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยรวมถึงการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามแล้วนำเอาข้อมูลที่ได้มาสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
9. เวทีรวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
10. เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง
11. จัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1

12. จัดเวทีประชุมประจำเดือน

ระยะที่ 2

1. จัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลมากขึ้น
2. การศึกษาดูงานด้านการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่สูง
3. การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เื้อต่อผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่
4. ทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่
5. จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่ที่เหมาะสมกับพื้นที่และให้ผลผลิตมากที่สุดในพื้นที่
6. เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)
7. จัดเวทีประชุมประจำเดือน
8. จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านการวิจัย

- สถานการณ์การปลูกข้าวไร่
- องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ผสมผสานกับความรู้จากภายนอกเกิดเป็นความรู้ใหม่ในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ในพื้นที่
- องค์ความรู้ในการจัดการแปลงข้าวไร่ที่มีอย่างจำกัดและลาดชัน
- กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่

ด้านการพัฒนา

- การสร้างภาคีการเรียนรู้หลายภาคส่วนในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ให้เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนโดยมีส่วนร่วมของชุมชน
- ได้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมและให้ผลผลิตข้าวไร่ที่เพียงพอ
- ชุมชน/องค์กรผู้ใช้น้ำตระหนักและเห็นคุณค่าของการปลูกข้าวไร่ที่เหมาะสมกับพื้นที่
- เกิดการผสมผสานองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการสมัยใหม่มาปรับใช้ในเรื่องของการจัดการแปลงข้าวไร่อย่างเหมาะสม

11. ปฏิทินแผนการดำเนินการวิจัย

• ระยะที่ 1

กิจกรรม	เดือนที่							
	1	2	3	4	5	6	7	8
1. จัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านบ้านห้วยขวาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัย เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัยและขอความร่วมมือ								
2. จัดอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูล และการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย								
3. ศึกษาบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ								
4. เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชน • ระยะเวลาการปลูกข้าวไร่ • การจัดการแปลงข้าวไร่ • การคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน • ผลผลิตข้าวไร่ที่เพียงพอต่อความต้องการของครัวเรือน • สภาพอากาศที่ส่งผลต่อผลผลิตข้าวไร่								
5. เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องการปลูกข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น								
6. สำรวจศึกษาสภาพแวดล้อม พื้นที่ ดิน น้ำ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการลดลงของปริมาณข้าวในแต่ละปี								
7. ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าว ในมิติต่างๆ รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับข้าว และองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตข้าว การจัดการแปลงข้าวไร่จากภายนอกที่เข้าหนุนเสริม								
8. ศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงที่ส่งผลต่อการปลูกข้าวไร่ของชุมชน ทั้งในด้านของ การลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ งานพัฒนาที่เข้ามาในชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวนครัวเรือน								

กิจกรรม	เดือนที่							
	1	2	3	4	5	6	7	8
และประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการปลูกข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยอาศัยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยรวมถึงการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามแล้วนำเอาข้อมูลที่ได้มาสรุปวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่								
9. รวบรวมข้อมูล เวกีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน								
10. เวกีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง								
11. สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1								
12. ประชุมประจำเดือน								

■ ระยะที่ 2

กิจกรรม	เดือนที่							
	9	10	11	12	13	14	15	16
1. แผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลมากขึ้น								
2. การศึกษาดูงานด้านการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่สูง								
3. การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่								
4. ทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่								
5. จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่ที่เหมาะสมกับพื้นที่และให้ผลผลิตมากที่สุดในพื้นที่								
6. เวกีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวกีสืบข้อมูล)								
7. แผนปฏิบัติการเพื่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่อย่างเพียงพอต่อ								

กิจกรรม	เดือนที่							
	9	10	11	12	13	14	15	16
ความต้องการนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน								
8. สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์								
9. ประชุมประจำเดือน								

บทที่ 2

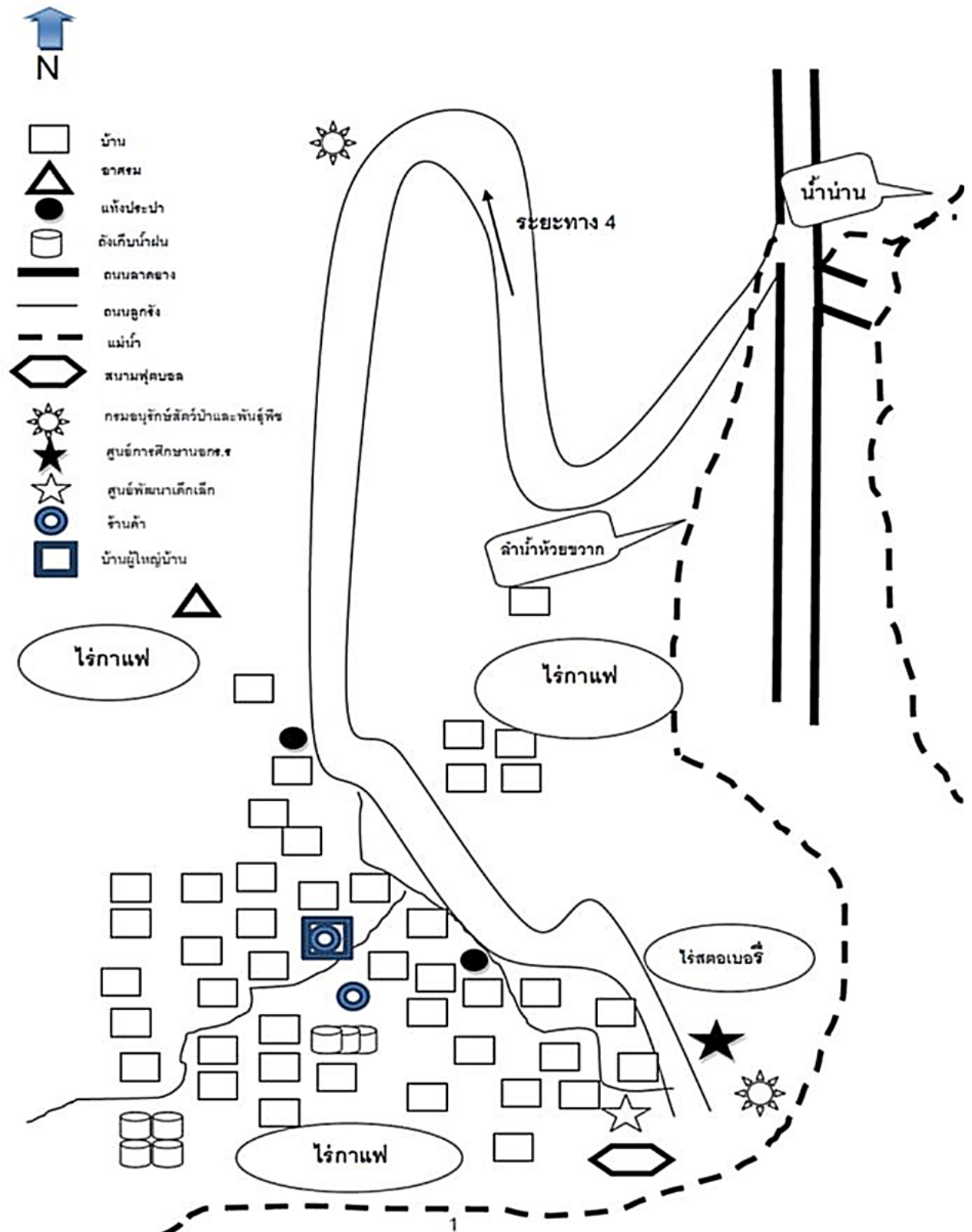
บริบทชุมชนบ้านห้วยขวาก

สภาพทั่วไป

บ้านห้วยขวาก มีความงามตามธรรมชาติของหมู่บ้านแห่งนี้ แม้จะมีป่าไม้ไม่มากนักแต่ความงดงามก็ไม่ได้ลดน้อยลง หมู่บ้านถูกโอบล้อมด้วยขุนเขาแห่งทุ่งข้าวไร่สลับลูกหูกตาและไร่กาแฟ เมฆหมอกเคลื่อนคล้อยลอยอย่างช้าพร้อมความเย็นสบายของสายลมและความชุ่มฉ่ำของสายฝนในฤดูฝน สภาพทั่วไปของหมู่บ้านจึงประกอบด้วยเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน และมีสภาพอากาศหนาวเย็นตลอดปี บริเวณตอนเหนือของหมู่บ้านเป็นแนวเขตป่าอนุรักษ์ของชุมชนและเป็นที่ตั้งของหน่วยอนุรักษ์ป่าไม้ที่ 13 แพร่ บ้านห้วยขวากเป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2543 หมู่ที่ 11 โดยแยกจากบ้านเวรหรือบ้านขุนน้ำน่าน

เดิมที่ตั้งของชุมชนเป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ในช่วงปี พ.ศ. 2522 ชาวบ้านต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง เช่น บ้านสะแกียง ตำบลบ่อเกลือเหนือ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านห้วยขวาก ได้เดินทางมาประกอบอาชีพทำไร่ในบริเวณนี้ซึ่งระยะทางที่เดินทางมาทำไร่เป็นระยะทางที่ห่างไกลและเดินทางลำบาก ชาวบ้านจึงสร้างที่พักอาศัยอยู่ตามไร่ของตนเองโดยมีครอบครัวของนายรัง อุ่นถิ่นและเพื่อนบ้านอีกสองครอบครัว ได้ย้ายมาเป็นกลุ่มแรก ต่อมาผู้นำชุมชนหมู่บ้านเวร ตำบลบ่อเกลือเหนือ (บ้านขุนน้ำน่าน ปัจจุบัน) ได้มาแนะนำให้จัดตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน โดยมีนายรัง อุ่นถิ่นเป็นผู้นำของชุมชน ขึ้นอยู่เขตการปกครองของผู้ใหญ่บ้านเวร จากนั้นชาวบ้านก็ค่อย ๆ พายพตามกันมาเรื่อย ๆ พอนายรัง อุ่นถิ่น เสียชีวิต ชาวบ้านจึงได้เลือกตั้งผู้นำชุมชนคนใหม่ขึ้นแทน คือ นายอนุรักษ์ อุ่นถิ่น ซึ่งเป็นคนมีความรู้และเป็นที่นับหน้าถือตาของชาวบ้าน ต่อมาจึงได้แยกจัดตั้งเป็นหมู่บ้านหลักอย่างเป็นทางการ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2543 โดยมีนายอนุรักษ์ อุ่นถิ่น เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกโดยการเลือกตั้ง จนถึงปัจจุบัน

อยู่ห่างจากอำเภอบ่อเกลือไปทางทิศเหนือ ตามถนนสายอำเภอบ่อเกลือ - อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ระยะทางก่อนถึงทางแยกเข้าหมู่บ้านประมาณ 30 กิโลเมตร แล้วแยกขึ้นทางบ้านขุนน้ำน่าน ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร โดยเป็นถนนลูกรัง การคมนาคมค่อนข้างลำบาก สภาพทั่วไปของหมู่บ้านจึงประกอบด้วยเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน ล้อมรอบชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกข้าวไร่และกาแฟ สภาพภูมิอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี เบื้องล่างเทือกเขาซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้านขุนน้ำน่านและมีแม่น้ำน่าน ที่ไหลผ่านสู่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

แผนที่แสดง: อาณาเขตบ้านห้วยชวก

1.1. ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านห้วยขวางเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลัวะ ในตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน บ้านห้วยขวางเคยเป็นบ้านบริวารของบ้านเวร ตำบลบ่อเกลือเหนือ หลังจากนั้นจึงแยกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2543 เพราะมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีการขยายตัวของหมู่บ้านครั้งแรก ชาวบ้านแยกกันมาตั้งบ้านเรือนเป็น 3 หย่อม บ้านจนถึงปัจจุบันและ บริเวณศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เดิมซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านติดกับป่าชุมชน มีต้นน้ำที่มีน้ำไหลอยู่ตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงนิยมนำน้ำจากลำห้วยมาบริโภคภายในครัวเรือน ด้วยเหตุที่น้ำไหลตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงเรียกต้นน้ำนี้ว่า “ห้วยขวาง”

1.2. โครงสร้างครอบครัว

ลักษณะประชากรชุมชนบ้านห้วยขวาง “ผิวดำ นัยน์ตาดำ ผมหดดำ รูปร่างสันทัดเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวลัวะ ประชากรส่วนใหญ่มาจากตระกูลใหญ่ 1 ตระกูล คือ ตระกูลอุ่งถิ่น ซึ่งเกิดจากการกำหนดโดยภาครัฐ จากพื้นฐานทางลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ แม้จะมีนามสกุลเดียวกัน แต่หากนับถือผีคนละผีก็สามารถแต่งงานกันได้ นามสกุล อุ่งถิ่น จึงเป็นนามสกุลหลักของพวกเขามาและเราจะพบเห็นนามสกุลนี้ในชาวลัวะบ้านห้วยขวางทั่วไป

1.3. ที่ตั้งและขอบเขต

บ้านห้วยขวางตั้งอยู่ทางทิศเหนือสุดของอำเภอบ่อเกลือ บนภูเขาสูงห่างจากอำเภอบ่อเกลือ 30 กิโลเมตรและห่างจากจังหวัดน่าน 137 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อของหมู่บ้านดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านปู่ตู่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านห้วยปอ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอปัว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านขุนน้ำน่านและบ้านเวร

แผนที่โดยสังเขปของบ้านห้วยขวาง

1.4. สภาพภูมิอากาศ

บ้านห้วยขวางตั้งอยู่บนเขาสูงมีภูเขาล้อมรอบไม่มีพื้นที่ราบ สูงจากระดับน้ำทะเล 1,300 เมตรมีการจัดตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มบ้านอยู่ตามไหล่เขา มีพื้นที่ชุมชนทั้งหมด 16.5 ตารางกิโลเมตร

ฤดูร้อน ช่วงระหว่างเดือน มีนาคม – เมษายน อุณหภูมิประมาณ 30 – 35 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน ช่วงระหว่างเดือน พฤษภาคม – กันยายน อุณหภูมิประมาณ 25 องศาเซลเซียส ส่วนในช่วงฤดูฝนจะมีฝนตกชุกหนาแน่น มีเมฆหมอกหนาปกคลุมเป็นจำนวนมาก ส่งผลต่อการเพาะปลูกข้าวไร่เป็นอย่างดี

ฤดูหนาว ช่วงระหว่างเดือน ตุลาคม – กุมภาพันธ์ อากาศหนาวจัด ช่วงเวลากลางวัน อุณหภูมิประมาณ 12 – 15 องศาเซลเซียส ช่วงเวลากลางคืนอุณหภูมิประมาณ 8 – 11 องศาเซลเซียส จากสภาพอากาศที่หนาวจัดทำให้ชาวบ้านป่วยเป็นระบบทางเดินหายใจเป็นจำนวนมาก

สภาพทั่วไปของพื้นที่บ้านห้วยขวางปกติจะมีฝนตกเกือบตลอดทั้งปีและมีอากาศหนาว มีแหล่งน้ำห้วยธรรมชาติ คือ ลำน้ำห้วยขวาง ที่ชาวบ้านใช้ในการอุปโภคบริโภคโดยปกติแล้วบ้านห้วยขวางนั้น

จะมีอากาศเย็นเกือบตลอดทั้งปี จนชาวบ้านนั้นไม่จำเป็นต้องใช้พัดลมในฤดูร้อนเพราะอากาศไม่ร้อนมาก ซึ่งได้แบ่งลักษณะภูมิอากาศตามฤดูกาล ดังนี้

1.5. ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ล้อมรอบไปด้วยภูเขาสูงในเขตผืนป่าเทือกเขาภูคา ซึ่งเป็นส่วนปลายของเทือกเขาหิมาลัย พื้นที่จึงมีความลาดชันมากและมีที่ราบลุ่มเพื่อการเกษตรตามลุ่มน้ำและหุบเขาแคบๆ บริเวณเทือกเขาจึงถูกถากเป็นพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งเป็นที่ราบบนภูเขาที่มีความสูงไม่ต่ำกว่า 300 เมตร แต่ไม่เกิน 1,300 เมตรตามระดับน้ำทะเล

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร

บ้านห้วยขวาง มีประชากรในหมู่บ้านทั้งหมด 270 คน แบ่งเป็นชาย 136 คน และหญิง 134 คน ประกอบด้วย 54 หลังคาเรือน 64 ครอบครัว

2.2 ศาสนา

การนับถือผีของชาวลัวะเปรียบได้กับศาสนาชนิดหนึ่งเพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของพวกเขาอย่างช้านานและมีรากเหง้ามาจากชุมชน แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปทางการจึงกำหนดให้ชาวลัวะนับถือศาสนาพุทธ จึงเกิดการผสมผสานทางศาสนา คือ การนับถือผีกับพุทธศาสนา

2.3 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

อดีต มุงด้วยหญ้าคา ใช้ไม้ไผ่สานเป็นฝาบ้าน ตัดไม้กล่ม พื้นยกสูง มีเตาไฟเพื่อประกอบอาหารอยู่ในบ้าน ที่นอนก็ไถลึงเตาไฟ บ้าน 1 หลังจะอาศัยอยู่ 17 – 18 คน ถ้าหลังใหญ่จะมีคนอาศัยจำนวน 29 คน เป็นครอบครัวใหญ่

ปัจจุบัน บ้าน 2 ชั้น มุงด้วยถึงกระสี ฝาบ้านทำด้วยไม้ และปูนตามกำลังทรัพย์ของผู้อาศัยแต่ละหลังคาเรือน 1 หลังคา อาศัยอยู่สูงสุด 4 – 6 คน ต่อหลังคาเรือน ถือว่าเป็นครอบครัวเล็กลงจากสมัยก่อนมาก

2.4 เส้นทางคมนาคม, การติดต่อกับภายนอก

การเดินทางจากจังหวัดน่านถึงบ้านห้วยขวางเป็นระยะเวลา 118 กิโลเมตร โดยจะเดินทางผ่านอำเภอท่าวังผา อำเภอปัว อำเภอบ่อเกลือ โดยจากอำเภอบ่อเกลือถึงหมู่บ้านมีระยะทาง 30 กิโลเมตร ลักษณะถนนจากจังหวัดน่าน ถึงอำเภอบ่อเกลือ เป็นถนนลาดยาง ที่ลัดเลาะตามแนวสันเขาที่สูงชัน และทางโค้งตามแนวภูเขาที่อันตราย ในบางพื้นที่อาจมีหินหรือดินสไลด์ลงมา สามารถเดินทางได้หลายวิธี เช่น รถยนต์ส่วนตัว จะใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง และรถโดยสารสาธารณะ มีรถโดยสารประจำทางจากอำเภอบ่อเกลือ ถึงปากทางเข้าหมู่บ้าน ค่าโดยสารประมาณ 100 บาท มีบริการวันละเที่ยวในช่วงเช้าหรือแล้วแต่คนเต็ม แต่โดยส่วนมากแล้วชาวบ้านจะใช้รถจักรยานยนต์ในการเดินทางเพราะในเรื่องของความสะดวก ซึ่งลักษณะทางเข้าหมู่บ้าน

เป็นทางลูกรังยาว 4 กิโลเมตร ในช่วงฤดูฝนการเดินทางเข้าหมู่บ้านนั้นยากลำบากมากเพราะเป็นทางที่ชันที่สูงชันตลอดระยะทางไม่มีพื้นที่ราบ การเดินทางนั้นจะต้องอาศัยรถยนต์ที่เป็นแบบขับเคลื่อนสี่ล้อ หรือมอเตอร์ไซด์ เท่านั้นที่สามารถเข้ามาในหมู่บ้านได้ เพราะถนนนั้นเป็นถนนดินลูกรัง

หินภูเขาดีดเลาะมาตามแนวสันเขาอีกฝั่งก็จะเป็นภูเขาต่อกันไว้ส่วนอีกฝั่งนั้นก็จะเป็นเหวลึกลงไปเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ซึ่งในการขับขี่รถยนต์หรือมอเตอร์ไซค์ขึ้นไปนั้นถ้าไม่ชำนาญทางอาจเกิดอันตรายได้

รูป ทางเข้าหมู่บ้านห้วยขวากวันที่ฝนตก

รูป ภาพการตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านห้วยขวาก

2.5 การศึกษา

ประชาชนในหมู่บ้านเป็นชาวเขาเผ่าลัวะ มีภาษาพูดเป็นของตนเองแต่ไม่มีภาษาเขียน คือ ภาษาลัวะ เดิมทีประชาชนไม่สามารถ ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทยได้ จึงไม่มีความมั่นใจในการสื่อสารกับคนภายนอก มีความรู้สึกเหมือนกับคนต่างถิ่น ไม่ค่อยสนทนาพูดคุยด้วยจึงทำให้การศึกษา

และการพัฒนาคุณภาพชีวิตล้าหลังมีการพัฒนาช้ามาก ต่อมาได้มีหน่วยงานสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน ซึ่งได้มาจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตและให้บริการการศึกษาดังนี้

2.5.1 ศูนย์สงเคราะห์ชาวเขา

ได้จัดส่งอาสาสมัครให้บริการการศึกษาขั้นพื้นฐานและส่งเสริมด้านการเกษตรในครัวเรือน เช่น การปลูกกาแฟ ปลูกไม้ผล สำหรับกาแฟปัจจุบันได้รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มกาแฟบ้านห้วยขวางตามโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ สนับสนุนโดย กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

2.5.2 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดน่าน

มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) ขึ้นในปี พ.ศ. 2533 โดยส่งครูอาสาสมัครมาประจำศูนย์ฯ ในหมู่บ้านให้การบริการด้านการศึกษาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้ความรู้เรื่องการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เรื่องการเกษตรในชีวิตประจำวันและการศึกษาตามอัธยาศัย

2.5.3 การศึกษาในระบบ

ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนในการศึกษาในระบบ นักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์บังคับ ได้เดินทางมาเรียนที่โรงเรียนบ้านขุนน้ำน่าน ซึ่งเรียนได้ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นระยะทางเดินเท้าตามแนวสันเขาประมาณ 4 กิโลเมตร โดยที่ทางโรงเรียนมีหอพักให้เด็กนักเรียนอาศัยอยู่ฟรี ส่วนเด็กนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความประสงค์เรียนต่อก็เรียนที่ โรงเรียนบ้านบ่อหยวก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน หรือโรงเรียนบ้านสว้า ต.ดงพญา อ.บ่อเกลือ จ.น่าน ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสเปิดถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากนั้นถ้าประสงค์เรียนต่อก็จะไปเรียนที่ โรงเรียนมัธยมบ่อหลวง ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์น่าน ที่อยู่ในตัวจังหวัดน่านหรือไม่ก็วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ จ.แพร่ แล้วแต่ว่าเด็กหรือผู้ปกครองจะส่งไปเรียนที่ไหน

2.5.4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

เดิมตั้งอยู่ที่บ้านเวร หมู่ที่ 1 ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน แล้วย้ายมาอยู่ที่บ้านห้วยขวาง หมู่ที่ 11 ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน เมื่อปี พ.ศ. 2551 สาเหตุที่ย้ายเพราะการเดินทางไปรับไปส่งเด็กนั้นมีความลำบากเพราะระยะทางจากบ้านเวร หมู่ที่ 1 ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน นั้นอยู่ไกลจากบ้านห้วยขวาง หมู่ที่ 11 ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน ถึง 4 กิโลเมตร และเป็นทางขึ้นเขาจึงยากต่อการคมนาคม ทำให้ผู้ปกครองนั้นไม่ค่อยส่งเด็กไปเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเวรเดิม ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือเหนือจึงย้ายมาอยู่ที่บ้านห้วยขวาง หมู่ที่ 11 ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน เพื่อสะดวกต่อผู้ปกครองที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเวรนั้นรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่สองขวบครึ่งจนถึงห้าขวบ ปัจจุบันมีเด็กที่เกณฑ์เรียนจำนวน 20 คน

2.6 สาธารณสุข

ด้านการเจ็บป่วยของคนบ้านห้วยขวางส่วนใหญ่จะเจ็บป่วยเป็นโรคระบบทางเดินหายใจ ได้แก่ โรคไข้หวัด โรคไอ และโรคไม่ติดต่อ ความดัน เบาหวาน โดยเฉพาะเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่อากาศหนาวจัด ประกอบกับลักษณะทางภูมิประเทศที่เป็นแนวเทือกเขาสูงอากาศ

จึงหนาวเย็นตลอดปี นอกเหนือจากระบบโรคทางเดินหายใจแล้ว ยังพบโรคที่เกิดจากการทำงานภาคเกษตรกรรมของชาวลีละ บ้านห้วยขาว เช่นการปวดหลัง ปวดเอว ปวดหัวไหล่ เป็นต้น อาการเหล่านี้เป็นอาการของโรคระบบกล้ามเนื้อ ซึ่งมักเกิดในกลุ่มวัยทำงาน สำหรับเด็กเล็กประสบปัญหาทางสุขภาพเกี่ยวกับโรคผิวหนังและโรคหอบหืด ซึ่งเกิดจากขาดการดูแลสุขภาพที่ถูกสุขลักษณะ เช่น เด็กมักจะสวมใส่เสื้อผ้าซ้ำๆ กันหลายวัน

ในชุมชนไม่มีสถานอนามัยหรือ รพ.สต. จะมีการรักษาด้วยภูมิปัญญาเช่น การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคเบื้องต้น การใช้หมอเมือง หมอผีในการรักษาโรคต่างๆ เบื้องต้น ถ้าป่วยหนักขึ้นจะส่งไปที่ รพ.สต.บ่อหยวก ก่อนแล้วถ้าเป็นมากขึ้นจะส่งไปที่ รพ.บ่อเกลือ

2.7 วัฒนธรรมประเพณี

2.7.1 วัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

- ประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำข้าวไร่ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีนั้นเพื่อให้ผีป่า ผีไร่ ผีขุนน้ำ ช่วยปกป้องรักษาต้นข้าวไม่ให้แมลงหรือสัตว์ชนิดต่างๆ มาทำลายต้นข้าว และให้ได้ผลผลิตจำนวนมากๆ การเลี้ยงผีบ้าน ผีบรรพบุรุษ นั้นก็เชื่อว่าผีบ้านผีบรรพบุรุษจะช่วยปกป้องรักษาไม่ให้ภูตผีปีศาจเข้ามาทำร้ายหรือทำอันตรายแก่คนในบ้าน สัตว์ที่นำมาใช้ประกอบพิธี ได้แก่ ไก่หรือหมู แล้วแต่ว่าผีที่ไปเช่นไหนวันนั้นกินอะไร โดยแบ่งประเพณีต่างๆตั้งแต่การเริ่มหาพื้นที่เพาะปลูกจนถึงการขนข้าวเปลือกไปเก็บที่ยังฉาง มีดังนี้

1. พิธีหาพื้นที่ปลูกข้าว เรียกว่า พิธี “และซา”
2. พิธีปลูกข้าวหรือใส่พันธุ์เมล็ดข้าวเปลือกลงในหลุมเตรียมปลูกเรียกว่า พิธี “ซีสซา”
3. พิธีสู่ขวัญข้าวเมื่อข้าวงอกสูงขึ้นประมาณ 1 คอกเรียกว่าพิธี “โสดด”
4. พิธีสู่ขวัญดอกข้าวเรียกว่าพิธี “รางซา”
5. พิธีตีข้าวไร่
6. พิธีนาข้าวใหม่ไปเซ่นเจ้าที่เรียกว่า “คำวเมา” (คว้าวเมา)
7. พิธีการกินดอกแดง
8. การทานข้าวใหม่

- การกินดอกแดง ตั้งแต่ มกราคม – กุมภาพันธ์ วิธีการทำดอกแดง เป็นประเพณีเกี่ยวกับข้าว หลังเก็บเกี่ยวเราจะได้อาข้าวกลับบ้านจะต้องมีประเพณีการกินดอกแดงก่อน มีวิธีการกินดังนี้ ช่วงเช้าเจ้าของไร่ต้องขอพ่อหมอมามาทำพิธีให้ จากนั้นก็กลับมาเตรียม ไก่ 1 ตัว เหล้า 1 ขวด สวย 4 อัน ใส่ดอกไม้ธูปเทียน จากนั้น ให้พ่อหมอมขอขวัญข้าวเพื่อเอาข้าวกลับบ้าน จากนั้นก็จะมีการสู่ขวัญเจ้าของไร่

- การตีพิ จำทำหลังฤดูการเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้น ชาวลีละทยอยขนข้าวเปลือกจากไร่ของตนสู่ยุ้งข้าวในหมู่บ้าน ซึ่งมีระยะทางหลายกิโลเมตร ชาวลีละจึงนำไม้ไผ่มาตัดให้โค้งขนาดมีความยาวลดหลั่นกันไป ประกอบด้วย 3 , 5 และ 11 ตัว ตามจำนวนผู้เล่นตีเป็นจังหวะเสียงเพลงเพื่อสร้างบรรยากาศด้วยเสียงดนตรีและความสนุกสนานขณะทำงาน ผ่อนคลายความเหนื่อยล้าและเพิ่มกำลังต่อสู้กับระยะทางที่ลาดชันและยาวไกล เป็นพิธีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ในปัจจุบันประเพณีการตีพิจะเกิดขึ้นเมื่อ

มีงานพิธีต่าง ๆ เท่านั้น เนื่องจากความทันสมัยเข้ามาทำหน้าที่การขนย้ายข้าวแทนแรงงานคน นั่นคือ รถจักรยานยนต์บรรทุกการตีฟิต่อการขนข้าวจึงลดลง

- การแปงตะแหลวบ้าน เป็นประเพณีการแปงตะแหลวบ้านมีลักษณะ แนวคิดและหลักการคล้ายกับพิธีการทำบุญบ้านประจำปีของคนพื้นราบ เป็นพิธีการทำบุญบ้านทุกหลักคาเรือน พร้อมกันทั้งหมู่บ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคลให้ผู้อาศัย “อยู่ดีมีแสง” ป้องกันผีมาทำร้ายสมาชิกในครัวเรือนและรักษาสัตว์เลี้ยง เช่น หมู วัว ไก่ เป็นต้น หมอผีจะเป็นผู้ทำพิธีและเตรียมน้ำมนต์สำหรับประพรมบ้านเรือน เพื่อขับไล่ผีออกจากตัวบ้าน โดยการเดินพรมน้ำมนต์รอบ ๆ ตัวบ้าน แล้วจึงทำพิธีเช่นนี้ในบ้านถัดไป ผู้เป็นเจ้าของบ้าน จึงจะนำตะแหลวที่สานเตรียมไว้มาติดบริเวณประตูบ้านเพื่อป้องกันผี

- การแต่งงาน พิธีการแต่งงานของชาวลัวะเป็นอย่างไรเรียบง่ายและเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย พิธีแต่งงานจัดขึ้น 2 วัน

วันแรก ฝ่ายหญิงต้องมาสู่ขอฝ่ายชายกับญาติผู้ใหญ่และผู้เป็นพ่อ แม่ ณ บ้านของฝ่ายชายเพื่อบอกกล่าวให้ผู้ใหญ่รับรู้และขอให้ฝ่ายชายมาพักอาศัย ณ บ้านฝ่ายหญิง หลังจากแต่งงานเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการเพาะปลูก ทำให้ฝ่ายหญิงมีกำลังแรงงานในครัวเรือนเพิ่มขึ้น

วันที่ สอง ฝ่ายชายนำสินสอดมาสู่ขอฝ่ายหญิงทำพิธีผูกข้อมือแขกที่มาร่วมงานจะอวยพรและผูกข้อมือบ่าวสาว การแต่งกายของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวเป็นไปอย่างเรียบง่ายตามสมัยนิยม หากมีงานแต่งงานในหมู่บ้านจะร่วมแสดงความยินดี และไปร่วมงานเป็นจำนวนมากแทบเกือบทุกหลังคาเรือน เช่น การจัดเตรียมสถานที่ การประกอบอาหาร อาหารที่นำมาเลี้ยงแขก ได้แก่ ลาบหมู ต้มปลา ต้มไก่ เมี่ยง เป็นต้น

- การเกิด สำหรับเด็กที่เกิดใหม่แต่เดิมชาวลัวะจะทำคลอดเองโดยหมอตำแย เมื่อเด็กพ้นออกจากท้องแม่แล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสายสะดือให้ แต่หากไม่มีก็จะให้พ่อเป็นผู้ตัดสายสะดือให้ลูกแทน โดยจะใช้ไม้เอี้ย (เป็นไม้ไผ่ชนิดเนื้อแข็งเอาแต่ส่วนเปลือกที่เป็นสีเขียว) เชื่อว่าเป็นวัสดุที่สะอาดที่สุดตัดแล้วไม่ติดเชื้อ ไม่เป็นอันตรายต่อเด็ก เมื่อตัดแล้วผู้เป็นพ่อต้องเอารกไปฝังไว้ที่จอมไผ่ที่ใกล้บ้านมากที่สุดตามความเชื่อ ถ้าไม่ฝังจะเป็นอันตรายต่อเด็ก อาจเจ็บไข้ได้ป่วย เลี้ยงไม่ง่ายหรือโตไม่เต็มที่ เมื่อชุดหลุมฝังไว้ จะมีการผูกขวัญอาจจะใช้หมูหรือไก่ก็ได้ การผูกขวัญนั้นก็เพื่อที่จะบอกกล่าวแก่ผีบรรพบุรุษว่าได้มีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นอีก 1 คน และพ่อแม่จะเป็นผู้ตั้งชื่อให้กับลูกเมื่อลูกมีอายุประมาณ 5 เดือน ในปัจจุบันนั้นเด็กก็จะไปคลอดที่โรงพยาบาล จึงไม่มีประเพณีดังกล่าว และการตั้งชื่อนั้นพยาบาลจะมีชื่อมาให้พ่อแม่เลือกจากตำราตั้งชื่อ เพื่อง่ายต่อการไปแจ้งเกิดเด็กที่อำเภออีกด้วย

- ประเพณีงานศพ เมื่อมีคนตายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะช่วยออกเงินเพื่อช่วยเหลือในการทำพิธีศพ อีกทั้งจะมาช่วยกันโดยจะนำไม้ไผ่มาสานเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าต้องกะให้ได้ว่าสามารถม้วนห่อศพได้ แต่ก่อนที่จะห่อศพด้วยไม้ไผ่สานนั้นจะเอามือของศพไปแช่น้ำในขันหรือถ้วยก่อน ซึ่งก็แล้วแต่ว่าบ้านที่มีศพนั้นจะจัดให้เพื่อเป็นการดูว่าศพนั้นตายตามธรรมชาติคือโรคชราหรือมีโรคแล้วตายไปเอง โดยไม่ได้ตายโดยถูกไสยศาสตร์แต่อย่างใด แต่ถ้าเป็นการตายโดยถูกไสยศาสตร์นั้นจะมีเส้นผมปรากฏอยู่ในขันน้ำหรือถ้วยที่มีน้ำนั้นอยู่ หลังจากนั้นก็เอาผ้าคลุมศพไว้ ศพนั้นไม่ต้องอาบน้ำให้เอา

เสื้อผ้าที่คิดว่าดูดีที่สุดมาเปลี่ยนให้กับศพ บริเวณบ้านงานอยู่เหนือห้วยศพจะมีน้ำเต้าผาค้างใส่น้ำและใบ
หนาดไว้ 2-3 ใบเอาไว้ให้คนที่มาร่วมงานศพนั้นพรมหน้า โดยน้ำเต้านั้นจะตั้งอยู่บนไม้ไผ่ซึ่งเป็นที่รองรับ
หมอผีจะเป็นคนโยนไข่ที่บริเวณป่าช้าเพื่อเป็นการเสี่ยงทายว่าจะฝังศพไว้ที่บริเวณ
ไหนในบริเวณป่าช้า ซึ่งถ้าไข่แตกบริเวณไหนก็แสดงว่าฝังได้ แต่ถ้าโยนไปแล้วไข่ไม่แตกก็แสดงว่า
บริเวณนั้นฝังไม่ได้เพราะมีศพฝังอยู่ก่อนแล้ว

- ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ก่อนสร้างบ้านจะมีการขึ้นเสาเอกแล้วก็นำเอาตาแหลวซึ่ง
ประกอบไปด้วยฝ้าย หมาก เอาตอกร้อย อ้อย ยาสูบ ผูกติดหลังจากที่สร้างบ้านเสร็จแล้วก็จะมีการ
ประกอบพิธีโดยจะทำการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษที่บ้านของพ่อแม่ที่ได้ย้ายออกมาในการเสี่ยงก็จะมีการ
นำเครื่องเช่นไหว้ไปบอกกล่าวว่าเขาได้แยกออกมาอยู่บ้านอีกหลังหนึ่ง และขอให้ผีบรรพบุรุษช่วย
คุ้มครองรักษาคนที่อยู่บ้านหลังนี้ด้วย หลังจากการสร้างบ้านใหม่เสร็จแล้วก็จะเชิญญาติพี่น้องเพื่อนบ้านมา
ทำบุญฉลองร่วมแสดงความยินดี

- ประเพณีผูกขวัญ การผูกขวัญนั้นจะทำกันในหลายโอกาส เช่น ทำขึ้นเมื่อมีคน
ในบ้านออกไปทำงานที่อื่นแล้วกลับมาบ้านหรือทำตอนที่คนในบ้านหายจากการเจ็บป่วย เพราะเชื่อว่าผี
ทำให้เกิดอาการป่วยเพื่อเป็นการขอขมาผีในเรื่องที่ทำผิดไปในการเสี่ยงผีก็คือจะทำการเสี่ยงผีบรรพบุรุษ
เพราะเชื่อว่าคนที่ป่วยไปล่วงเกินหรือทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจ ผีบรรพบุรุษจึงทำให้เกิดการเจ็บป่วย
หรือทำตอนที่ออกจากหมู่บ้านเพื่อไปเรียนหรือออกไปทำงานที่อื่น ซึ่งการทำพิธีผูกขวัญให้เพราะถือว่าเป็น
เป็นลูกเป็นหลาน กำลังจะออกไปเรียนออกไปทำงานต่อ จึงทำพิธีผูกขวัญให้ การผูกขวัญนั้นอาจจะใช้
หมูหรือไก่ก็ได้โดยพ่อหมอเป็นผู้ทำพิธีผูกขวัญบอกกล่าวผีให้ และจะเชิญเพื่อนบ้านญาติพี่น้องมาร่วม
พิธีกรรม

- เครือญาติ ความสัมพันธ์และการสืบทอดมรดก ชาวบ้านห้วยขวางเกือบทั้งหมด
ในหมู่บ้านใช้นามสกุล “อู่ถิ่น” เว้นแต่จะเป็นเขยที่มาจากต่างหมู่บ้าน หรือเปลี่ยนนามสกุลใหม่ แต่
ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านจะนับสายตระกูลผีของมารดา บ้านห้วยขวางนั้นมีสายตระกูลผีอยู่ 5
ตระกูลผี คือ อีตอปั๊ , อีตอากอ , อีตอซอล , อีตอแหลบ , อีตอซัด ทุกคนในหมู่บ้านจะรักกันมากไม่ว่า
จะอยู่ผีตระกูลไหน เพราะการแต่งงานของชาวลัวะบ้านห้วยขวางนั้น จะแต่งงานข้ามผีตระกูลกัน ผี
ตระกูลเดียวกันแต่งงานกันไม่ได้ ดังนั้นจึงทำให้ทุกคนในหมู่บ้านเป็นเครือญาติกันเกือบทั้งหมด โดยจะ
เป็นเครือญาติที่ห่าง ๆ กันมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งชาวลัวะบ้านห้วยขวางนั้นจะนิยมแต่งงานกันเองในหมู่บ้าน
เนื่องจากจะได้ดูแลพ่อแม่และช่วยงานไร่ของครอบครัวตัวเองได้อีกด้วย ลักษณะกิจกรรมชุมชนของ
ชาวบ้านห้วยขวางนั้นเกือบทุกกิจกรรมไม่ได้ใช้เงินเข้ามาเป็นหลัก ไม่มีการจ้าง แะใช้ร่างกายและ
แรงงานของตัวเองเท่านั้นที่เข้ามาช่วยเหลือกัน เช่น การทำข้าวไร่ ตั้งแต่เริ่มแผ้วถางที่เตรียมเพาะปลูก
การเผาไร่ ปลูกข้าว ฟนเกลือ ถอนหญ้า ใส่ปุ๋ย เกี่ยวข้าว กองข้าว ตีข้าว แยกข้าวจากที่ไรมาไว้ที่ยุงข้าว
ทุกคนล้วนมีหน้าที่ของตนเองทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ทุกคนที่เป็นวัยแรงงาน ก็จะช่วยเหลือกันตาม
หน้าที่ของตัวเองหรือใครทำอะไรได้ก็ช่วยกันทำ เช่น เด็กนั้นก็ช่วยเสิร์ฟน้ำเสิร์ฟอาหารตอนพัก
ผู้ใหญ่ก็จะทำงานสวนผู้เฒ่าผู้แก่นั้นจะทำในเรื่องของพิธีกรรมความเชื่อให้ตรงตามประเพณีมาตั้งแต่
โบราณ

การแบ่งมรดกในสังคมลัวะบ้านห้วยขวาง นั้นก็มีไร่ หมู ไก่ วัว ควาย บ้านที่อยู่อาศัย ทรัพย์สินเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ หรือบางบ้านนั้นจะมีเงินเหรียญโบราณไว้เป็นมรดกอีกด้วย บิดา มารดา จะเป็นผู้แบ่งมรดกให้เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นลูกผู้ชายหรือลูกผู้หญิงมีกี่คนก็ตามจะแบ่งให้เท่าๆกันทุกคน แต่ลูกผู้หญิงนั้นจะมีสิทธิในบ้านทุกอย่าง เริ่มตั้งแต่เกิดผู้หญิงได้สิทธิสืบสกุลจากมารดาต่อไป ลูกที่เกิดจากมารดานั้นจะต้องนับถือผีตระกูลเดียวมารดานับถืออยู่ ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง และเมื่อผู้ชายโตขึ้นมาแล้วไปแต่งงานจะต้องไปอยู่กินนอนที่บ้านของฝ่ายหญิงเพื่อที่จะไปเป็นแรงงานให้กับบ้านของฝ่ายหญิงด้วย ดังนั้นมรดกทุกอย่างจะตกอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิง จะแบ่งให้ลูกชายเป็นส่วนน้อยตามความพึงพอใจของบิดามารดาที่จะแบ่งไว้ให้ หรือแม้กระทั่งลูกชายบางคนแต่งงานออกเรือนไปแล้วไม่ได้มรดกจากบิดามารดาก็มี นอกจากบิดามารดาจะมีสิทธิแล้ว พี่สาวหรือน้องสาวก็จะมีสิทธิบอกบิดามารดาแบ่งมรดกให้กับพี่ชายหรือน้องชายได้ ทั้งนี้เพราะลูกผู้หญิงจะต้องเลี้ยงดูบิดามารดาไปจนวันตาย และเมื่อบิดามารดาตายไปแล้วยังมีการทำบุญเลี้ยงผีให้อีกด้วย

2.7.2 ผู้นำทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม

- นายชาญ อุ่นถิ่น
- นายตีบ อุ่นถิ่น
- นายชัก อุ่นถิ่น
- นายตอน อุ่นถิ่น
- นายसान อุ่นถิ่น

2.8 ด้านการปกครอง

1) นายอนุรักษ์	อุ่นถิ่น	ผู้ใหญ่บ้าน
2) นายประเสริฐ	บัวเหล็ก	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3) นายวรเชษฐ	กุลจาร์ไพศาล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4) นายชิต	อุ่นถิ่น	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5) นายปรัชญา	คงธนโรจน์	สมาชิก อบต.บ่อเกลือเหนือ
6) นายพิพัฒน์	อุ่นถิ่น	สมาชิก อบต.บ่อเกลือเหนือ

2.9 สภาพทางเศรษฐกิจและรายได้

การประกอบอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่คืออาชีพรับจ้างทั่วไปการปลูกข้าวไร่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวลัวะ ซึ่งผลผลิตที่ได้จะเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน จะไม่นำไปขายเนื่องจากได้ผลผลิตน้อยแม้จะมีไร่หลายแปลงแต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการบริโภค การปลูกข้าวไร่จึงเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคเท่านั้น มิใช่การประกอบอาชีพของชาวลัวะ หลังฤดูการเก็บเกี่ยวชาวบ้านมักจะไปรับจ้างยังต่างถิ่น โดยมีนายจ้างมารับถึงหมู่บ้าน เช่น การรับจ้างทำไร่ ข้าวโพด รับจ้างปลูกผัก งานก่อสร้าง เป็นต้น รายได้ที่ได้รับก็จะนำมาใช้จ่ายในครัวเรือน ชาวบ้านจะไปรับจ้างประมาณ 1-2 เดือน แล้วจึงเดินทางกลับบ้าน เมื่อเงินเริ่มหมดก็จะเดินทางไปทำงานอีกครั้ง เฉลี่ยแล้วชาวบ้านมีรายได้ต่อครัวเรือนประมาณ

ปีละ 5,000 – 10,000 บาท ภายหลังได้รับการส่งเสริมจากโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ ส่งเสริมการปลูกกาแฟในพื้นที่บ้านห้วยขวางและมีการรับซื้อโดยโครงการเอง จึงมีรายได้เพิ่มขึ้นและไม่ ต้องไปรับจ้างข้างนอกมากนัก

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศักยภาพชุมชนบ้านห้วยขวางนอกจากมี ทรัพยากรธรรมชาติด้านป่าไม้ซึ่งเป็นป่าไม้ชุมชนที่เป็นต้นน้ำของหมู่บ้าน มีลำน้ำห้วยขวางที่ชาวบ้านใช้ ในการอุปโภคบริโภคและเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติแล้วยังมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ในด้าน เศรษฐกิจยังสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน โดยการนำ ปอสา , ดอกก้ง มาทำไม้กวาด ดอกหญ้าเพื่อไว้จำหน่าย โดยจะเก็บเกี่ยวช่วงประมาณเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ และมีพ่อค้ามารับซื้อ ในหมู่บ้าน หรือแลกเปลี่ยนเป็นอาหารนากลับไปบริโภค รวมถึงมีพืชเศรษฐกิจที่เป็นแหล่งรายได้ของ ชุมชนอีกหลายชนิด ได้แก่ ต้นกล้วยสตรอเบอร์รี่ จะส่งขายที่อำเภอบ่อเกลือและอำเภอบัว ต้นกล้วยกาแฟ เมล็ดกาแฟ ซึ่งเมล็ดกาแฟจะส่งขายที่ศูนย์ภูฟ้าเฉลิมพระเกียรติ

การถือครองที่ดิน บ้านห้วยขวาง มีที่ตั้งชุมชนและพื้นที่ไร่นาทั้งหมดอยู่ในเขตของกรมอุทยาน แห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช การถือครองที่ดินของชาวบ้านทั้งหมดจึงได้รับการจัดสรรแบ่งที่ดินถือ ครองโดย กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งเป็นการจับจองกันเองของชาวบ้านแบบไม่มี โฉนดยืนยันกรรมสิทธิ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จึงได้มีการสำรวจเพื่อแบ่งประเภทการ ใช้ที่ดิน และได้จัดสรรเป็นส่วนต่างๆของหมู่บ้านเป็น พื้นที่อาศัย พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่า ดังนี้

ตารางที่ 1 พื้นที่ของบ้านห้วยขวาง หมู่ที่ 11 ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

พื้นที่	จำนวนพื้นที่	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
1. พื้นที่อยู่อาศัย	17.34	(0.23%)
2. พื้นที่เกษตรกรรม	1,740.70	(23.55%)
พื้นที่เกษตรกรรมถาวร	60.30	(0.81%)
พื้นที่เกษตรกรรมหมุนเวียน	1,680.40	(22.74%)
3. พื้นที่ป่า	5,632.80	(76.22%)
ป่าพิธีกรรม (ป่าช้า)	8.62	(0.12%)
ป่าอนุรักษ์	867.55	(11.74%)
ป่าใช้สอย	4,756.63	(64.36%)
รวม	7,390.84	(100%)

ที่มา : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชสำรวจเมื่อปี 2550

การใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดิน ที่ดินทำกินในหมู่บ้านเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ชาวบ้านมักจะถางป่าในเขตอุทยานมาเป็นที่ดินทำกินของตน ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของอุทยานแห่งชาติ การจะเปิดป่าแต่ละครั้งต้องได้รับการอนุมัติจากอุทยานก่อน ชาวบ้านสามารถใช้ที่ดินได้เต็มที่ แต่ไม่มีโฉนดเป็นของตนเอง ไม่มีเอกสารยืนยัน หากชาวบ้านไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง อุทยานสามารถยึดที่ดินทำกินชาวบ้านได้ ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะมีที่ดินทำกินไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครอบครัว หากมีสมาชิกมากก็จะมีแปลงข้าวหลายแปลง ผู้ที่เป็นผู้นำในชุมชนหรือผู้ที่มีฐานะดี ไร่ข้าวก็จะอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน ส่วนผู้ที่มีฐานะยากจนไร่จะอยู่ไกล สำหรับผู้ที่ไม่ใช่ไร่ของตนเองต้องเช่าไร่ของเพื่อนบ้านเพาะปลูก แล้วจึงแบ่งผลผลิตตามข้อตกลงที่ได้กำหนดร่วมกัน โดยมากผู้เช่าต้องแบ่งข้าวสาร 1 ใน 3 ส่วนให้กับผู้เป็นเจ้าของ

2.10 ผลกระทบและกลุ่มอาชีพ

- กลุ่มผู้ปลูกสตอเบอรี่ มีสมาชิก 15 คน ประธานกลุ่ม นายบุญเลิศ คงนระรักษ์
- กลุ่มผู้ทำไม้กวาดดอกหญ้า มีสมาชิก 12 คน ประธานกลุ่ม นายเดช อุ่นถิ่น
- ผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ไม้กวาดดอกหญ้า เครื่องจักสานใช้ในครัวเรือน
- กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนปลูกกาแฟ โดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งกลุ่มเพื่อส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจชุมชน และเพิ่มรายได้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยเริ่มแรกได้รับการส่งเสริมจากศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา ในช่วงแรกของการปลูก ต้องประสบปัญหาต้นกาแฟเหี่ยวเฉาตายจำนวนมาก เนื่องจากไม่มีตลาดมารองรับผลผลิต แต่หลังจากการเสด็จของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในปี พ.ศ. 2551 ทำให้ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งและได้ส่งเมล็ดกาแฟสดนั้นไปขายที่ศูนย์ภูฟ้า อำเภอกงหรา จังหวัดน่าน โดยมีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นผู้รับซื้อแล้วนำไปจำหน่าย ปัจจุบันมีนายบุญเลิศ คงนระรักษ์ เป็นประธาน
- กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนโครงการเลี้ยงโค กระบือ โดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งกลุ่มโครงการเลี้ยงโค กระบือ ขึ้นมานั้นก็เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนนั้นมีรายได้เสริมจากการทำไร่ของตนเอง โดยการเลี้ยงโค กระบือ ชาวบ้านจะนำไปเลี้ยงในป่า ปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ 2-3 วัน ถึงจะไปดูโค กระบือ ของตนเอง 1 ครั้ง ว่าอยู่ที่ไหน โดยมีนายบุญเลิศ คงนระรักษ์ เป็นประธาน
- กลุ่มเลี้ยงหมู ได้รับการส่งเสริมจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อที่จะนำหมูมาขายให้แก่ชาวบ้านเพื่อบริโภคหรือตามประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านได้จัดขึ้น โดยมีนายปรัชญา คงนโรจน์ เป็นประธาน
- อสม.จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล สมาชิกได้แก่
 1. นายบุญเลิศ คงนระรักษ์
 2. นายชิต อุ่นถิ่น
 3. นายศักดิ์ อุ่นถิ่น

- อพปร. จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล สมาชิกได้แก่

1. นายลพ อุ่นถิ่น
2. นายคม อุ่นถิ่น
3. นายศักดิ์ อุ่นถิ่น
4. นายสม อุ่นถิ่น
5. นายจรัส อุ่นถิ่น

2.11 ทูนในหมู่บ้าน

- กองทุนเงินล้าน

- กองทุนพันธุ์ข้าวไร่ กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านห้วยขวาง

1. นายบุญเลิศ	คงชนะรักษ์
2. นายบัว	อุ่นถิ่น
3. นายวรเชษฐ์	อุ่นถิ่น
4. นายเตจ	อุ่นถิ่น
5. นายเจริญ	อุ่นถิ่น
6. นายพรชัย	วิศลยา
7. นายเลย	อุ่นถิ่น
8. นายชาญ	อุ่นถิ่น
9. นายแทน	อุ่นถิ่น
10. นายอนันต์	อุ่นถิ่น
11. นายตีบ	อุ่นถิ่น

โดยมีเมล็ดพันธุ์ข้าวดังนี้

1. ข้าวแพ่
2. ข้าวไต่ย
3. ข้าวลาย
4. ข้าวขาว
5. ข้าวเจ้าไร่

2.12 ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

- 1) ห้ามยิงปืนในหมู่บ้านและขโมยของทุกชนิดฝ่าฝืนปรับ 500 บาท
- 2) ห้ามจับปลาในเขตบวชน้ำ ฝ่าฝืนปรับ 500 บาทต่อครั้ง
- 3) ห้ามตัดต้นไม้เตาร้างยักษ์ ในเขตป่าสงวน ปรับครั้งละ 500 – 1,000 บาท
- 4) ห้ามเสียดังเกินเวลา 4 หุ่ ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท

- 5) ห้ามเผาไร่ตามลำพังถ้ามีการเผาต้องแจ้งคณะกรรมการ ฝ่าฝืนปรับ 300 – 700 บาท
- 6) ห้ามปล่อยหญ้าในหมู่บ้านฝ่าฝืนปรับ 500 บาท
- 7) ถ้ามีการถางแนวกันไฟในไร่ต้องไปทุกครอบครัว ถ้าไม่ไปปรับ 50 บาท
- 8) ห้ามทะเลาะกันในหมู่บ้านถ้ามีการทะเลาะกันปรับ 500 บาทต่อครั้ง

2.13 สถานที่สำคัญในชุมชน

- โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 แห่ง
- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านห้วยขวาง จำนวน 1 แห่ง

2.14 ด้านองค์กรชุมชนและกลุ่มทางสังคม

- กลุ่มแม่บ้านบ้านห้วยขวาง มีนางสว ย อุ่นถิ่น เป็นประธาน
- กลุ่มผู้สูงอายุ มี นายชาญ อุ่นถิ่น เป็นประธาน

3. ทรัพยากรธรรมชาติ

3.1 แหล่งน้ำผิวดิน

- ห้วยน้ำจูน
- ห้วยขวาง
- ห้วยเยียม
- ห้วยแวน
- ห้วยซาง

3.2 ป่าไม้

ป่าชุมชนหรือป่าไผ่สอย	มีจำนวน 400 ไร่
ป่าสงวน	มีจำนวน 270 ไร่
ป่าอนุรักษ์	มีจำนวน 20 ไร่

3.3 ปฏิทินอาหารที่ได้จากป่า/ชุมชน/แหล่งน้ำบ้านห้วยขวาง

3.3.1 ปฏิทินการปลูกข้าวไร่

เดือน มกราคม	เตรียมขนฟางเพื่อปูเผาไร่
เดือน กุมภาพันธ์	ขุดดินเตรียมแปลงเพื่อปลูก และทำพิธีกินข้าวใหม่
เดือน มีนาคม	เตรียมพื้นที่พร้อมปลูกข้าวไร่
เดือน เมษายน	เตรียมพื้นที่พร้อมปลูกข้าวไร่
เดือน พฤษภาคม	ปลูกข้าวไร่
เดือน มิถุนายน	ถอนหญ้าดูแลแปลงและเลี้ยงผีไร่
เดือน กรกฎาคม	ถอนหญ้าดูแลแปลงและเลี้ยงผีไร่
เดือน สิงหาคม	กำจัดวัชพืช(ฟันเกลือ)
เดือน กันยายน	ทำพิธีรับดอกข้าว

เดือน ตุลาคม เก็บข้าว และกองข้าว
 เดือน พฤศจิกายน ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน – 20 ธันวาคม ตีข้าวและขนข้าว
 จากไร่ถึงยังฉาง

เดือนธันวาคม ระหว่างวันที่ 20 – สิ้นเดือนธันวาคม ถางไร่ใหม่

3.3.2 ปฏิทินอาหารจากป่าและชุมชน

มกราคม ผักกูด ผักเดื่อ ปู หัวมันจากป่า

กุมภาพันธ์ ดอกก้าง

มีนาคม ปู ปลา

เมษายน ปลาดุก

พฤษภาคม กบป่า งอยป่า

มิถุนายน เห็ดป่า บวบ

กรกฎาคม มักเขาควาย

สิงหาคม ผักกาด ผักชี

กันยายน มะนาว

ตุลาคม นก หนู ยอดหวาย

พฤศจิกายน ปลา

ธันวาคม กาแฟ พักทอง

3.3.3 กิจกรรมหาของป่า

ช่วงฤดูหนาว เดือน ตุลาคม – กุมภาพันธ์ เก็บดอกก้าง เก็บมะเขาควาย ผักเดื่อ
 ผักเสี้ยว มะขามป้อม

ช่วงฤดูร้อน เดือน มีนาคม – พฤษภาคม หาสัตว์น้ำ สัตว์ป่า หัวปลี ยอดหวาย

ช่วงหน้าฝน เดือน มิถุนายน – กันยายน เก็บหน่อไม้ เห็ดแดง เห็ดกูด มะกั่ว

3.3.4 ปฏิทินทางการเกษตรบ้านห้วยขวาง

มกราคม – เมษายน ขุดดินเตรียมแปลงเพื่อปลูกข้าว

ตุลาคม – กุมภาพันธ์ อยู่ในช่วงเก็บกาแฟ

เมษายน – กันยายน เก็บไหลสตอเบอรี่

บทที่ 3

กระบวนการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยทีมวิจัยจากชุมชนเป็นผู้ออกแบบกระบวนการ ร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน คอยให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยในส่วนที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. ระยะเตรียมการงานวิจัย

1. ประชุมร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน เพื่อรับทราบความเป็นมาของการดำเนินโครงการวิจัย และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างทีมวิจัยชาวบ้านพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกฝ่ายต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทำเพื่ออะไร ทำแล้วได้ผลเป็นอย่างไรและกระบวนการทำงานเป็นอย่างไร ใครมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว ซึ่งคำถามต่าง ๆ เหล่านี้ ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากไม่มีข้อสรุปหรือคำตอบให้กับคนในชุมชนแล้ว ผลการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวก็ถือว่ามีความล้มเหลว ทั้งในส่วนของเป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับ ดังนั้น การสร้างโอกาสให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการตอบข้อซักถามของคนในชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการทำงานร่วมกันในอนาคตได้

2. คัดเลือกทีมวิจัยร่วมจากชุมชน ให้มีความเหมาะสมกับลักษณะงานวิจัย โดยคัดเลือกจากคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ประชาชนชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้านและชาวบ้านที่มีความสนใจในกระบวนการวิจัยให้เป็นทีมวิจัย

2. ระยะเวลาดำเนินการ

กิจกรรมที่ 1 สร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านบ้านห้วยขาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัยและขอความร่วมมือ

หลังจากที่พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน ได้เข้ามาในชุมชนเพื่อชี้แจงกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในด้านแนวคิดที่มา วิธีการดำเนินงาน รวมถึงการฉายวิทัศน์ชุมชนที่ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงกระบวนการวิจัย หลังจากนั้นจึงได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัย การคัดเลือกทีมวิจัย ซึ่งใช้เวลาอยู่หลายเดือนและผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์หลายเวที จนสามารถพัฒนาโจทย์วิจัยและส่งให้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นพิจารณา และได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยในที่สุด

ภายหลังที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยแล้ว พี่เลี้ยงโครงการและทีมวิจัยชาวบ้าน ได้ร่วมกันจัดประชุมเพื่อศึกษาทำความเข้าใจเป้าหมายของการดำเนินงาน รวมถึงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนและวางแผนการดำเนินงานของคณะทำงาน ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน ซึ่งการจัดประชุมดังกล่าว มีขั้นตอนกระบวนการ ดังนี้

สรุปการดำเนินกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. รวบรวมทีมวิจัยบ้านห้วยขวาง
2. สร้างความเข้าใจในการดำเนินงานวิจัยและร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ทีมวิจัยแต่ละคน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 5 กันยายน 2557 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาง ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านห้วยขวางจำนวน 22 คน
2. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. จัดเตรียมสถานที่ เอกสารประกอบโครงการ
2. ประสานงานกำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม
2. หัวหน้าโครงการแจ้งผลการพิจารณาโครงการให้กับผู้เข้าร่วมเวที
3. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้ความรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
4. ทีมวิจัยร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน
5. ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ในการศึกษาวิจัย
6. สรุปผลการจัดประชุม

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างทีมวิจัยในชุมชน มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานรวมถึงการเติมเต็มองค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยทางทีมวิจัยฯ ได้ให้พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นผู้มาให้ความรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสรุปผลการแลกเปลี่ยนร่วมกัน เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

การนำเสนอเนื้อหากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย สิ่งที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน

ความเป็นมาของ ที่มาและความสำคัญของปัญหา คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย พื้นที่ดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นต้น เนื้อหาในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยผลการพูดคุยแลกเปลี่ยนในที่มวิจัยได้ร่วมกันสรุปและนำเสนอต่อที่ประชุม โดยมีข้อสรุปร่วมกัน

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป คือ เวทีเปิดตัวโครงการวิจัยฯ บ้านห้วยขวาง โดยจะได้ชี้แจงถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย พื้นที่ดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ โดยจะชี้แจงให้คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและทำความเข้าใจร่วมกัน

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. การดำเนินงานเปิดตัวโครงการวิจัยฯ ยังมีข้อบกพร่องในหลายด้าน เช่น การจดบันทึก ทำให้การนำเอาข้อมูลเพื่อเขียนรายงานมีไม่มาก ต่อไปอาจต้องใช้เครื่องมือช่วยเครื่องมือในการจดบันทึก เช่น เทปอัดเสียง เป็นต้น

2. กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีมาไม่ครบ เนื่องจากติดภารกิจ และยังไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัย เป็นต้น ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น เนื่องจากเวทีนี้เป็นเวทีแรก กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีอาจไม่เข้าใจ

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

เป็นไปตามความคาดหวัง เพราะ ชาวบ้านให้ความสนใจในการดำเนินกิจกรรม รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการงานวิจัย โดยได้สร้างความเข้าใจร่วมกันในที่มวิจัย ทำให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

เหมาะสม เพราะเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมารวมตัวกันได้ง่าย ส่วนช่วงเวลาก็ถือว่ามีความเหมาะสมทั้งส่วนของเจ้าหน้าที่และที่มวิจัยบ้านห้วยขวาง ที่มีเวลาเข้าร่วมเวที ซึ่งช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านบ้านห้วยขวากซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าวเป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้ เพราะถือเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องดังกล่าว และเป็นผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุด ซึ่งจะช่วยให้การแลกเปลี่ยนพูดคุยไปในแนวทางเดียวกัน

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

มีความเหมาะสมในระดับหนึ่ง เพราะ คนในชุมชนเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการ และมีความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินโครงการวิจัยการดำเนินกิจกรรมครั้งนี้จึงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือในการจัดเวทีครั้งนี้ ถือว่ามีความเหมาะสม โดยเริ่มจากการชี้แจงการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในด้านความเป็นมา สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ เป็นต้น จากนั้นจึงเป็นการชี้แจงความเป็นมาของโครงการวิจัย วัตถุประสงค์การดำเนินงาน ขอบเขตการศึกษา ระยะเวลางบประมาณ วิธีการดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินการวิจัยรวมถึงการได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้เข้าร่วมเวที

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาหรือข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้ในการสร้างความเข้าใจยังไม่เหมาะสม เนื่องจากยังขาดเอกสารประกอบให้แก่ผู้เข้าร่วมเวที อาจต้องเพิ่มเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัยให้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำกลับไปอ่านที่บ้านได้

กิจกรรมที่ 2 เวทีเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านห้วยขวาก

เป็นเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านบ้านห้วยขวาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัย รับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัย ทั้งในด้านการจัดการแปลงและการจัดการภาคสังคม เพื่อหาแนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชน ซึ่งการจัดประชุมดังกล่าว มีขั้นตอนกระบวนการ ดังนี้

สรุปการดำเนินกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. ทีมวิจัยวางแผนการดำเนินงานเปิดตัวโครงการ
2. แบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน
3. เตรียมข้อมูลโครงการ เช่น ความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ
4. ชักซ้อมการนำเสนอเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านห้วยขวาก

5. จัดเตรียมสถานที่

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 12 กันยายน 2557 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก 22 คน
2. ชาวบ้านบ้านห้วยขวาก 74 คน
3. กรมป่าไม้ 2 คน
4. ครู/อาจารย์ 1 คน
5. สมาชิก อบต. 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยร่วมหารือในการดำเนินงานเปิดตัวโครงการฯ
2. แบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน
3. ทบทวนความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ
4. ชักซ้อมการนำเสนอเปิดตัวโครงการวิจัยฯ บ้านห้วยขวาก
5. จัดเตรียมสถานที่

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม
- ประธาน(หัวหน้าโครงการ) เปิดการประชุม เริ่มชี้แจงโครงการวิจัยให้ผู้ร่วมเวทีได้รับทราบถึงโครงการงานวิจัยที่จะจัดทำขึ้นในชุมชน
- หน่วยงาน กรมป่าไม้ได้เข้ามาพูดถึงเขตแนวที่ทำกินของคนในชุมชน การตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกป่าต้นน้ำ
- สมาชิก อบต. ได้เข้ามาพูดถึงแผนชุมชน แสดงความคิดเห็นถึงโครงการวิจัยที่จะจัดทำขึ้นโดยชุมชนเป็นคนขับเคลื่อน
- ครู/อาจารย์ ได้เข้ามาพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการวิจัยและผลดีที่จะเกิดขึ้นหลังจากทำงานวิจัย

- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พูดเรื่องภาพรวมของโครงการ โดยสร้างความเข้าใจร่วมกันในชุมชน และให้คนในชุมชนได้เข้าใจถึงกระบวนการทำงานโครงการวิจัยในชุมชนและได้พูดถึงเรื่องการบริหารจัดการงบประมาณ ที่จะได้รับและเอกสารทางการเงิน

- ปิดการจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยและรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที
- สรุปผลการจัดเวที เพื่อให้เห็นภาพรวมประเด็นการแลกเปลี่ยนพูดคุย

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดเวทีครั้งนี้ประกอบด้วย

1. การนำเสนอเนื้อหากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย สิ่งที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ความเป็นมาของโครงการ ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ เป้าหมาย พื้นที่ดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นต้น

3. เนื้อหาในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและสถานการณ์เรื่องข้าวไร่ในพื้นที่ ที่มุ่งไปสู่การหาคำตอบในด้านความมั่นคงหรือไม่มั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน

4. การดำเนินงานต่อไปในอนาคตควรมีหลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมถึงชุมชนรอบข้างควรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป คือ จัดอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย ซึ่งกิจกรรมนี้จะพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยให้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำงานวิจัย และสามารถจัดทำรูปเล่มงานวิจัยในครั้งต่อไป

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. ชาวบ้านสอบถามเรื่องเอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน แนวเขตป่าและที่ทำกินของชาวบ้าน เขตแนวกันไฟระหว่างหมู่บ้านและอำเภอ

2. การดำเนินงานเปิดตัวโครงการวิจัยฯ ยังมีข้อบกพร่องในหลายด้าน เช่น การจัดบันทึก ทำให้การนำเอาข้อมูลเพื่อเขียนรายงานมีไม่มาก

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**

การจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านห้วยขวาง ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ต้องการชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินงานวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานและผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัย ให้กับชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย ซึ่งผลการดำเนินงานเป็นไปตามความคาดหวัง โดยเฉพาะกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีได้ให้ความร่วมมือ และได้เรียนรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทำงานวิจัย แต่มีบางส่วนที่ไม่ได้เข้าร่วม ขณะเดียวกันการนำเสนอความเป็นมาของโครงการ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยยังต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงาน

- **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสม เพราะมีพื้นที่กว้างขวางสามารถรองรับผู้เข้าร่วมเวทีจำนวนมากได้ ส่วนช่วงเวลาถือว่ามีความเหมาะสมแต่อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนในบางเรื่อง ดังนั้นการจัดเวทีต้องคำนึงถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับทั้งส่วนของเจ้าหน้าที่และชาวบ้านด้วย ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

- **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวบ้านและเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าว เป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้

- **ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสม ทั้งการเตรียมการของทีมวิจัย เช่น การแบ่งบทบาทหน้าที่ การเตรียมสถานที่ เป็นต้น และในช่วงของการจัดเวที ทีมวิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น การนำเสนอข้อมูลโครงการวิจัย ฝ่ายบันทึกข้อมูล และหลังจากที่ได้จัดเวทีผ่านไปแล้วทีมวิจัยและพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน ได้สรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน บรรลุต่อความคาดหวังไว้ที่ว่าต้องการนำเสนอความเป็นมาของโครงการวิจัยและขอความร่วมมือทั้งจากกลุ่มชาวบ้านและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

- **วิธีการ / เครื่องมือ**

ด้วยวิธีการดำเนินงานและเครื่องมือถือว่ามีความเหมาะสม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่อง สถานการณ์ปัญหาข่าวไร่ไม่พอบริโภคที่มีแนวโน้ม/ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลกระทบต่อชุมชน และต่อด้วยเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวที สุดท้ายจึงเป็นการสรุปบทเรียนร่วมกันระหว่างพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและทีมวิจัยชาวบ้าน ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ทราบถึงแนวทางการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการดำเนินงานของโครงการวิจัย บ้านห้วยขวาง รวมถึงการได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้เข้าร่วมเวที

- **เพื่อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้**

เนื้อหาหรือข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยฯ บ้านห้วยขวาง ถือว่ายังไม่เหมาะสมต่อกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที เนื่องจากเอกสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ได้มีการถ่ายเอกสารแจกให้ผู้ร่วมเวที ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถนำกลับไปทำความเข้าใจที่บ้านได้ ครั้งต่อไปต้องมีการถ่ายเอกสารประกอบการจัดเวทีทุกครั้งเพื่อให้ความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันและชาวบ้านสามารถนำกลับไปอ่านที่บ้านได้

กิจกรรมที่ 3 จัดอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชนและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการศึกษางานวิจัย

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

สถานที่จัดอบรมจัดขึ้นที่ เขาน้อย รีสอร์ท อำเภอเมืองน่าน เมื่อวันที่ 21 - 22 กันยายน 2557

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาง ทีมวิจัยบ้านห้วยไฮ ทีมวิจัยบ้านนาเกิ่น ทีมวิจัยบ้านผาสุข จำนวน 35 คน และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยประสานผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกในทีมวิจัย
2. เดินทางสู่ สถานที่จัดอบรม ณ เขาน้อย รีสอร์ท

การจัดกิจกรรม

1. ทีมวิจัยนำเอาข้อมูลผลการศึกษาริบทชุมชน วิถีชีวิตและวิถีการผลิต มาจัดแยกหมวดหมู่ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล

2. ทีมวิจัยและพี่เลี้ยง ๓ ร่วมกันออกแบบสำรวจด้านสถานการณ์ปัญหาข้าวไรไม่พอบริโภค

3. สรุปผลการออกแบบสำรวจ ซึ่งในที่ประชุมได้มีมติให้เป็นการจัดเก็บข้อมูลทั้งแบบการสำรวจและแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด

4. จัดพิมพ์ร่างแบบสำรวจ เพื่อร่วมกันแก้ไขข้อมูล

5. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ไปเก็บข้อมูลใน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. เครื่องมือที่สำคัญในการจัดเวทีในครั้งนี้ ประกอบด้วย การร่วมกันแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประเด็นสถานการณ์ปัญหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยในวงใหญ่

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้เน้น คือการฝึกอบรม วิธีการวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการทำงานวิจัย เป็นต้น

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานของทีมวิจัยในระยะต่อไป คือ ศึกษาบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

การจัดเวที จัดอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยยังมีปัญหาและอุปสรรคในหลายๆ ด้าน คือ

1. ทีมวิจัยยังไม่เข้าใจในการกรอกข้อมูลลงในแบบสำรวจเนื่องจากไม่เคยทำมาก่อน ดังนั้นบทบาทของพี่เลี้ยงงานวิจัยฯ ต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว

2. กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านมีความเข้าใจมากกว่านี้และจะช่วยให้การสืบค้นข้อมูลทำได้ง่ายขึ้น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การดำเนินงานถือว่าเป็นไปตามความคาดหวังที่ได้วางไว้ร่วมกัน คือ ทีมวิจัยมีโอกาสได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และสามารถร่วมกันข้อมูลลงในแบบสำรวจได้ ซึ่งอาจจะยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่ก็ทำให้ทีมวิจัยบ้านห้วยขวางได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

การจัดเวทีอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนในครั้งนี้ในส่วนของสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมคือ ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะ มีความสะดวกในการจัดกิจกรรม ส่วนช่วงเวลาที่จัดกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะ เจ้าหน้าที่และชาวบ้านสามารถร่วมกิจกรรมได้ ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะ คนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนมากเป็นทีมวิจัยแต่ละที่ เช่น ทีมวิจัยบ้านห้วยไฮ ทีมวิจัยบ้านนาเกิ่น ทีมวิจัยบ้านผาสุขและทีมวิจัยบ้านห้วยขวาง ซึ่งทีมวิจัยเหล่านี้จำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน เพราะสามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการดำเนินงานวิจัย

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ความรู้ที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล การคัดแยกข้อมูล การจัดทำทามไลน์ ตลอดจนการสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งช่วยให้มองเห็นภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตามช่วงเวลาต่าง ๆ นอกจากนั้นทีมวิจัยยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและสามารถนำเอาความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองได้

5. วิธีการ / เครื่องมือ

การใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การใช้เครื่องมือที่จะมาหาข้อมูลในส่วนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีหลากหลายวิธีการ เช่น การใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผลที่ได้จะช่วยทำให้ข้อมูลที่จัดเก็บมีความถูกต้องและมาจากชุมชน

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาความรู้ที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาสภาพบริบทถือว่ามีความสมบูรณ์เนื่องจากทีมวิจัยสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับการทำงานวิจัยได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมที่ 4 ศึกษาบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

ต้องการรู้ถึงบริบทชุมชนบ้านห้วยขวากว่าเป็นอย่างไร การเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน ทั้งประวัติความเป็นมา สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงแผนที่ชุมชน แผนที่ปฏิทินทางเกษตร วัฒนธรรมประเพณี การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม เป็นต้น

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 12 ตุลาคม 2557 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ผู้เข้าร่วมศึกษาบริบทชุมชน ประกอบด้วย ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก จำนวน 22 คน สมาชิก อบต. จำนวน 2 คน ประธานกลุ่มกาแฟ จำนวน 1 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัย ร่วมกันประชุมวางแผนการศึกษารวบรวมข้อมูล
2. เตรียมเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล เช่น สมุดบันทึกข้อมูล กล้องถ่ายรูป
3. เตรียมยานพาหนะในการเดินทาง
4. การแบ่งหน้าที่ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

การจัดกิจกรรม

1. ทีมวิจัยรวมตัวกันที่ปากทางเข้าหมู่บ้าน
2. ชี้แจงให้ทราบถึงข้อมูลบริบทชุมชนที่ต้องการทราบ
3. จากนั้นเดินเท้าเก็บข้อมูลในชุมชนร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมาของชุมชนและพันธุ์ข้าวในชุมชน สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยได้ทำการสอบถามจากผู้สูงอายุในชุมชน
4. ทีมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูลบริบทชุมชนอีกครั้ง เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ชัดเจนหรือไม่ครบ

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือในการศึกษารวบรวมข้อมูล คือ การจดบันทึกข้อมูล และการแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นต่าง ๆ เช่น ประวัติชุมชน ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการใช้เครื่องมืออีกส่วนหนึ่ง คือ การจัดเวทีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและทีมวิจัย รวมถึงการลงพื้นที่ชุมชน เพื่อทำแผนที่ต่าง ๆ ทั้งในด้านแผนที่ภายในชุมชนและแผนที่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

ความรู้ที่นำมาใช้ในกิจกรรมสืบค้นข้อมูลบริบทชุมชน คือ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในด้านการจัดทำแผนที่ชุมชน การวิเคราะห์พื้นที่แบบมีส่วนร่วม รวมถึงเทคนิคการสัมภาษณ์ เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาความรู้ในเรื่องเนื้อหาความรู้ในการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล คือ การได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ สถานการณ์ ปัญหา กลุ่มองค์กรภายในชุมชน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของคนในชุมชน เป็นต้น

5. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการศึกษาบริบทชุมชนคือ ข้อมูลที่ลงไปเก็บรวบรวมนั้นยังไม่ใช่ว่าข้อมูลเชิงลึก อาจมีข้อมูลที่ยังไม่ชัดเจน ครั้งต่อไปจึงต้องมีการวางแผนการดำเนินงานและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลให้ละเอียดกว่านี้

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การศึกษาศาบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ ถือได้ว่าเป็นไปตามความคาดหวัง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งจากคนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลแก่ทีมวิจัย

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม การศึกษาศาบริบทของชุมชนบ้าน ถือว่าเหมาะสม เนื่องจากการศึกษาศาบริบทชุมชนครั้งนี้ได้จัดกิจกรรม ก่อนฤดูเก็บเกี่ยวจึงทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมถือว่าเหมาะสม เนื่องจากมีคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวัง แต่ยังมีข้อมูลบางอย่างที่ยังขาดหาย ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม เช่น ประวัติของหมู่บ้าน และประเพณีดั้งเดิมที่ยังไม่สมบูรณ์

5. วิธีการ / เครื่องมือ

มีความเหมาะสม ซึ่งการใช้เครื่องมือดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยสามารถสืบค้นข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น บริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ ถือเป็นสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลไม่ค่อยมีปัญหาเท่าที่ควร แต่จะมีปัญหาในด้านการจัดบันทึกข้อมูลให้เป็นระบบและมีความละเอียด ซึ่งทีมวิจัยยังทำไม่ได้เท่าที่ควร

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่ได้จากการศึกษาสถานภาพ บริบท ถือว่ามีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ที่ตั้งถิ่นฐาน สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี การรวมกลุ่มกันทางสังคม การศึกษา ตลอดจนสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น การศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ทำให้ทีมวิจัยได้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน

7. จุดเด่น

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ได้ช่วยกันศึกษาข้อมูลบริบทในด้านต่าง ๆ ในชุมชน

8. จุดด้อย

ข้อมูลบางส่วนยังไม่ชัดเจนเนื่องจากทีมวิจัยบางคนยังไม่มี ความชำนาญในการเก็บข้อมูลและจัดบันทึกทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่ใช่ข้อมูลเชิงลึก

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

การจัดเวทีครั้งต่อไปต้องมีการวางแผนการดำเนินงานให้รอบคอบในการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งก็ต้องมีการจัดบันทึกที่แม่นยำ

กิจกรรมที่ 5 เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชน

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อระดมความคิดเห็นถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวไร่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นและร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 17 ธันวาคม 2557 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยบ้านห้วยขวากจำนวน 22 คน ชาวบ้าน 40 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรม
2. แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
3. จัดเตรียมสถานที่
4. จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม
2. ดำเนินการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันกับผู้เข้าร่วมเวที
3. สรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การแลกเปลี่ยนพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไขปัญหา

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดเวทีครั้งนี้คือการเชิญผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมรับฟังปัญหาด้านการปลูกข้าวไร่ของชุมชนที่ชาวบ้านห้วยขวากได้รับ เพื่อหาทางออกร่วมกัน

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในระยะต่อไป คือ เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องการปลูกข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ยังมีข้อมูลบางส่วนที่ยังไม่ชัดเจน คนในชุมชนบางส่วนยังไม่ค่อยตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ขาดความสนใจในการแก้ไขปัญหาของคนหมู่มากในชุมชน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูล ถือว่าเป็นตามที่คาดหวังไว้ โดยทุกภาคส่วนได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมได้ ทำให้เกิดความเข้าใจและแนวทางการปฏิบัติเพื่อหาทางออกของมีวิธีการแก้ไขปัญหาแตกต่างกันอย่างไร เป็นต้น

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดกิจกรรมคือ มีความเหมาะสมเพราะมีความสะดวกต่อการดำเนินกิจกรรม ส่วนช่วงเวลาและงบประมาณนั้นโดยรวมแล้วมีความเหมาะสม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม คือ ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวัง แต่ยังมีข้อมูลบางประเด็นเล็กๆน้อยๆ ที่ยังขาดหายต้องหาข้อมูล

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการจัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้ คือ การนำเอาแบบสอบถามลงพื้นที่ชุมชน เพื่อสำรวจข้อมูลตามแบบสอบถามที่ได้จัดทำไว้ ดังนั้นเครื่องมือที่สำคัญในครั้งนี้ ก็คือตัวนักวิจัยที่จะเป็นผู้สอบถามข้อมูลและบันทึกข้อมูล ซึ่งจะมีผลต่อข้อมูลที่จะได้ว่ามีความละเอียดและรอบด้านหรือไม่เพียงใด

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้ คือ ข้อมูลความรู้ในการจัดการแปลงข้าวไร่ การคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาข้าวไร่ไม่พอบริโภคได้

7. จุดเด่น

สามารถแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเรื่องของอาหารได้ดี เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ปัญหา

8. จุดด้อย

1. การบันทึกข้อมูลค่อนข้างลำบาก เนื่องจากทีมวิจัยบางรายไม่สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้

2. ความเข้าใจในเนื้อหาโครงการวิจัยของทีมวิจัยแต่ละคนไม่เท่ากัน ทำให้การสื่อสารกับชาวบ้านทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ควรให้ความสำคัญในการสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของงานวิจัยและเข้าใจแผนกิจกรรมต่าง ๆ ว่ามีวัตถุประสงค์อะไร และจะตอบโจทย์หรือเป้าหมายของโครงการวิจัยได้อย่างไร

กิจกรรมที่ 6 เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องการปลูกข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อคัดพันธุ์ข้าวที่ดีที่สุดในการเพาะปลูกครั้งต่อไป
2. ตรวจสอบคุณภาพของดินที่ใช้ในการปลูกข้าวไร่
3. การจัดการแปลงเพาะปลูกในชุมชน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 10 มกราคม 2558 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยบ้านห้วยขวากจำนวน 22 คน ประชาชนชาวบ้าน 10 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประสานงานกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้
2. จัดเตรียมข้อมูลจากกิจกรรมครั้งที่ผ่านมา เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

1. จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้
2. ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องการปลูกข้าวไร่ให้ได้ผลผลิต
3. สรุปข้อมูลทั้งหมดและสรุปผลการดำเนินงาน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือที่สำคัญในการจัดเวทีในครั้งนี้ ประกอบด้วย การร่วมกันแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประเด็นสถานการณ์ปัญหาร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้เน้น คือ วิธีการวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการทำงานวิจัย ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การวิจัยที่ประสบความสำเร็จของทีมวิจัย

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานของทีมวิจัยในระยะต่อไป คือ สำรวจศึกษาสภาพแวดล้อม พื้นที่ ดิน น้ำ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการลดลงของปริมาณข้าวในแต่ละปี

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

นักวิจัยบางคนยังขาดความเข้าใจในการดำเนินโครงการวิจัย ทำให้ข้อมูลบางอย่างยังไม่มีความชัดเจน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย มีความเหมาะสม เนื่องจากผู้เข้าร่วมโครงการได้ช่วยกันคัดพันธุ์ข้าวที่ดีที่สุดในการเพาะปลูกครั้งต่อไปและตรวจสอบคุณภาพของดินที่ใช้ในการปลูกข้าวไร่ รวมไปถึงการจัดการแปลงเพาะปลูกในชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในชุมชนกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณนั้น ตรงตามแผนดำเนินการที่วางไว้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้ มีความเหมาะสม เนื่องจากกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีนั้น เป็นกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียในปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้รู้ปัญหาที่ตรงจุดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของการจัดกิจกรรมนี้มีความเหมาะสม เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามที่ได้วางแผนไว้

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ คือ สมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคน อุปกรณ์นี้ทางทีมวิจัยจะใช้เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งจะมีอุปสรรคเล็กน้อยก็คือ นักวิจัยบางคนยังอ่านเขียนหนังสือไม่ค่อย

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านห้วยขวากอย่างมาก

7. จุดเด่น

ทีมวิจัยบ้านห้วยขวากมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมครบทุกคนและได้ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์ไปด้วยดี

8. จุดด้อย

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนน้อย เนื่องจากติดภารกิจ ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลล่าช้ากว่ากำหนด

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

กิจกรรมครั้งต่อไป อาจจะต้องเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีความรู้เข้าร่วมในกิจกรรมด้วย เพื่อที่จะได้ช่วยกันเก็บข้อมูลได้ละเอียดมากขึ้น

กิจกรรมที่ 7 **สำรวจศึกษาสภาพแวดล้อม พื้นที่ ดิน น้ำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการลดลงของปริมาณข้าวในแต่ละปี**

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อสำรวจข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นและลดลงของข้าวไร่ ซึ่งจะทำให้เห็นสภาพพื้นที่จริงและนำผลการศึกษามารวบรวมแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 15 มีนาคม 2558 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

อุทยานแห่งชาติดอยภูคา 4 คน ทีมวิจัย 22 คน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้บ้านห้วยขวาก 2 คน สมาชิก อบต. 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประชุมทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง
2. วางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งในด้านเก็บข้อมูล เส้นทาง การสำรวจ และเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรวมตัวกันที่ สำนักงานโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ บ้านห้วยขวาก
2. ลงพื้นที่สำรวจแปลงเพาะปลูกข้าวไร่ของคนในชุมชนบ้านห้วยขวากในแต่ละที่เรียงกันไป
3. จัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสำรวจแปลงเพาะปลูกข้าวไร่
4. นำผลจากการศึกษาสำรวจมาแลกเปลี่ยนพูดคุยกันกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
5. สรุปผลจากการศึกษาสำรวจข้อมูลข้างต้น

6. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือที่นำมาใช้กับกิจกรรมครั้งนี้ คือ การจับพิกัด GPS สมุดบันทึก รายชื่อเจ้าของแปลงเพาะปลูกข้าวไร่ กล้องถ่ายรูป ตลับเมตร

7. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหา คือ การตรวจสอบสภาพพื้นที่จริงของแปลงเพาะปลูกข้าวไร่ของคนในชุมชน ข้อมูลทางฐานทรัพยากรต่างๆ ที่มีผลต่อการลดลงและเพิ่มขึ้นของผลผลิตข้าวไร่

8. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไป คือ ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าว ในมิติต่างๆ รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับข้าว การคัดเลือกพันธุ์ข้าวแบบดั้งเดิม และองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตข้าว การจัดการแปลงข้าวไร่จากภายนอกที่เข้าหนุนเสริม

9. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

มีข้อขัดแย้งของคนในชุมชนในการจับพิกัด GPS เนื่องจากแนวเขตที่คลาดเคลื่อนไปจากเดิม ทำให้เกิดความยุ่งยากในการดำเนินกิจกรรม

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ถือว่าบรรลุเป้าหมายแต่บางส่วนยังมีข้อบกพร่องและช่องโหว่ที่ยังต้องแก้ไขปรับปรุง เช่น การจับพิกัด GPS แนวเขตระหว่างแปลงปลูกข้าวไร้ของคนในชุมชนและแนวเขตป่าไม้ที่ยังมีข้อพิพาทกันอยู่

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมในครั้งนี้ เป็นกิจกรรมที่ต้องลงสำรวจพื้นที่ จึงค่อนข้างจะมีความลำบากเพราะการเดินทางต้องใช้รถจักรยานยนต์วิบากเท่านั้น เนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงเขา ส่วนเวลาและงบประมาณถือว่าพอดีกับเนื้อหาของกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความเหมาะสม เนื่องจากกลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจในครั้งนี้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของการจัดกิจกรรมนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือ การจัดกิจกรรมดำเนินไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ก่อนการจัดกิจกรรม ข้อเสียคือ ระยะเวลาของการจัดกิจกรรมจำกัดทำให้การเก็บข้อมูลไม่ได้ข้อมูลเชิงลึก

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้คือสมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคน กล้องถ่ายรูป GPS การทำงานของทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก ในครั้งนี้จะมีปัญหาในการใช้เครื่อง GPS เนื่องจากยังไม่มีความรู้ในการใช้เครื่องเท่าที่ควร

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย และผู้เข้าร่วมเวทีก็มีความเข้าใจกับสถานการณ์ปัญหาต่างยิ่งขึ้น

7. จุดเด่น

มีความสามัคคีกันมากขึ้น แสดงการมีส่วนร่วมอย่างเต็มใจช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

8. จุดด้อย

ทีมวิจัยติดภารกิจจึงทำให้การเก็บข้อมูลมีความล่าช้ากว่าที่กำหนด

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

กิจกรรมครั้งต่อไป ต้องมีการวางแผนการดำเนินงานให้รอบคอบกว่านี้ ชัดเจนเรื่องกระบวนการ เพื่อให้งานสำเร็จตามแผนที่วางไว้

กิจกรรมที่ 8 ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าว ในมิติต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับข้าว การคัดเลือกพันธุ์ข้าวแบบดั้งเดิม และองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตข้าว การจัดการแปลงข้าวไร่จากภายนอกที่เข้าหุนเสริม

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและนำองค์ความรู้มาประยุกต์และปรับใช้ในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ร่วมกับองค์ความรู้ใหม่ที่มาจากภายนอกชุมชน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 20 พฤษภาคม 2558 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัย 22 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ 2 คน คนในชุมชน 40 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที
2. ทีมวิจัยวางแผนการดำเนินกิจกรรม
3. จัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมโครงการ
2. ประชาชนเปิดเวทีกิจกรรม
3. ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่ได้วางไว้
4. สรุปวิเคราะห์ผลและเก็บรวบรวมข้อมูล

6. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือในการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าว ในมิติต่างๆ คือ สมุดบันทึก เอกสารประกอบกิจกรรม และการแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นต่าง ๆ เช่น ประวัติชุมชน ข้อมูลประเพณี และความเชื่อ ซึ่งการใช้เครื่องมืออีกส่วนหนึ่ง คือ การจัดเวทีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและทีมวิจัย

7. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

ด้านเนื้อหาความรู้ในการศึกษา คือ การได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนในแง่มุมต่างๆ ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีการทำข้าวไร่ ภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน และผลกระทบจากผลผลิตข้าวไร่ที่ลดลง ซึ่งก็สะท้อนปัญหาในชุมชน ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหามากขึ้น

8. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ ศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการปลูกข้าวไร่ของชุมชนทั้งในด้านของ การลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ งานพัฒนาที่เข้ามาในชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวนครัวเรือนและประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการปลูกข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยอาศัยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย รวมถึงการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามแล้วนำเอาข้อมูลที่ได้มาสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

9. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ปัญหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้คือ การเก็บข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่มีในหมู่บ้านตั้งแต่สมัยอดีต ไม่มีการจดบันทึกและมีผู้รู้แค่นักไม่กี่คนในชุมชนทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ชัดเจน ทำให้ยากต่อการรวบรวมข้อมูล การทำกิจกรรมครั้งต่อไปต้องมีข้อมูลที่ชัดเจนขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านเอกสารหรือการวางแผนการทำงาน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

กิจกรรมศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าว ในมิติต่างๆ รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับข้าว การคัดเลือกพันธุ์ข้าวแบบดั้งเดิม และองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตข้าว การจัดการแปลงข้าวไร่จากภายนอกที่เข้าหนุนเสริมของชุมชนบ้านห้วยขวาง ถือว่า

เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ โดยชาวบ้านได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมได้

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ คนในชุมชน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนร่วมเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ ใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสำคัญอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการวางบทบาทและขั้นตอนให้ดี ก็สามารถทำให้การจัดเก็บข้อมูลมีความรวดเร็ว

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ การสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น กิจกรรมนี้มีอุปสรรคในการเก็บข้อมูล ซึ่งนักวิจัยเก็บข้อมูลได้บ้างไม่ได้บ้าง เนื่องจากไม่มีความชำนาญเรื่องการบันทึกข้อมูลจึงทำให้การรวบรวมข้อมูลในกิจกรรมนี้มีความล่าช้า

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่าไม่ค่อยความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยบางคนยังไม่มีที่ดินส่วนตัวของตนเองทำให้การดำเนินงานล่าช้ากว่ากำหนด

7. จุดเด่น

ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลและดำเนินกิจกรรม จึงทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น

8. จุดด้อย

การเก็บข้อมูลไม่ชัดเจน ทีมวิจัยบางคนไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว การบันทึกข้อมูล ยังไม่มีความสมบูรณ์และละเอียด เนื่องจากไม่คุ้นชินกับการจดบันทึก

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ในการดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไปต้องมีการวางแผนการดำเนินงานให้รอบคอบกว่าเดิม เนื่องจากการทำงานวิจัยจำเป็นต้องอาศัยการเก็บข้อมูลที่แม่นยำ

กิจกรรมที่ 9 ศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการปลูกข้าวไร่ของชุมชน ทั้งในด้านของการลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ งานพัฒนาที่เข้ามาในชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวนครัวเรือนและประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการปลูกข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยอาศัยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยรวมถึงการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามแล้วนำเอาข้อมูลที่ได้มาสรุป วิเคราะห์สังเคราะห์ร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการปลูกข้าวไร่ของชุมชน
2. เพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ถึงผลกระทบที่มีต่อการปลูกข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 20 มิถุนายน 2558 เวลา 09.00 -12.00 น ณ แปลงข้าวไร่ (พื้นที่ทางการเกษตร บ้านห้วยขวาง) บ้านห้วยขวาง ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัย 22 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ 2 คน คนในชุมชน 45 คน สมาชิก อบต. 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยวางแผนดำเนินงานร่วมกัน
2. ประสานงานกับผู้เข้าร่วมเวที
3. จัดเตรียมสถานที่ในการดำเนินกิจกรรม

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม
2. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงผลกระทบและความเสี่ยงในการลดลงของข้าวไร่
3. สรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการน้ำของชุมชนในครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการแปลงข้าวไร่แบบมีส่วนร่วม โดยผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการลดลงของข้าวไร่

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาสำคัญในการกิจกรรมในครั้งนี้คือ การเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาหารือเพื่อหาทางออกของปัญหาปริมาณข้าวไร่ที่ลดลงร่วมกัน

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ เวทีรวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านด้านการปลูกข้าวไร่ของชุมชนบ้านห้วยขวาง ยังมีเจ้าของไร่บางรายที่ยังไม่ให้ความร่วมมือกับทีมวิจัยบ้านห้วยขวาง เท่าที่ควร ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานวิจัย

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

กิจกรรมครั้งนี้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ถึงแม้ว่าจะยังไม่เต็มที่แต่ก็สามารถที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งชาวบ้านห้วยขวาง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมในครั้งนี้ เป็นกิจกรรมที่บริเวณแปลงข้าวไร่ จึงค่อนข้างจะมีความลำบากในการเดินทาง เนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงเขา ส่วนเวลาและงบประมาณถือว่าพอดีกับเนื้อหาของกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม เป็นไปตามความคาดหวังไว้ ถึงแม้ว่าการเดินทางที่ยากลำบากแต่ก็ยังได้รับความร่วมมือจากกลุ่มคนที่ได้เชิญเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการการจัดกิจกรรมได้เป็นไปตามที่ได้คาดหวังไว้ อาจจะคาดเคลื่อนไปเล็กน้อยในบางขั้นตอนแต่ก็บรรลุเป้าหมายไปด้วยดี

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้คือสมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคนกล้องถ่ายรูป การจับพิกัด GPS และการพูดคุย กิจกรรมครั้งนี้จะมีปัญหาในเรื่องแนวเขตแปลงเพาะปลูกข้าวไร่ ซึ่งหลังจากการจับพิกัด GPS แล้วนั้นผลที่ออกมาคือแนวเขตมีการคลาดเคลื่อนจากเดิม ทำให้ฝ่ายที่เสียผลประโยชน์เกิดการโต้แย้งกัน

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาของการพูดคุยของกิจกรรมนี้เป็นไปตามความคาดหวัง ทั้งในส่วนของการขั้นตอน การดำเนินงานวิจัย บทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7. จุดเด่น

การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำกิจกรรม จนกิจกรรมบรรลุเป้าหมาย ถึงแม้ว่าในครั้งนี้จะจัดขึ้นบริเวณแปลงเพาะปลูกข้าวไร่แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ให้ความร่วมมืออย่างดีเพื่อที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

8. จุดด้อย

มีความยากลำบากต่อการเดินทางเข้าสู่แปลงเพาะปลูกข้าวไร่ เนื่องจากอยู่บนพื้นที่เขาสูงและเจ้าของไร่ที่ทำการบุกเบิกพื้นที่ป่าไม้ไม่ยอมให้ความร่วมมือกับนักวิจัย

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ครั้งต่อไปต้องมีการเตรียมความพร้อมในเดินทางขึ้นเขา และออกหนังสือขอความร่วมมือจากเจ้าของไร่เพื่อให้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง สร้างความเข้าใจแก่เจ้าของไร่ให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

กิจกรรมที่ 10 เวทีรวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อรวบรวมข้อมูลการทำงานที่ผ่านมาและนำมาวิเคราะห์/สังเคราะห์ร่วมกัน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 25 กรกฎาคม 2558 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก 22 คน ประชาชนชาวบ้าน 10 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมด

การจัดกิจกรรม

1. ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและจัดลำดับหมวดหมู่ตามกรอบการเขียนรายงานวิจัย
2. สรุปบทเรียนการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา
3. เตรียมข้อมูลเพื่อนำเสนอผลการศึกษาต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลและเตรียมข้อมูลเพื่อนำเสนอผลต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะได้เข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมารวมกัน และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. ความเข้าใจในเนื้อหาโครงการวิจัยของทีมวิจัยแต่ละคนไม่เท่ากัน การวิเคราะห์ข้อมูลจึงไม่ดีเท่าที่ควร
2. การบันทึกข้อมูล ยังไม่มีความสมบูรณ์และละเอียด เนื่องจากไม่คุ้นชินกับการจดบันทึก

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการรวบรวมข้อมูลการทำงานที่ผ่านมาและนำมาวิเคราะห์/สังเคราะห์ร่วมกัน ได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากทีมวิจัยได้ร่วมกันดำเนินงานจนประสบความสำเร็จด้วยดี

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวทีส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมนักวิจัยบ้านห้วยขวาก ซึ่งกลุ่มนี้ถือว่ามีส่วนร่วมและหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมในครั้งนี้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการการจัดกิจกรรมได้เป็นไปตามที่ได้คาดหวังไว้ อาจจะคาดเคลื่อนไปเล็กน้อยในบางขั้นตอนแต่ก็บรรลุเป้าหมายไปด้วยดี

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการ เครื่องมือ ถือว่าเหมาะสม เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ปัญหา ทำให้การรวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันได้ข้อมูลที่มีความละเอียด

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่ามีความสมบูรณ์ เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ทั้งในด้านการวางแผนปฏิบัติการในระยะต่อไป และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการจัดการแปลงเพาะปลูกอย่างเป็นระบบของหมู่บ้านห้วยขวากในอนาคตต่อไป

7. จุดเด่น

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องค่อนข้างดี จึงทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้

8. จุดด้อย

การเก็บรวบรวมข้อมูลไม่สามารถลงลึกถึงรายละเอียดได้ เนื่องจากการเก็บข้อมูลยังคงทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ละเอียด

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ควรมีการวางแผนการจัดเก็บข้อมูลให้ละเอียดกว่านี้ โดยแบ่งหน้าที่ในทีมเพื่อจะได้เก็บข้อมูลในแต่ละประเด็นได้ตรงกับความต้องการในการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดเก็บข้อมูลไว้ใช้งานในครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 11 เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

นำเสนอความก้าวหน้าการศึกษาวิจัยให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อจะได้ร่วมกันตรวจสอบข้อมูลผลการศึกษาวิจัยและให้ข้อเสนอแนะแก่ทีมวิจัย

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 8 สิงหาคม 2558 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัย 22 คน
2. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 2 คน
3. สมาชิก อบต. 2 คน
4. ชาวบ้านห้วยขวาก 40 คน
5. ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัย ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่
2. ชักซ้อมการนำเสนอโครงการวิจัย
3. จัดเตรียมสถานที่ เอกสารประกอบการจัดเวที ป้ายโครงการวิจัย
4. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมเวที / ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน
2. ทำนุประทาน (หัวหน้าโครงการ) กล่าวเปิดเวที
3. หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย นำเสนอผลการศึกษาข้อมูล และผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ
4. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานโครงการวิจัย
5. รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องในด้านต่างๆในการจัดกิจกรรมที่ผ่านมา

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมของเวทีนี้คือ การรายงานผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง ต่อโครงการวิจัยแนวทางการเพิ่มผลิตข้าวไร่ของชุมชนลัวะ บ้านห้วยขวาง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาง ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ จัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1 เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยยังนำเสนอข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีความประหม่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลให้ดีกว่านี้

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ถือว่าเหมาะสม เนื่องจากมีการชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินงานวิจัย และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านห้วยขวางให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย โดยเฉพาะชาวบ้านและหน่วยงานได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเวที และได้เรียนรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทำงานวิจัย

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ เช่น ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ สมาชิก อบต.ชาวบ้านห้วยขวาง และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าว เป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นตามแผนงานที่วางไว้

5. วิธีการ / เครื่องมือ

สำหรับเครื่องมือที่นำมาใช้กับกิจกรรมในครั้งนี้คือการพูดคุยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นปัญหา คือ การพูดคุยที่ยืดเยื้อเล็กน้อย

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นความสำเร็จ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

7. จุดเด่น

การมีส่วนร่วมในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมทั้งทีมวิจัย ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจนกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นสำเร็จไปด้วยดี

8. จุดด้อย

ยังมีคนในชุมชนบางส่วนที่ยังไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากไม่เข้าใจกระบวนการทำงานวิจัย

กิจกรรมที่ 12 จัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

สรุปบทเรียนและผลการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 8 ตุลาคม 2558 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยบ้านห้วยขวา 22 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

คณะทำงานทีมวิจัยบ้านห้วยขวากร่วมกันสรุปผลการศึกษาวิจัยและร่วมกันเขียนร่างรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 สรุปผลการดำเนินงาน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ระดมความรู้ที่นักวิจัยแต่ละคนเพื่อนำมาเขียนรายงานการวิจัย ระยะที่ 1

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำมาและข้อมูลส่วนที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดทำรายงานจากนักวิจัยทุกคนเพื่อที่จะจัดทำรายงานความก้าวหน้าผลการทำวิจัย ระยะที่ 1 และแผนงานในระยะที่ 2 เสนอต่อ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ทราบ

7. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากทีมวิจัยไม่มีความชำนาญในการจัดทำรายงานฯ และการใช้คอมพิวเตอร์ ทำให้การจัดทำรายงานมีความล่าช้ากว่ากำหนด และข้อมูลขาดหายเนื่องจากการไม่มีการเก็บรักษาข้อมูลที่ได้ จึงทำให้ข้อมูลไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ที่วางไว้ไม่บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากการทำงานในครั้งนี้ ต้องใช้ข้อมูลที่ละเอียด ในการจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นที่กว้าง และมีสิ่งอำนวยความสะดวก จึงทำให้การทำงานในสถานที่นี้มีความราบรื่น ส่วนช่วงเวลาในการทำงานนั้น นักวิจัยบางคนยังมาไม่ได้เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว จึงต้องไปรวมตัวกันตอนเย็นอีกครั้ง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาวางจากการทำงาน

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

มีเพียงนักวิจัยเท่านั้น เพราะหน้าที่การจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1 นี้ นักวิจัยบ้านห้วยขวางต้องเป็นคนเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำรายงานรูปแบบ

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำรายงานมากนัก เพราะทีมวิจัยแต่ละคนไม่มีความชำนาญ งานที่ออกมาอาจจะล่าช้ากว่ากำหนด

5. วิธีการ / เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน มีความเหมาะสมแต่อาจไม่มากนัก เนื่องจากเก็บข้อมูลได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น คราวหน้าจึงต้องเครื่องมืออื่นๆเข้ามาช่วยเก็บข้อมูล เช่น เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาหลักจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำมาและข้อมูลส่วนที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดทำรายงาน ถือว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากข้อมูลที่ได้จำเป็นต่อการจัดทำรายงานความก้าวหน้าฯ

7. จุดเด่น

1. บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
2. การมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยบ้านห้วยขวางในการจัดทำรายงาน
3. เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

8. จุดด้อย

1. ทีมนักวิจัยบางส่วนยังไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย/การทำงานเป็นทีม
2. ไม่ทำตามแผนที่วางไว้ เช่น การแบ่งหน้าที่ในทีมยังไม่ได้ตามเป้าหมาย เวลามีจำกัด จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานไม่ตรงตามเป้าหมาย

กิจกรรมที่ 13 จัดเวทีประชุมประจำเดือน

1.วัตถุประสงค์

1. เพื่อประชุมหารือกับทีมนักวิจัยและทีมพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง
2. เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ทีมนักวิจัยในการดำเนินโครงการวิจัยไปในทิศทางเดียวกัน

2.สถานที่การจัดประชุม

สถานที่ในการจัดกิจกรรม ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาง ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3.ผู้เข้าร่วมประชุม

ทีมนักวิจัยบ้านห้วยขวาง จำนวน 22 คน

4.การจัดการประชุม

การจัดการประชุมประจำเดือน จะจัดขึ้นทุกวันที่ 4 ของทุกเดือน

5.เนื้อหาการประชุม

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินงานวิจัยดีขึ้น

6.ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

1. ยังมีนักวิจัยบางคนที่ยังไม่เข้าใจถึงการดำเนินโครงการวิจัยฯ
2. ข้อมูลบางกิจกรรมยังไม่มี ความชัดเจน
3. การจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งไม่มีการจดบันทึก

7.จุดเด่น

การมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยในการร่วมมือกันขับเคลื่อนโครงการวิจัยฯ

8.จุดด้อย

ในบางครั้งการจัดกิจกรรมนักวิจัยบางส่วนไม่เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากอยู่ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

จากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาตลอดระยะที่ 1 นั้น ทีมวิจัยบ้านห้วยขวางได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงได้จัดกิจกรรมตามแผนงานโครงการวิจัยที่วางไว้ ในแต่ละกิจกรรมนั้นทางทีมวิจัยได้สร้างการมีส่วนร่วมโดยเชิญคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็นถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกัน ถึงแม้จะเกิดปัญหาและอุปสรรคขึ้นบ้างในบางกิจกรรม แต่ก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผลของการจัดกิจกรรมได้สร้างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว สร้างความเข้มแข็งให้แก่คนในชุมชนและได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขับเคลื่อนโครงการวิจัยแนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนลี้ะ บ้านห้วยขวาง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาง ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

2. ระยะเวลาดำเนินการ ระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 1 จัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลมากขึ้น

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ในชุมชนให้ได้ผลผลิตมากขึ้น
- เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานทั้งในส่วนของนักวิจัยฯ คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 10 มกราคม 2559 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก 22 คน
2. ชาวบ้านบ้านห้วยขวาก 74 คน
3. กรมป่าไม้ 2 คน
4. ครู/อาจารย์ 1 คน
5. สมาชิก อบต. 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยร่วมหารือในการดำเนินกิจกรรม
2. แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน
3. ชักซ้อมการนำเสนอเปิดตัวโครงการวิจัยฯ บ้านห้วยขวาก
4. จัดเตรียมสถานที่ และประสานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม
- ประธาน(หัวหน้าโครงการ) ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้
- ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตมากขึ้น
- ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดเวทีครั้งนี้
- ปิดเวทีและรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที
- สรุปผลการจัดเวที เพื่อให้เห็นภาพรวมประเด็นการแลกเปลี่ยนพูดคุย

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดเวทีครั้งนี้ คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในจัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตมากขึ้น สู่การหาคำตอบ

ในด้านความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนบ้านห้วยขวาง และการดำเนินงานต่อไปในอนาคตควรมีหลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง

- **บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง**

การดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป คือ การศึกษาดูงานด้านการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่สูง

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. ชาวบ้านสอบถามเรื่องเอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน แนวเขตป่าและที่ทำกินของชาวบ้าน เขตแนวกันไฟระหว่างหมู่บ้านและอำเภอ
2. การดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ยังมีข้อบกพร่องในหลายด้าน เช่น การจดบันทึก ทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ครบถ้วน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**

การจัดเวทีจัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ผลการดำเนินงานเป็นไปตามความคาดหวัง โดยเฉพาะกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีได้ให้ความร่วมมือ และได้เรียนรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทำงานวิจัย

- **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสม เพราะมีพื้นที่กว้างขวางสามารถรองรับผู้เข้าร่วมเวทีจำนวนมากได้ ส่วนช่วงเวลาถือว่ามีความเหมาะสมแต่อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนในบางเรื่อง ดังนั้นการจัดเวทีต้องคำนึงถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับทั้งส่วนของเจ้าหน้าที่และชาวบ้านด้วย ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

- **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวบ้านและเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าว เป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้

- **ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสม ทั้งการเตรียมการของทีมวิจัย เช่น การแบ่งบทบาทหน้าที่ การเตรียมสถานที่ เป็นต้น และในช่วงของการจัดเวที ทีมวิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

- **วิธีการ / เครื่องมือ**

ด้วยวิธีการดำเนินงานและเครื่องมือถือว่ามีความเหมาะสม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่อง สถานการณ์ปัญหาข้าวไร่ไม่พอบริโภคที่มีแนวโน้ม/ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลกระทบต่อชุมชน และต่อด้วยการจัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตมาก

ขึ้น จากนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวที สุดท้ายจึงเป็นการสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ทราบถึงแนวทางการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการดำเนินงานของโครงการวิจัยบ้านห้วยขวาก รวมถึงการได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้เข้าร่วมเวที

● **เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้**

เนื้อหาหรือข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ถือว่ายังไม่เหมาะสมต่อกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที เนื่องจากเอางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ได้มีการถ่ายทอดเอกสารแจกให้ผู้ร่วมเวที ทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยเข้าใจมากนัก ถึงการจัดทำแผนปฏิบัติการการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ให้ได้ผลผลิตมากขึ้นในครั้งนี้ ครั้งต่อไปต้องมีการถ่ายทอดเอกสารประกอบการจัดเวทีทุกครั้งเพื่อให้ความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันและชาวบ้านสามารถนำกลับไปอ่านที่บ้านได้

กิจกรรมที่ 2 การศึกษาดูงานด้านการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่สูง

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขปัญหา

2. สถานที่จัดกิจกรรม / วันเวลา

กิจกรรมนี้จัดจัดขึ้น ณ บ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่และบ้านสามขา จ.ลำปาง
วันที่ 14-16 ธันวาคม 2558

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ประกอบด้วย ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก ทีมวิจัยบ้านห้วยไฮ ทีมวิจัยบ้านผาสุก ทีมวิจัยบ้านนาเกิ้น และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

1. ประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นล่วงหน้า 1 เดือน
2. ทีมวิจัยบ้านห้วยขวากนัดประชุมก่อนการเดินทาง 2 วัน

การจัดกิจกรรม

วันที่ 14 ส.ค. 58 เดินทางออกจาก จ. น่าน มุ่งหน้าสู่ จ.เชียงใหม่ พักค้างคืนที่โรงแรมศิรินาถ การ์เด้น

วันที่ 15 ส.ค. 58 เดินทางไปที่ บ้านปางจำปี

- เวลา 9.00 น. – 15.00 น. ศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกัน
- เวลา 15.30 น.เดินทางไปที่ จ.ลำปาง พักค้างคืนที่ โรงแรมพวงเพชรเพชร

วันที่ 16 ส.ค. 58 เดินทางไปที่บ้านสามขา

- เวลา 9.00 น. – 15.00 น. ศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกัน
- เวลา 15.30 น. เดินทางกลับ จ.น่านโดยสวัสดิภาพ

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ก็คือการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การบันทึกเสียง ถ่าย VDO และการจดบันทึก

8. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

ปัญหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้คือ การเตรียมความพร้อมในการเดินทาง เนื่องจากไม่มีการวางแผนในการเดินทางทำให้ยังขาดเอกสารที่ต้องใช้หลายอย่าง หลังจากเดินทางกลับจากบ้านปางจำปี ทางทีมวิจัยบ้านนาเกิ่นได้เดินทางต่อไปที่ บ้านสามขา จ.ลำปาง ซึ่งมีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นคือ การเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านสามขาค่อนข้างลำบาก ที่พักและอาหารเย็นไม่ค่อยสะดวกต่อการให้บริการ

กิจกรรมที่ 3 การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อเป็นการฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่ของชุมชน นำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์และปรับใช้ในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ร่วมกับองค์ความรู้ใหม่ที่มาจากภายนอกชุมชน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 20 มกราคม 2559 เวลา 09.00 -12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัย 22 คน
2. ประชาชนชาวบ้าน 10 คน
3. คนในชุมชน 40 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที
2. ทีมวิจัยวางแผนการดำเนินกิจกรรม
3. แบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินงานร่วมกัน
4. จัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมโครงการ

2. ชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้
3. ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่ได้วางไว้
4. สรุปวิเคราะห์ผลและเก็บรวบรวมข้อมูล

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือในการฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่ คือ การแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นของข้อมูลประเพณี และความเชื่อ ซึ่งมีการปฏิบัติที่สืบทอดกันมา และเอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ และเครื่องมืออีกส่วนหนึ่ง คือ การจัดเวทีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและทีมวิจัย

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

ด้านเนื้อหาความรู้ในการศึกษา คือ การได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนในแง่มุมต่างๆ ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีการทำข้าวไร่ ภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน และผลกระทบจากผลผลิตข้าวไร่ที่ลดลง ซึ่งก็สะท้อนปัญหาในชุมชน ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหามากขึ้น

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไป ทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ปัญหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้คือ การเก็บข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่มีในหมู่บ้านตั้งแต่สมัยอดีต ไม่มีการจดบันทึกและมีผู้รู้แก่ไม่กี่คนในชุมชนทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ชัดเจน ทำให้ยากต่อการรวบรวมข้อมูล

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

กิจกรรมการฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่ รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับข้าว การคิดเมล็ดพันธุ์ข้าวแบบดั้งเดิม และองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตข้าว การจัดการแปลงข้าวไร่จากภายนอกที่เข้าหนุนเสริมของชุมชนบ้านห้วยขวาง ถือว่าเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ โดยชาวบ้านได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมได้

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน คนในชุมชน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนร่วมเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ ใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสำคัญอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการวางบทบาทและขั้นตอนให้ดี ก็สามารถทำให้การจัดเก็บข้อมูลมีความรวดเร็วขึ้น

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการผลิตข้าวไร่ และการจัดการแปลงข้าวไร่ กิจกรรมนี้มีอุปสรรคในการเก็บข้อมูล ซึ่งนักวิจัยไม่มีความชำนาญเรื่องการบันทึกข้อมูลจึงทำให้การดำเนินงานในกิจกรรมนี้มีความล่าช้า

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่าไม่ค่อยความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยบางคนยังไม่ได้มีการตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้การดำเนินงานล่าช้ากว่ากำหนด

7. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ในการดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไปต้องมีการวางแผนการดำเนินงานให้รอบคอบกว่าเดิม เนื่องจากการทำงานวิจัยจำเป็นต้องอาศัยการเก็บข้อมูลที่แม่นยำ

กิจกรรมที่ 4 ทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ของชุมชน
2. เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ในครั้งนี้

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 09.00 - 12.00 น ณ แปลงข้าวไร่ (พื้นที่การเกษตร บ้านห้วยขวาก) บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัย 22 คน
2. ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน
3. คนในชุมชน 45 คน
4. สมาชิก อบต. 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยวางแผนดำเนินงานร่วมกัน
2. ประสานงานกับผู้เข้าร่วมเวที
3. จัดเตรียมสถานที่ในการดำเนินกิจกรรม
4. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทดลอง

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม
2. ดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้
3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่
4. สรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ในครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมกันวางแผนการดำเนินงานจนถึงการทดลองปฏิบัติ

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาสำคัญในการกิจกรรมในครั้งนี้คือ การเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาหารือเพื่อทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่ และหาทางออกของปัญหาปริมาณข้าวไร่ที่ลดลงร่วมกัน

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่ที่เหมาะสมกับพื้นที่และให้ผลผลิตมากที่สุดในพื้นที่

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

จากการทดลองปฏิบัติตามวิธีการในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การจัดการแปลงข้าวไร่บ้านห้วยขวาง ยังมีเจ้าของไร่บางรายที่ ยังไม่ให้ความร่วมมือกับทีมวิจัยบ้านห้วยขวาง เท่าที่ควร ซึ่งอาจจะเป็นปัญหากับการดำเนินงานวิจัย

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

กิจกรรมครั้งนี้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ถึงแม้ว่าจะมีข้อบกพร่องเล็กน้อย แต่ก็สามารถที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชาวบ้านห้วยขวาง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมในครั้งนี้ เป็นกิจกรรมที่บริเวณแปลงข้าวไร่ จึงค่อนข้างจะมีความลำบากในการเดินทาง เนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงเขา ส่วนเวลาและงบประมาณถือว่าพอดีกับเนื้อหาของกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม เป็นไปตามความคาดหวังไว้ ถึงแม้ว่าการเดินทางที่ยากลำบากแต่ก็ยังได้รับความร่วมมือจากกลุ่มคนที่ได้เชิญเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการการจัดกิจกรรมได้เป็นไปตามที่ได้คาดหวังไว้ อาจจะคาดเคลื่อนไปเล็กน้อยในบางขั้นตอนแต่ก็บรรลุเป้าหมายไปด้วยดี

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้คือ สมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคน กล้องถ่ายรูป อุปกรณ์ที่ใช้ในการทดลองและการพูดคุย ทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาของการพูดคุยของกิจกรรมนี้เป็นไปตามความคาดหวัง ทั้งในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย บทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ครั้งต่อไปต้องมีการเตรียมความพร้อมในเดินทางขึ้นเขา และออกหนังสือขอความร่วมมือจากเจ้าของไร่เพื่อให้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง สร้างความเข้าใจแก่เจ้าของไร่ให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

กิจกรรมที่ 5 จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่ที่เหมาะสมกับพื้นที่และให้ผลผลิตมากที่สุดในพื้นที่

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. วัตถุประสงค์การจัดเวที

1. เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ของตนเอง ร่วมกับทีมวิจัยและชาวบ้านเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน 4 โครงการ
2. นำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชนตนเอง

2. สถานที่การจัดกิจกรรม

1. บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
2. บ้านห้วยไฮ้ ต.ฝายแก้ว อ.ภูเพียง จ.น่าน
3. บ้านนาเก็น ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
4. บ้านผาสุข ต.ภูฟ้า อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. วันเวลาในการจัดกิจกรรม

วันที่ 23-26 มิถุนายน 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 16.30 น.

4. กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย

1. ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก
2. ทีมวิจัยบ้านห้วยไฮ้
3. ทีมวิจัยบ้านนาเก็น
4. ทีมวิจัยบ้านผาสุข
5. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวทีให้ทีมวิจัยได้รับทราบ
2. กำหนดขอบเขตและประเด็นการพูดคุย
3. ดำเนินกิจกรรม ตามแผนงานที่วางไว้ทั้งประเด็นการพูดคุย ประกอบด้วย
 - สถานการณ์ปริมาณข้าวไร่ในชุมชน
 - สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องต่อการเพาะปลูกข้าวไร่ เช่น ดิน น้ำ อากาศ
 - สาเหตุการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตข้าวไร่จากอดีต-ปัจจุบัน
 - องค์ความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการผลิตและประเพณีดั้งเดิมเกี่ยวกับข้าวไร่ในชุมชน

- การเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ที่ผ่านมา ประกอบด้วย
 - การทำแนวคันทวนในพื้นที่ทำกิน
 - การแก้ไขปัญหาโรคและแมลงในไร่ข้าว
 - การคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว
 - หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในการเข้ามาหนุนเสริมการทำงาน of ชุมชนด้านการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่
- 4. สรุปผลการแลกเปลี่ยนพูดคุย โดยแยกเป็นประเด็นตามกรอบเนื้อหาที่วางไว้

6. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม

1. ปากกา กระดาษบุฟ
2. กล้องถ่ายรูป
3. ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ระหว่างทีมวิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที
4. การบันทึกข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนพูดคุย

7. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

1. กลุ่มเป้าหมายที่เชิญเข้าร่วมเวที มาไม่ครบ
2. การแลกเปลี่ยนพูดคุยยังทำไม่ดีพอ ไม่ลงลึกในรายละเอียดเท่าที่ควร
3. การแลกเปลี่ยนพูดคุย จำเป็นที่จะต้องมีคนชวนคุยและตั้งประเด็นคำถามได้ดี
4. การบันทึกข้อมูล จำเป็นที่จะต้องมีการทบทวนในการจดบันทึกและรวดเร็ว

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน 4 พื้นที่ ครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นไปตามความคาดหวัง โดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งจากคนในชุมชน ราษฎรชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลแก่ทีมวิจัยบ้านห้วยขาว อาจจะมีข้อมูลบางประเด็นที่ยังไม่ค่อยละเอียดมากนัก จึงต้องเข้าไปสอบถามเป็นรายบุคคลเพื่อความชัดเจนของประเด็นนั้นๆ

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรมของแต่ละพื้นที่ ถือว่ามีความเหมาะสมกับเนื้อหากิจกรรมที่จัดขึ้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยในพื้นที่นั้นๆจึงทำให้เห็นภาพการทำงานในพื้นที่จริง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่จริง

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมถือว่าไม่ค่อยเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากเป็นช่วงการเร่งเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวัง แต่ยังมีบางประเด็นเล็กน้อยที่ยังขาดหาย

5. วิธีการ / เครื่องมือ

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน 4 พื้นที่ ในครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ชุมชน การสัมภาษณ์ข้อมูลจากคนในพื้นที่ การแลกเปลี่ยนพูดคุย ซึ่งการใช้เครื่องมือดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยสามารถสืบค้นข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่ได้จากการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน 4 พื้นที่ ถือว่ามีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง เนื่องจากแต่ละพื้นที่นั้นมีสภาพบริบทค่อนข้างแตกต่างกัน รวมไปถึงระบบการจัดการชุมชนของแต่ละชุมชนจึงทำให้ได้ข้อมูลที่แตกต่างกัน มีประโยชน์อย่างมากที่จะนำไปปรับใช้ในชุมชนของตนเอง

กิจกรรมที่ 6 เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

นำเสนอความผลการศึกษาวิจัยให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อจะมาร่วมกันให้ข้อเสนอแนะแก่ทีมวิจัยเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสอดแทรกเพิ่มเติมในการจัดทำรายงานต่อไป

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 8 กรกฎาคม 2559 เวลา 09.00 - 12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัย 22 คน
2. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 2 คน

3. สมาชิก อบต. 2 คน
4. ชาวบ้านห้วยขวาก 40 คน
5. ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัย ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่
2. ชักซ้อมการนำเสนอโครงการวิจัย
3. จัดเตรียมสถานที่ เอกสารประกอบการจัดเวที
4. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมเวที / ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน
2. หัวหน้าโครงการฯ กล่าวเปิดเวที
3. หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย นำเสนอผลการศึกษาข้อมูล และผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ
4. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานโครงการวิจัย
5. รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง
6. พักรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องในด้านต่างๆในการจัดกิจกรรมที่ผ่านมา

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมของเวทีนี้คือ การรายงานผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องต่อโครงการวิจัยแนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนลี้วะ บ้านห้วยขวาก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยยังนำเสนอข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีความประหม่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลให้ดีกว่านี้ และในส่วนของข้อมูลยังไม่มีคะแนนพอจึงจำเป็นต้องเพิ่มเติมข้อมูลส่วนที่ขาดให้ชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ถือว่าเหมาะสม เนื่องจากมีการชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินงานวิจัย และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านห้วยขวางให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ เช่น ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ สมาชิก อบต.ชาวบ้านห้วยขวาง และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าว เป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นตามแผนงานที่วางไว้

5. วิธีการ / เครื่องมือ

สำหรับเครื่องมือที่นำมาใช้กับกิจกรรมในครั้งนี้คือการพูดคุยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นปัญหา คือ การพูดคุยที่ยืดเยื้อเล็กน้อย

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

กิจกรรมที่ 7 จัดเวทีประชุมประจำเดือน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อประชุมหารือกับทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง
2. เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ทีมวิจัยในการดำเนินโครงการวิจัยไปในทิศทางเดียวกัน

2. สถานที่การจัดประชุม

สถานที่ในการจัดกิจกรรม ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาง ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมประชุม

ทีมวิจัยบ้านห้วยขวาง จำนวน 22 คน

4. การจัดการประชุม

การจัดการประชุมประจำเดือน จะจัดขึ้นทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน

5. เนื้อหาการประชุม

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินงานวิจัยแต่ละกิจกรรมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

6. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

1. ยังมีนักวิจัยบางคนที่ยังไม่เข้าใจถึงการดำเนินโครงการวิจัย
2. ข้อมูลบางกิจกรรมยังไม่มี ความชัดเจน
3. การจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งไม่มีการจดบันทึก

กิจกรรมที่ 8 สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่น

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 15 กรกฎาคม 2558 เวลา 09.00 - 12.00 น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยบ้านห้วยขวา 22 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

คณะทำงานทีมวิจัยบ้านห้วยขวาก ร่วมกันสรุปผลการศึกษาวิจัยและร่วมกันเขียนร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานเป็นฝ่าย เช่น ฝ่ายการเงิน ฝ่ายข้อมูล ฝ่ายกิจกรรม และฝ่ายสวัสดิการ เป็นต้น

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ระดมความรู้ที่นักวิจัยแต่ละคนเพื่อนำมาจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำมาและข้อมูลส่วนที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดทำรายงานจากนักวิจัยทุกคน เพื่อที่จะสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ทราบ

7. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากทีมวิจัยไม่มีความชำนาญในการจัดทำรายงานฯ และการใช้คอมพิวเตอร์ ทำให้การจัดทำรายงานมีความล่าช้ากว่ากำหนด และข้อมูลขาดหายเนื่องจากไม่มีการเก็บรักษาข้อมูลที่ได้ จึงทำให้ข้อมูลไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ที่วางไว้ไม่บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากการทำงานในครั้งนี้ ต้องใช้ข้อมูลที่ละเอียด ในการจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นที่กว้าง และมีสิ่งอำนวยความสะดวก จึงทำให้การทำงานในสถานที่นี้มีความราบรื่น ส่วนช่วงเวลาในการ

ทำงานนั้น นักวิจัยบางคนยังมาไม่ได้เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว จึงต้องไปรวมตัวกันตอนเย็นอีกครั้ง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาว่างจากการทำงาน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีเพียงนักวิจัยเท่านั้น เพราะหน้าที่ในการสรุปทบทวนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นั้น นักวิจัยบ้านห้วยขวากต้องเป็นคนเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำรายงานรูปเล่ม เนื่องจากเป็นผู้ศึกษาวิจัยจึงต้องรู้ถึงผลการดำเนินงานของแต่ละกิจกรรม

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำรายงานมากนัก เพราะทีมวิจัยแต่ละคนไม่มีความชำนาญ งานที่ออกมาอาจจะล่าช้ากว่ากำหนด

5. วิธีการ / เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน มีความเหมาะสมแต่อาจไม่มากนัก เนื่องจากเก็บข้อมูลได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น คราวหน้าจึงต้องเครื่องมืออื่นๆเข้ามาช่วยเก็บข้อมูล เช่น เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาหลักจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำมาและข้อมูลส่วนที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดทำรายงาน ถือว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากข้อมูลที่ได้จำเป็นต้องการจัดทำรายงานความก้าวหน้าฯ

สรุปการดำเนินกิจกรรม

จากการทำกิจกรรมในข้างต้นนี้ ทีมวิจัยได้เน้นกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก เช่นการจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนการทำงานในไร่ข้าว การลงมือทำร่วมกัน การทดลองปฏิบัติที่ทำให้เห็นผล เนื่องจากจะทำให้คนในชุมชนร่วมกันตระหนักถึงปัญหาและร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในเรื่องของการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้านห้วยขวาก โดยผ่านกระบวนการวิจัย

จากกระบวนการวิจัยที่ผ่านมาผลการศึกษาวิจัยและลงมือทดลองปฏิบัตินั้น ส่งผลให้ข้าวไร่เริ่มมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากเดิม ไม่ว่าจะเป็นการทำแนวคันทวนไร่ข้าว โดยในปีแรกจากการทำแนวคันทวนนั้นทำให้ปริมาณข้าวลดลงเนื่องจากการขุดหน้าดินออกทำให้ข้าวไร่ไม่มีปุ๋ยจากธรรมชาติมาหล่อเลี้ยงลำต้น พอเข้าสู่ปีที่สองทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น เนื่องจากการทับถมของเศษพืชในปีแรกทำให้เกิดปุ๋ยในพื้นที่ การทดลองทำขุดตักจับแมลงศัตรูพืช การกำจัดแมลงในไร่ข้าวโดยไม่ใช้ยาฆ่าแมลง โดยการใช้ออร์แกนิกและภูมิปัญญาดั้งเดิมในชุมชน มาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่ทนต่อโรค และเอื้อต่อสภาพอากาศในพื้นที่ โดยการทดลองปลูกข้าวไร่แต่ละสายพันธุ์และเก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวและมีการจัดตั้งกลุ่มเมล็ดพันธุ์เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และการจัดการแปลงข้าวไร่ต่อไปในอนาคต

บทที่ 4

ผลการศึกษา

กระบวนการศึกษา แนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนลัวะบ้านห้วยขวากโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาก ต.บ่อเกลือเหนือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน นั้นได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้เครื่องมือสำคัญ 3 ประเภท ได้แก่

1. การจัดเวที เสวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน
2. การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่ทำกินและการสัมภาษณ์
3. การทดลองปฏิบัติ การปรับหน้าดิน เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวไร่

จากการเลือกใช้เครื่องมือทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ทำให้ได้ข้อมูลสู่การรายงานผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ให้เพียงพอต่อการบริโภคดังต่อไปนี้

4.1 ผลสรุปที่ได้จากเวทีฯ

ข้อสรุปจากการแลกเปลี่ยนในเวทีฯ ได้มีการสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาข้าวไร่หลายประการ อาทิ ข้าวไม่พอกินในช่วง 2 เดือนก่อนเก็บเกี่ยว ผลผลิตข้าวได้น้อยทั้งที่พื้นที่ก็จำกัด พื้นที่ลาดชันมากเกินไป อาหาร/ปุ๋ยในดินก็มีน้อย จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งผลที่ได้หลังจากการจัดเก็บข้อมูลมีดังนี้

ที่มาของการเพิ่มผลผลิตข้าว

ผลการศึกษา โดยกระบวนการแบ่งกลุ่มย่อย ได้ข้อสรุปข้าวไม่พอกิน ปัจจัยที่ทำให้ข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคคือ พื้นที่ในการผลิตข้าวมีความลาดชัน แต่ยังขาดการจัดการให้ข้าวเพียงพอ เช่น ผลผลิตข้าวได้น้อยเนื่องจากดินไม่สมบูรณ์ พื้นที่ในการปลูกข้าวลาดชัน บางครอบครัวใช้พันธุ์ข้าวไม่เหมาะสมกับพื้นที่ปลูก พื้นที่ปลูกจำกัดมีให้หมุนเวียน จากปัญหาที่กล่าวมาแล้วนั้นทำให้ทีมวิจัยบ้านห้วยขวากจึงได้คิดอยากที่จะเพิ่มผลผลิตข้าวด้วยการใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้ข้าวพอเพียงในแต่ละปี จึงมีผลการดำเนินงานในระยะแรกดังนี้

ข้อมูลทั่วไป

บ้านห้วยขวาก มีความงามตามธรรมชาติของหมู่บ้านแห่งนี้ แม้จะมีป่าไม้ไม่มากนักแต่ความงดงามก็ไม่ได้ลดน้อยลง หมู่บ้านถูกโอบล้อมด้วยขุนเขาแห่งทุ่งข้าวไร่สุดลูกหูลูกตาและไร่กาแฟ เมฆหมอกเคลื่อนคล้อยลอยอย่างช้าพร้อมความเย็นสบายของสายลมและความชุ่มฉ่ำของสายฝนในฤดูฝนสภาพทั่วไปของหมู่บ้านจึงประกอบด้วยเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน และมีสภาพอากาศหนาวเย็นตลอดปี บริเวณตอนเหนือของหมู่บ้านเป็นแนวเขตป่าอนุรักษ์ของชุมชนและเป็นที่ตั้งของหน่วยอนุรักษ์ป่าไม้ที่

13 แพร่ บ้านห้วยขวางเป็นหย่อมบ้านที่ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2543 หมู่ที่ 11 โดยแยกจากบ้านเวรหรือบ้านขุนน้ำน่าน

พื้นที่	จำนวนพื้นที่	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
1. พื้นที่อยู่อาศัย	17.34	(0.23%)
2. พื้นที่เกษตรกรรม	1,740.70	(23.55%)
พื้นที่เกษตรกรรมถาวร	60.30	(0.81%)
พื้นที่เกษตรกรรมหมุนเวียน	1,680.40	(22.74%)
3. พื้นที่ป่า	5,632.80	(76.22%)
ป่าพิธีกรรม (ป่าช้า)	8.62	(0.12%)
ป่าอนุรักษ์	867.55	(11.74%)
ป่าใช้สอย	4,756.63	(64.36%)
รวม	7,390.84	(100%)

บ้านห้วยขวางตั้งอยู่บนเขาสูงมีภูเขาล้อมรอบไม่มีพื้นที่ราบ สูงจากระดับน้ำทะเล 1,300 เมตร มีการจัดตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มบ้านอยู่ตามไหล่เขา มีพื้นที่ชุมชนทั้งหมด 16.5 ตารางกิโลเมตร

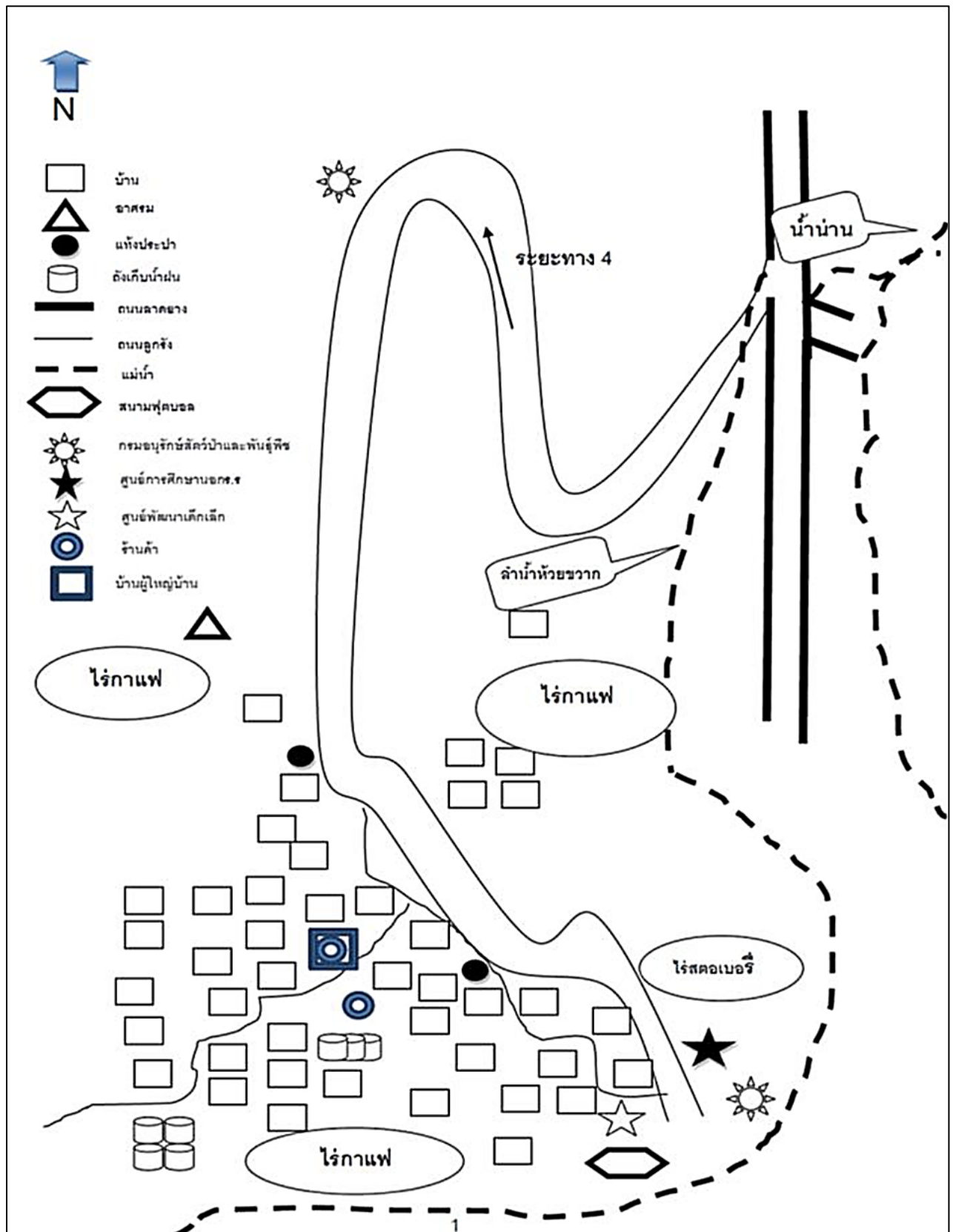
ฤดูร้อน ช่วงระหว่างเดือน มีนาคม – เมษายน อุณหภูมิประมาณ 30 – 35 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน ช่วงระหว่างเดือน พฤษภาคม – กันยายน อุณหภูมิประมาณ 25 องศาเซลเซียส ส่วนในช่วงฤดูฝนจะมีฝนตกชุกหนาแน่น มีเมฆหมอกหนาปกคลุมเป็นจำนวนมาก ส่งผลต่อการเพาะปลูกข้าวไร่เป็นอย่างดี

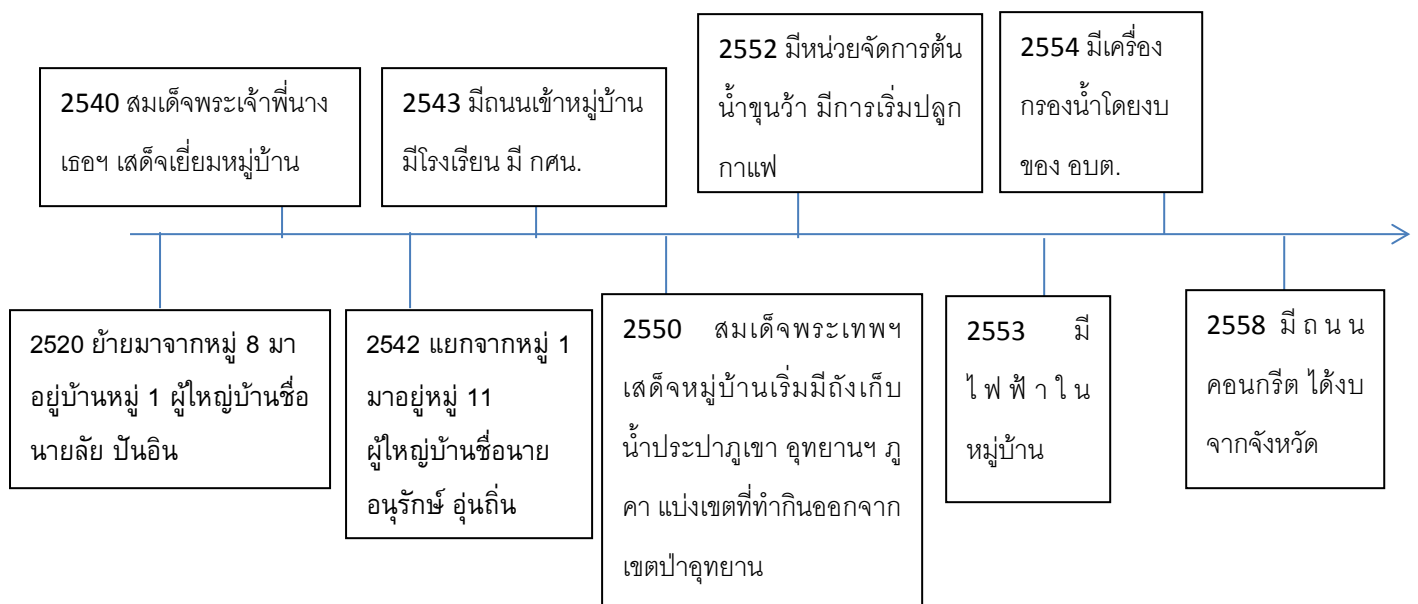
ฤดูหนาว ช่วงระหว่างเดือน ตุลาคม – กุมภาพันธ์ อากาศหนาวจัด ช่วงเวลากลางวัน อุณหภูมิประมาณ 12 – 15 องศาเซลเซียส ช่วงเวลากลางคืนอุณหภูมิประมาณ 8 – 11 องศาเซลเซียส จากสภาพอากาศที่หนาวจัดทำให้ชาวบ้านป่วยเป็นระบบทางเดินหายใจเป็นจำนวนมาก

สภาพทั่วไปของพื้นที่บ้านห้วยขวางปกติจะมีฝนตกเกือบตลอดทั้งปีและมีอากาศหนาว มีแหล่งน้ำห้วยธรรมชาติ คือ ลาน้ำห้วยขวาง ที่ชาวบ้านใช้ในการอุปโภคบริโภคโดยปกติแล้วบ้านห้วยขวางนั้นจะมีอากาศเย็นเกือบตลอดทั้งปี จนชาวบ้านนั้นไม่จำเป็นต้องใช้พัดลมในฤดูร้อนเพราะอากาศไม่ร้อนมาก ซึ่งได้แบ่งลักษณะภูมิอากาศตามฤดูกาล ดังนี้

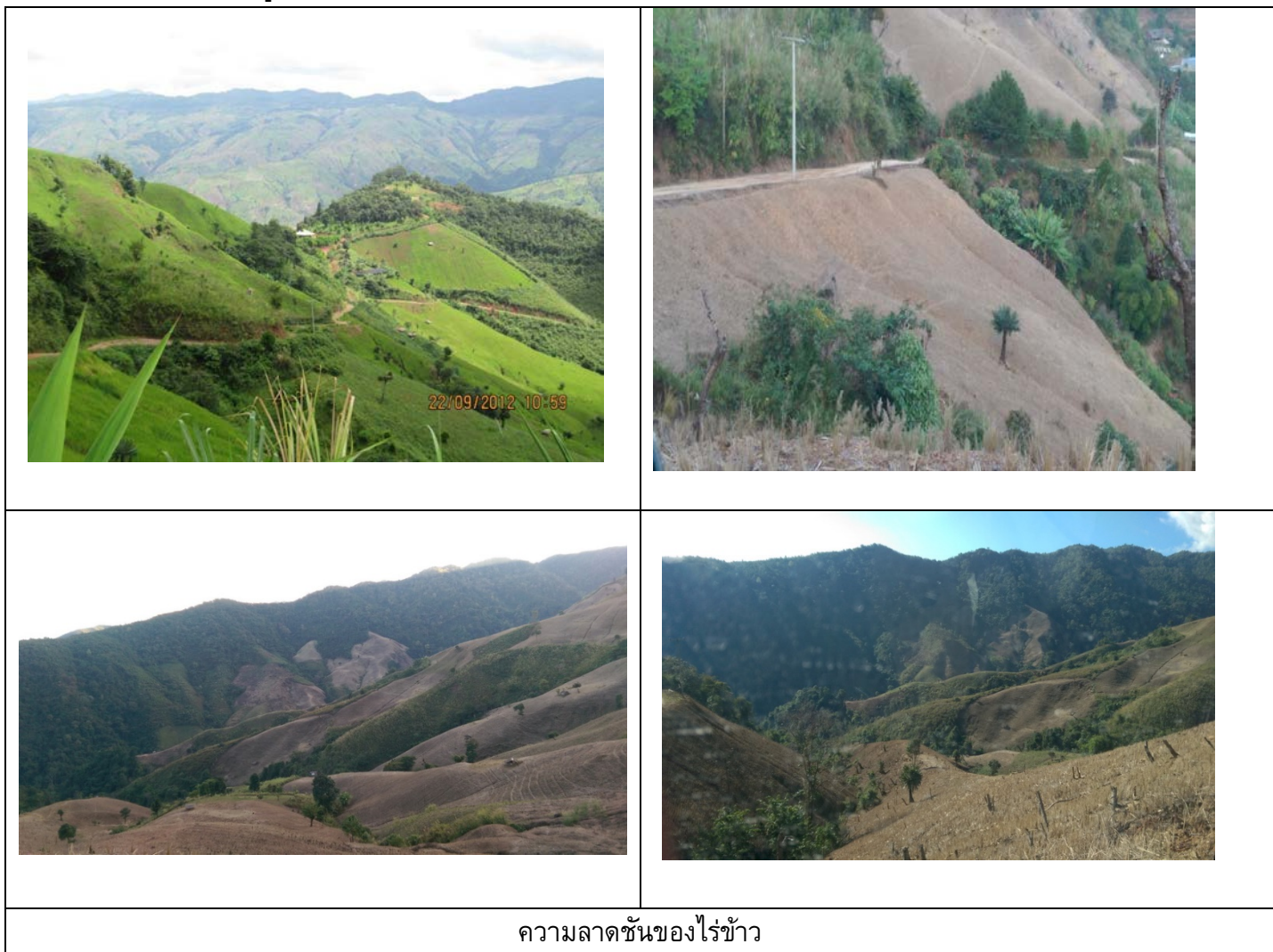
แผนที่บ้านห้วยขวาก

สถานการณ์ความเคลื่อนไหวชุมชนบ้านห้วยขวากที่ผ่านมา

ภาพแสดง : พื้นที่ปลูกข้าวไร่บ้านห้วยขวากเป็นพื้นที่ลาดชัน

แมลงกัดกินรากข้าว

ปัญหาดินสไลในไร่ข้าว

ข้อมูลด้านการผลิตข้าว

ชนิดพันธุ์ข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน บ้านห้วยขวาง

อดีต	ปัจจุบัน	การปลูก
1. ข้าวแพ	1. ข้าวแพ	ข้าวแพเหมาะสมกับพื้นที่ ไร่ที่ปลูกมาแล้ว 3 – 4 ปีหรือ จนกว่าที่ไร่มดอายุ 8 ปี ข้าวอย่างอื่นปลูกที่ทำ แปลงใหม่หรือ ไร่ 1 – 2 ปี
2. ข้าวเหลือง	2. ข้าวเหลือง	
3. ข้าวแดง	3. ข้าวแดง	
4. ข้าวขาว	4. ข้าวขาว	
5. ข้าวโตย	5. ข้าวขาว	
6. ข้าวแปน	6. ข้าวขาว	
7. ข้าวกอลย์	7. ข้าวขาว	
8. ข้าวกำ	8. ข้าวขาว	
9. ข้าวลาย	9. ข้าวโตย	

อดีต	ปัจจุบัน	การปลูก
10. ข้าวซาง 11. ข้าวดอ 12. ข้าวแพหอม 13. ข้าวกล		

ภูมิปัญญาด้านการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าว แต่ละครัวเรือนจะมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวที่คล้ายกันคือ การเลือกพันธุ์ข้าวต้องเลือกช่วงเกี่ยวข้าวเลือกข้าวที่มีรวงยาวและมีความอ่อน เมื่อได้ข้าวตามที่ต้องการแล้วก็ลองกดชิมดูถ้ากัดง่ายไม่แข็งก็ถือว่าเป็นข้าวพันธุ์ดีดังนั้นบ้านห้วยขวางจึงได้ยึดถือวิธีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวแบบนี้ตลอดมา อีกทั้งในการเก็บข้าวแต่ละครั้งจะมีคนที่คอยเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวประมาณ 1 – 2 คน เพื่อคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ ส่วนที่เหลือก็จะเก็บเกี่ยวข้าวตามปกติ

ข้อมูลรายชื่อสมาชิกกลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านห้วยขวาง

1. นายบุญเลิศ	คงชนะรักษ์
2. นายบัว	อุ้นถิ่น
3. นายวรเชษฐ์	อุ้นถิ่น
4. นายเตจ	อุ้นถิ่น
5. นายเจริญ	อุ้นถิ่น
6. นายพรชัย	วิศลยา
7. นายเลย	อุ้นถิ่น
8. นายชาญ	อุ้นถิ่น
9. นายแทน	อุ้นถิ่น
10. นายอนันต์	อุ้นถิ่น
11. นายตีบ	อุ้นถิ่น

โดยมีเมล็ดพันธุ์ข้าวดังนี้

1. ข้าวแพ
2. ข้าวโตย
3. ข้าวลาย
4. ข้าวขาว
5. ข้าวเจ้าไร่

การทำไร่ในบ้านห้วยขวาง ไร่ 1 หลัง ทำ 7 – 15 ปี ถึงจะเวียนได้เพราะพื้นที่จำกัด ใน 1 ปีมีระยะเวลาการปลูก 8 เดือน ตั้งแต่เดือน เมษายน – พฤศจิกายน การดูแลรักษาจะมีการถอดหญ้า 3 ครั้งต่อรอบการผลิตการใส่ปุ๋ยคือการเอาหญ้าที่ถอนไปใส่ไว้ตรงโคนต้น การกำจัดวัชพืชที่ได้ผลคือการใช้เกลือในการฉีดพ่น

ข้อมูลผลผลิตข้าวบ้านห้วยขวาง

ที่	ชื่อ – สกุล	บ้านเลขที่	ปี 2556(กั/ปี)	ปี 2557(กั/ปี)
1.	นายประเสริฐ บัวเหล็ก	2	300	340
2.	นายจำลอง บัวเหล็ก	3	320	310
3.	นายเสถียรพงษ์ อุ่นถิ่น	5	150	160
4.	นายชิต อุ่นถิ่น	6	150	170
5.	นายธีรเทพ อุ่นถิ่น	7	100	105
6.	นายวรเชษฐ์ กุลจรรุไพศาล	8	120	100
7.	นายบุญเลิศ คงธรรักษ์	9	250	225
8.	นายเปียด อุ่นถิ่น	10	100	150
9.	นายเตจ อุ่นถิ่น	20	150	170
10.	นางแพ อุ่นถิ่น	63	250	225
11.	นายหน อุ่นถิ่น	64	380	350
12.	นายพรชัย ธิศลยา	65	500	600
13.	นายชาญ อุ่นถิ่น	84	250	220
14.	นายชาญ อุ่นถิ่น	85	200	250
15.	นายชาญ อุ่นถิ่น	86	600	500
16.	นายประเสริฐ บัวเหล็ก	87	150	200
17.	นางเบย อุ่นถิ่น	88	450	480
18.	นายผาย อุ่นถิ่น	89	200	210
19.	นายยศ อุ่นถิ่น	90	200	180
20.	นางแคว์ อุ่นถิ่น	91	350	400
21.	นายแหลง อุ่นถิ่น	92	300	350
22.	นายธร อุ่นถิ่น	93	300	400
23.	นางแพน อุ่นถิ่น	94	100	120
24.	นายแฮนด์ อุ่นถิ่น	95	250	230
25.	นายตีบ อุ่นถิ่น	96	400	430
26.	นายเสริฐ อุ่นถิ่น	97	350	370
27.	นายแทน อุ่นถิ่น	98	300	380
28.	นายชัย อุ่นถิ่น	99	300	250
29.	นายแข็ง อุ่นถิ่น	100	500	600
30.	นายไหว อุ่นถิ่น	101	120	250

ที่	ชื่อ – สกุล	บ้านเลขที่	ปี 2556(ถัง/ปี)	ปี 2557(ถัง/ปี)
31.	นายพงษ์ อุ่นถิ่น	102	110	300
32.	นายทอน อุ่นถิ่น	103	340	300
33.	นายคาม อุ่นถิ่น	104	250	290
34.	นายเจริญ อุ่นถิ่น	105	300	200
35.	นายเต็จ อุ่นถิ่น	106	250	300
36.	นายแทน อุ่นถิ่น	107	300	400
37.	นายเต็จ อุ่นถิ่น	108	180	205
38.	นายเจริญ อุ่นถิ่น	109	130	150
39.	นายผาย อุ่นถิ่น	110	300	280
40.	นายชาติ อุ่นถิ่น	111	20	50
41.	นายเถิง อุ่นถิ่น	112	250	300
42.	นางไหล อุ่นถิ่น	113	30	25
43.	นายถึง อุ่นถิ่น	114	300	350
44.	นายเลย อุ่นถิ่น	115	300	340
45.	นายศักดิ์ อุ่นถิ่น	116	400	200
46.	นายศักดิ์ อุ่นถิ่น	117	250	280
47.	นายสม อุ่นถิ่น	118	200	250
48.	นายรัตน์ อุ่นถิ่น	119	280	270
49.	นายอนุรักษ์ อุ่นถิ่น	127	120	200
50.	นางสวย อุ่นถิ่น	130	150	100
51.	นายทอน อุ่นถิ่น	132	150	170
52.	นางนงค์ อุ่นถิ่น	133	120	100
53.	นายอนันต์ อุ่นถิ่น	139	150	200

ปี 2557 มี 36 ครอบครัวที่มีปริมาณข้าวเพิ่มขึ้นเนื่องจากการกำจัดวัชพืชบ่อยขึ้น

ข้อมูลข้าวไร่ปี 2558 หลังจากมีการทดลองทำแนวคันทั่ว

ที่	ชื่อ – สกุล	บ้านเลขที่	พันธุ์ข้าว	แหล่งที่มา	พื้นที่ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (ถัง)	ผลผลิตเฉลี่ย (ถัง/ไร่)
1.	นายบัว อุ่นถิ่น	1	ข้าวแพ่	เก็บเอง	4	73	18
			ข้าวแพ่	เก็บเอง	6	113	19
			ข้าวแพ่	เก็บเอง	2	29	15
รวม					12	215	18
2.	นายประเสริฐ บัวเหล็ก	87	ข้าวแพ่	เก็บเอง	4	44	11

ที่	ชื่อ – สกุล	บ้านเลขที่	พันธุ์ข้าว	แหล่งที่มา	พื้นที่ ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่)
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	7.3	207	28
รวม					11.3	251	22
3.	นายจำลอง บัวเหล็ก	3	ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	116	19
รวม					6	116	19
4.	นายชิต อุ่นถิ่น	6	ข้าวแพะ	เก็บเอง	5.3	91	17
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2	40	20
รวม					7.3	131	18
5.	นายเสถียรพงษ์ อุ่นถิ่น	5	ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	136	23
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	145	18
รวม					14	281	20
6.	นายธีรเทพ อุ่นถิ่น	7	ข้าว เหลือง	เก็บเอง	8	247	31
รวม					8	247	31
7.	นายวรเชษฐ์ กุลजारุ ไพศาล	8	ข้าว เหลือง	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน หมู่บ้าน	4.7	55	12
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2.7	80	30
รวม					7.3	80	30
8.	นายบุญเลิศ คงนรักษ์	9	ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	109	18
			ข้าวขาว	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน หมู่บ้าน	4	55	14
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	136	23
รวม					16	300	19
9.	นายเปียด อุ่นถิ่น	10	ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	145	18
รวม					8	145	18
10.	นายเตจ อุ่นถิ่น	20	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	116	29
			ข้าวขาว	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน หมู่บ้าน	4	182	46
			ข้าว	เก็บเอง	1.3	25	19

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	พันธุ์ข้าว	แหล่งที่มา	พื้นที่ ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่)
			เหลือง				
รวม					9.3	323	35
11.	นางแพ อุ่นถิ่น	63	ข้าวแพ	เก็บเอง	4	64	44
รวม					4	64	44
12.	นายหน อุ่นถิ่น	64	ข้าวแพ	เก็บเอง	2.7	44	16
			ข้าว เหลือง	เก็บเอง	3.3	255	77
รวม					6	299	50
13.	นายพรชัย ธิศลยา	65	ข้าวแพ	เก็บเอง	4	69	17
			ข้าวแพ	เก็บเอง	2.7	73	27
			ข้าวแพ	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน หมู่บ้าน	2	73	36
รวม					8.7	215	25
14.	นายชาญ อุ่นถิ่น	84	ข้าวแพ	เก็บเอง	4.7	55	12
			ข้าวแพ	เก็บเอง	6	109	18
			ข้าวขาว	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน หมู่บ้าน	1.3	22	17
รวม					12	186	16
15.	นายชาญ อุ่นถิ่น	85	ข้าวแพ	เก็บเอง	6	109	18
			ข้าวโตย	เก็บเอง	6	146	24
รวม					12	255	21
16.	นายชาญ อุ่นถิ่น	86	ข้าวแพ	เก็บเอง	4	72	18
			ข้าวแพ	เก็บเอง	3.3	62	19
			ข้าวแพ	เก็บเอง	4.7	80	17
			ข้าว เหลือง	เก็บเอง	6	109	18
			ข้าวลาย	บ.ห้วยขาบ	4	22	6
รวม					22	345	16
17.	นางจิรายุ อุ่นถิ่น	87	ข้าวแพ	เก็บเอง	4	55	14

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	พันธุ์ข้าว	แหล่งที่มา	พื้นที่ ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่)
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	73	16
รวม					8.7	128	15
18.	นางเบย อุ่นถิ่น	88	ข้าวแพะ	เก็บเอง	1.3	44	34
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	61	15
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2.7	36	13
			ข้าวขาว	กลุ่มเมล็ดพันธุ์ในหมู่บ้าน	6	136	23
			ข้าวลาย	บ.ห้วยขาบ	4	55	14
รวม					18	532	30
19.	นายผาย อุ่นถิ่น	89	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	109	27
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	105	26
รวม					8	214	27
20.	นายยศ อุ่นถิ่น	90	ข้าวเหลือง	เก็บเอง	6	135	23
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6.7	182	27
รวม					12.7	317	25
21.	นางแคว์ อุ่นถิ่น	91	ข้าวเหลือง	เก็บเอง	4	55	14
			ข้าวขาว	กลุ่มเมล็ดพันธุ์ในหมู่บ้าน	4	51	13
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	58	15
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	55	14
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	5.3	142	27
รวม					21.3	361	17
22.	นายแหล่ง อุ่นถิ่น	92	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	80	17
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	5.3	116	22
			ข้าวแพะ	เพื่อนบ้าน	1.3	44	33.8
รวม					11.3	240	21
23.	นายธร อุ่นถิ่น	93	ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	84	14

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	พันธุ์ข้าว	แหล่งที่มา	พื้นที่ ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่)
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	80	17
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	65	16
รวม					14.7	229	16
24.	นางแพน อุ่นถิ่น	94	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	80	20
รวม					4	80	20
25.	นายแฮนด์ อุ่นถิ่น	95	ข้าวแพะ	เก็บเอง	6.7	86	13
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	95	12
รวม					14.7	181	12
26.	นายตีบ อุ่นถิ่น	96	ข้าว เหลือง	เก็บเอง	1.3	25	19
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	109	18
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6.7	145	22
รวม					14	279	20
27.	นายเสริฐ อุ่นถิ่น	97	ข้าวแพะ	เก็บเอง	3.3	55	17
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	131	16
รวม					11.3	186	16
28.	นายแทน อุ่นถิ่น	98	ข้าวแพะ	เก็บเอง	6.7	116	17
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	9.3	98	11
			ข้าวโตย	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน หมู่บ้าน	2	33	17
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2	29	15
รวม					20	276	14
29.	นายชัย อุ่นถิ่น	99	ข้าวแพะ	เก็บเอง	7.3	136	19
			ข้าวลาย	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน หมู่บ้าน	4.7	55	12
รวม					12	191	16
30.	นายแข็ง อุ่นถิ่น	100	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	65	16
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2	29	14.5
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	109	18

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	พันธุ์ข้าว	แหล่งที่มา	พื้นที่ ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่)
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	136	17
รวม					20	339	17
31.	นายไหว อุ่นถิ่น	101	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	62	13
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2.7	29	11
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	80	17
รวม					12.1	171	14
32.	นายพงษ์ อุ่นถิ่น	102	ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	109	14
รวม					8	109	14
33.	นายทอน อุ่นถิ่น	103	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	102	26
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	95	16
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	69	17
รวม					14	266	19
34.	นายคาม อุ่นถิ่น	104	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	145	31
			ข้าว เหลือง	เก็บเอง	6	98	16
			ข้าวแดง	เก็บเอง	4	55	14
รวม					14.7	298	20
35.	นายเจริญ อุ่นถิ่น	105	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	76	16
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	136	29
รวม					9.4	212	23
36.	นายเดช อุ่นถิ่น	106	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	73	16
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	131	22
			ข้าว เหลือง	เก็บเอง	2	29	15
รวม					12.7	233	18
37.	นายแทน อุ่นถิ่น	107	ข้าวแพะ	เก็บเอง	2.7	36	13
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	120	15
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2	45	23
รวม					12.7	201	16
38.	นายเตียง อุ่นถิ่น	108	ข้าวแพะ	เก็บเอง	2.7	25	9
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	5.3	47	9

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	พันธุ์ข้าว	แหล่งที่มา	พื้นที่ ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่)
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	47	8
			ข้าว เหลือง	เก็บเอง	5.3	44	8
			ข้าวชิว	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน หมู่บ้าน	1.7	18	11
รวม					21	181	9
39.	นายผาย อุ่นถิ่น	110	ข้าวแพะ	เก็บเอง	7.3	128	18
รวม					7.3	128	18
40.	นายชาติ อุ่นถิ่น	111	ข้าวแพะ	เก็บเอง	2.7	44	16
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	62	16
			ข้าวชิว	เก็บเอง	4.7	47	10
รวม					11.4	153	13
41.	นางไพล อุ่นถิ่น	113	ข้าวแพะ	เก็บเอง	2.7	33	12
รวม					2.7	33	12
42.	นายถึง อุ่นถิ่น	114	ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	116	19
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	29	7
รวม					10	145	15
43.	นายเลย อุ่นถิ่น	115	ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	91	11
			ข้าว เหลือง	เก็บเอง	4	65	16
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	54	14
รวม					16	210	13
44.	นายศักดิ์ อุ่นถิ่น	116	ข้าวแพะ	เก็บเอง	6.7	120	18
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	47	12
รวม					10.7	167	16
45.	นายศักดิ์ อุ่นถิ่น	117	ข้าวชิว	กลุ่มเมล็ด พันธุ์ใน ชุมชน	8	98	12
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	6	109	18
รวม					14	207	15

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	พันธุ์ข้าว	แหล่งที่มา	พื้นที่ ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่)
46.	นายสม อุ่นถิ่น	118	ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	98	12
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2	36	18
รวม					10	134	13
47.	นายรัตน์ อุ่นถิ่น	119	ข้าว เหลือง	เก็บเอง	4.7	105	22
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	127	32
รวม					8.7	232	27
48.	นายอนุรักษ อุ่นถิ่น	127	ข้าวแพะ	เก็บเอง	5.3	109	21
รวม					5.3	109	21
49.	นางสวยา อุ่นถิ่น	130	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	77	19
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	91	19
รวม					8.7	168	19
50.	นายทอง อุ่นถิ่น	132	ข้าวแพะ	เก็บเอง	5.3	82	15
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	8	124	16
รวม					13.3	206	15
51.	นางนงค์ อุ่นถิ่น	133	ข้าว เหลือง	เก็บเอง	1.7	23	13
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	88	19
รวม					6.4	111	17
52.	นายอนันต์ อุ่นถิ่น	139	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4.7	138	29
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	145	36
รวม					8.7	283	33
53.	นายเลย อุ่นถิ่น	112	ข้าวแพะ	เก็บเอง	4	68	17
			ข้าวแพะ	เก็บเอง	2.7	36	13
รวม					6.7	104	16

 ไร่ที่ขาดแนวคันท้าวหรือขึ้นบันได

จากตารางจะเห็นว่ามีการขาดแนวคันท้าวหรือขึ้นบันไดเพื่อไม่ให้เกิดการพังทลายของหน้าดินจำนวน 22 ราย คิดเป็น 112.1 ไร่ ถือว่าระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมาคนในชุมชนได้เห็นประโยชน์ของการทำคันท้าวหรือขึ้นบันไดมากขึ้น เพราะเริ่มจะได้ผลมากขึ้นจึงมีคนทำตามๆ กัน ส่วนพันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกในหมู่บ้านห้วยขวางมากที่สุดเป็นพันธุ์ข้าวแพะ รองลงมาเป็น ข้าวเหลือง ข้าวขาว ข้าวสีข้าวลาย ข้าวโตย และข้าวแดง ซึ่งถ้าดูจากตาราง ข้าวแพะจะให้ผลผลิตมากและสามารถปลูกในพื้นที่ซ้ำกันหลายปีได้

ยกตัวอย่าง การเปรียบเทียบก่อนชุดและหลังชุด 2 ปี ของนายบุญเลิศ คงธรรักษ์ ในปี 56 ก่อนชุดแนวคันท้าว ได้ข้าว 250 ถัง ปี 57 หลังชุดแนวคันท้าว ได้ข้าว 225 ถัง และปี 58 หลังชุดได้ 2 ปี ได้ข้าวเพิ่มขึ้น เป็น 300 ถังต่อปี นี่คือนตัวอย่างผลจากการชุดแนวคันท้าว อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นการชุดจะทำให้ผลผลิตดีขึ้นหรือไม่อาจจะขึ้นอยู่กับการดูแลรักษา การให้ปุ๋ย การดูแลโรคแมลงอย่างต่อเนื่องอีกทั้งยังต้องทำใจกับการรอคอยเพื่อให้ได้ผลผลิต ปีแรกอาจจะได้ผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควรแต่ปี 2 – 3 จะดีขึ้นเนื่องจากการสะสมของปุ๋ยหน้าดินยังมีน้อยนั่นเอง

กระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการทำไร่แบบเดิมมาเป็นการทำไร่แบบแนวคันท้าว

ก่อนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเรื่องนี้ ชาวบ้านได้ทำไร่ตามวิธีแบบดั้งเดิมซึ่งทำให้ข้าวไม่พอกินอยู่ซ้ำๆ ทุกปี และยังมีวิกฤตที่ต้องเผชิญมากขึ้นคือการจำกัดพื้นที่ทำกินซึ่งไม่สามารถจะไปขยายหรือเพิ่มพื้นที่ในการทำกินได้อีก อย่างที่กล่าวมาแล้วคือพื้นที่ไร่บ้านห้วยขวางจะมีพื้นที่ลาดชัน 60 องศาจึงทำให้น้ำดินถูกชะล้างลงไปทุกปี ดินก็มีการสไลด์ทุกปีทำให้พื้นที่การปลูกข้าวไรลดลงไปเรื่อยๆ ข้าวเลยได้ผลผลิตต่ำลง อีกทั้งคนในชุมชนยังเพิ่มขึ้นทุกปีการจัดสรรพื้นที่จึงต้องจำกัด เหตุนี้ทีมวิจัยจึงได้คิดหาวิธีที่จะเพิ่มผลผลิตข้าวให้ได้มากขึ้นแต่พื้นที่ยังคงเท่าเดิม ประจวบกับการทำงานวิจัยจึงทำให้ได้ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ที่เข้ามาให้ความรู้เรื่องข้าวไร่ การทำแนวคันท้าว การคัดเมล็ดพันธุ์ อีกทั้งยังเข้ามาสนับสนุนการชุดอีกด้วย จึงเป็นที่มาของการชุดแนวคันท้าวในพื้นที่ไร่ของตนเองและมีคนที่เป็นหัวหอกในการทดลองแต่ละปีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงเป็นที่มาของการทำต่อๆกันไปในชุมชนซึ่งถือว่าได้ผลดีในระดับหนึ่ง

ข้อมูลการบริโภคข้าวในชุมชน พอไม่พอ เปรียบเทียบปี 2556 – 2558

ปี 2556	สาเหตุ	ปี 2557	สาเหตุ	ปี 2558	สาเหตุ
● ข้าวไม่พอกินมาก จำนวน 2 เดือน จำนวน 6 ครัวเรือน 1. นางไหล อุ่นถิ่น 2. นายเจริญ อุ่นถิ่น 3. นางเรียน อุ่นถิ่น 4. นายชาญ อุ่นถิ่น 5. นางตาม อุ่นถิ่น 6. นายเตจ อุ่นถิ่น	ข้าวถูกแมลงกัดกินและพื้นที่มีจำนวนจำกัด	● ข้าวไม่พอกินมาก จำนวน 3 เดือน ช่วงเดือนคือสิงหาคม กันยายน และตุลาคม จำนวน 4 ครัวเรือน		● ข้าวไม่พอกินมาก จำนวน 2 เดือน คือเดือนกันยายน – ตุลาคม จำนวน 3 ราย 1. นายพงษ์ อุ่นถิ่น 2. นางเรียน อุ่นถิ่น 3. นายสวย อุ่นถิ่น	มีแมลงมากัดกินรากข้าวทำให้ข้าวตาย
● ข้าวไม่พอกินระดับปานกลาง 1 เดือน จำนวน 5 ครัวเรือน ได้แก่ 1. นายอนันต์ อุ่นถิ่น	อด้ายอยู่หลา ยครอบครัว	● ข้าวไม่พอกินระดับปานกลาง จำนวน 1 เดือน มีจำนวน 3		-	

ปี 2556	สาเหตุ	ปี 2557	สาเหตุ	ปี 2558	สาเหตุ
2. นายแควร์ อุ่นถิ่น 3. นายประเสริฐ บัวเหล็ก 4. นายทอน อุ่นถิ่น 5. นายชาญ อุ่นถิ่น		ครัวเรือนช่วง เ ตี อ น สิงหาคม			
- ข้าวพอกินตลอดทั้งปี มี 38 ครัวเรือน 1. เหลือระหว่าง 20 – 30 ถึง จำนวน 20 ครัวเรือน 2. เหลือระหว่าง 30 – 40 ถึง จำนวน 18 ครัวเรือน	มีพื้นที่ไร่มีจำนวน 3 – 4 แปลงต่อหลังคาเรือน	- ข้าวพอกินตลอดทั้งปี มีจำนวน 42 ครัวเรือน 1. เหลือระหว่าง 15 – 30 ถึง มี 20 ครัวเรือน 2. เหลือระหว่าง 30 – 50 ถึง มี 22 ครัวเรือน		นอกเหนือจากนั้นทุกครัวเรือนมีข้าวกินเพียงพอตลอดทั้งปี	บางพื้นที่มีการขุดแนวคันท้าวหลังจาก 2 ปี จะเริ่มได้ผลผลิตมากขึ้น

จากตาราง ผลการสำรวจคนในชุมชนที่มีข้าวไม่พอกินเพิ่มเติมในปี 2559 ปรากฏว่ามีข้าวพอกินทุกหลังคาเรือน เนื่องจาก ชาวบ้านเริ่มเห็นประโยชน์จากการขุดแนวคันท้าวหรือการขุดขั้นบันไดให้กับพื้นที่ทำกินของตนเองเพิ่มมากขึ้นและทุกปีจะมีคนในชุมชนการขุดขั้นบันไดหรือแนวคันท้าววันนั้นผลผลิตปีแรกจะไม่ค่อยได้ผลเนื่องจากเป็นหน้าดินใหม่ ปีที่ 2 – 3 จึงจะได้ผลมากขึ้นเนื่องจากการสะสมของหน้าดินจึงมีปุ๋ยมาพักอยู่ตามแนวคันดินมากขึ้นจึงทำให้ข้าวไร่มีผลผลิตที่มากขึ้น

การแก้ไขปัญหาแมลงกินต้นข้าว โดยหาความรู้จากภายนอกเข้ามาหนุนเสริมคือการทำที่ดักแมลงในไร่ข้าว ในไร่ 1 หลังจะมีการทำที่ดักแมลงจำนวน 4 – 5 จุดเพื่อดักแมลง

ที่มา: <http://www.bansuanporpeang.com/node/28189>

ที่ มา : <http://topicstock.pantip.com/jatujak/topicstock/2010/07/J94444019/J94444019.html>

รูปภาพ ที่ดักแมลงไนไร่ข้าว

จากรูปภาพจะเห็นได้ว่านักวิจัยได้ศึกษาความรู้จากภายนอกแล้วนำมาดัดแปลงเป็นที่ดักแมลงในไร่ข้าว จากการทำที่ดักแมลงแล้วทำให้แมลงที่กัดกินยอดข้าวลดลง 80 % ขึ้นอยู่กับความขยันของชาวบ้านแต่ละหลังคาเรือนในการเข้าไปติดตามคอยเปลี่ยนอาหาร และการเอาแมลงออกจากขวด

การขุดแนวคันทัวร์/ชันบันได

บทส่งท้าย

จากการสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำข้าวไร่บ้านห้วยขวาง การทดลองปฏิบัติการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ โดยการทำงานของทีมนักวิจัยบ้านห้วยขวางพบว่า การเก็บข้อมูลส่วนใหญ่จะมีการจัดเวที และการสำรวจ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลยืนยันด้านผลผลิต การจัดการพื้นที่ทำกิน การกินข้าวของคนในชุมชน การทดลองปฏิบัติการเพิ่มผลผลิตข้าว ดังนั้นคนในชุมชนบ้านห้วยขวางจึงให้ความสำคัญกับการผลิตข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคในแต่ละปี สาเหตุของผลผลิตข้าวที่ขึ้นๆ ลงๆ ในแต่ละปีขึ้นอยู่กับพื้นที่การปลูกที่มีการปลูกซ้ำๆ กันหลายปี การจำกัดพื้นที่ปลูกเพื่อไม่ให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่า พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมจะทำให้ได้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น สภาพอากาศที่แปรปรวน แมลงที่เข้ามากัดกินผลผลิตข้าว(ทั้งพื้นดิน และบนดิน) จึงต้องใช้ความรู้ภูมิปัญญาทั้งในและนอกพื้นที่เข้ามาช่วยในการทำให้ข้าวมีความสมบูรณ์และให้ผลผลิตมากขึ้นสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ส่งผลให้ปริมาณข้าวมีอัตราการเพิ่มลดในแต่ละปีสภาพพื้นดินที่มีความลาดชัน ดังนั้นการทดลองปฏิบัติในการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ก่อนจะถึงฤดูกาลผลิตของปีต่อไปทีมนักวิจัยและคนในชุมชนได้ร่วมกันวางแผนการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ โดย มีการทดลองในแบบที่สามารถเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ได้ไม่ว่าจะเป็น การลดพื้นที่ที่ลาดชันโดยการทำแนวคันทัวร์/ทำขั้นบันได การทำให้หน้าดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น เช่น การใส่ปุ๋ยในไร่ข้าวที่ไม่สมบูรณ์เป็นหย่อมๆ ความรู้ใหม่ที่ได้มาจากหน่วยงานคือการทำที่ดักแมลง ที่เข้ามากัดกินข้าว ทำให้แมลงที่กัดกินข้าวลดลงโดยไม่ต้องใช้สารเคมีในการกำจัดแมลง

บทสรุปผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา มีการทำงานที่แยกออกเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 การจัดเวทีระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนด้านการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่พอกิน พบว่ามีคนที่มิข้าวพอกินตลอดทั้งปีและยังเหลือนั้นมีปริมาณไรในการทำจำนวนมาก มีการกำจัดวัชพืชที่มากขึ้นส่วนคนที่ข้าวไม่พอกินนั้นขึ้นอยู่กับบางปีมีโรคแมลงเข้ามาระบาด ในหนึ่งหลังคาเรือนมีคนอาศัยอยู่มากขึ้น (ประชากรเพิ่มขึ้น)จึงทำให้ข้าวไม่พอกิน ปัจจัยด้านพื้นที่ในการปลูกก็เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากขยายพื้นที่ปลูกไม่ได้ และการหมุนในการทำไร่ก็เป็นสิ่งสำคัญเพราะระยะการหมุนนั้นมีระยะที่ยาวนานจึงทำให้เกิดการปลูกซ้ำๆ กันหลายปี การจัดเวทีสรุปบทเรียนการทำงานวิจัยครั้งสุดท้ายจึงได้มีการหารือถึงกระบวนการทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น ทีมนักวิจัย นำร่องในด้านการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่จำนวน 11 คนมีการขุดแนวคันทัวร์เพื่อให้มีการชะลอการชะล้างหน้าดิน การใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่หลายปีเช่นข้าวแพ และการกำจัดวัชพืชที่มีจำนวนครั้งที่เพิ่มขึ้นจึงจะทำให้ได้ผลผลิตข้าวไร่ที่เพิ่มขึ้น การคิดและหาคำตอบแบบนี้ชาวบ้านจะมีการทดลองในระยะที่ 2 คือการ ทำแนวคันทัวร์/ขั้นบันไดเพิ่มขึ้นจาก 11 รายเป็น 22 ราย โดยได้รับความร่วมมือจากโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ ในปีแรกนั้นผลผลิตข้าวไร่จะลดลง เพราะเป็นหน้าดินใหม่แต่ปีต่อไปผลผลิตจะเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีปุ๋ยเพิ่มในดิน อีกทั้งยังมีการใส่ปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มเข้าไปในไร่ข้าวอีกด้วย การแก้ไขปัญหาแมลงกัดกินข้าวไร่โดยการหาความรู้เรื่องการดักแมลงด้วยขวดพลาสติกที่ชาวบ้านสามารถทำได้เอง จึงทำให้ผลตอบรับเรื่องโรคแมลงลดลง

ส่วนที่ 2 ส่วนของการสำรวจข้อมูลต่างๆ เช่น

- ปริมาณการบริโภคข้าวในครัวเรือน และจำนวนคนที่มีข้าวพอกินและไม่พอกินต่อปี

จากการเก็บข้อมูลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพบว่า มีการแบ่งระดับการบริโภคข้าวในครัวเรือนด้านการพอกิน ไม่พอกิน ออกเป็น 3 ระดับคือ ระดับไม่พอกินมาก 3 เดือนในรอบ 1 ปี ระดับไม่พอกินปานกลาง 1 เดือน และระดับพอกินเหลือในแต่ละปี 3 ระดับนี้มีจำนวนด้านการผลิตที่ต่างกัน เช่น คนที่พอกินเหลือจะมีพื้นที่การผลิตที่มากกว่าคนอื่น การจัดการภายในชุมชนคือ มีการยืมจากญาติพี่น้อง ที่เหลือในแต่ละปี ถ้าเปรียบเทียบกับปี 56 – 57 ที่ผ่านมาแล้วจะเห็นว่าจำนวนครัวเรือนที่มีข้าวไม่พอกินมากลดลงจาก 6 ครัวเรือน เหลือ 4 ครัวเรือน ซึ่งกระบวนการทำงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าปี 57 ที่มียัง 11 ครัวเรือนได้มีการขุดแนวคันทัวว์ในพื้นที่ไร่ข้าวของตนเองจึงทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ปี 58 มีผู้ที่ทำแนวคันทัวว์เพิ่มขึ้นอีก จำนวน 22 รายมีการถอนหญ้าเพิ่มขึ้นจากปีละ 2 ครั้ง เป็น 3 ครั้งต่อรอบการผลิต 1 ปี ส่งผลให้ ปี 2559 คนในชุมชนมีข้าวพอกินตลอดทั้งปีและทุกหลังคาเรือนมีข้าวพอกินไม่ต้องหยิบยืมหรือต้องซื้ออีกต่อไป ดังนั้นถ้าจะให้ผลผลิตข้าวที่เพิ่มขึ้นที่มียังจะต้องขยายผลด้านการจัดการพื้นที่ไร่ที่ตนได้ทดลองออกไป ให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้านเพื่อจะได้มีข้าวที่พอกินต่อไป

ส่วนที่ 3 การทดลองปฏิบัติการตามแนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าว

จากการวางแผนการเพิ่มผลผลิตข้าวก่อนฤดูกาลผลิต โดย การทำแนวคันทัวว์/ขั้นบันได การเตรียมพื้นที่ก่อนปลูกและการทำที่ดักแมลงไนไร่ข้าวเพื่อลดปัญหาแมลงกัดกินต้นข้าวผลจากการดำเนินงานจะเห็นสิ่งที่ตามมาหลายอย่างทำให้เกิดความพึงพอใจและคลี่คลายปัญหาที่ค้างคาสำหรับคนในชุมชนบ้านห้วยขวาง มีแนวทางในการทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มมากขึ้นโดยพื้นที่ที่มีจำกัดนั้นขึ้นอยู่กับระยะเวลาการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต เช่น การทำแนวคันทัวว์/ขั้นบันได อาจทำให้ผลผลิตข้าวในปีแรกลดลงแต่เป็นการแก้ไขปัญหาระยะยาว อีกทั้งยังป้องกันดินสไลในหน้าฝน ซึ่งทำให้พื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวเสียหาย ดังนั้นเพื่อเลี่ยงปัญหาต่างๆ เหล่านี้ที่มียังบ้านห้วยขวางและคนในชุมชนจึงเห็นพ้องต้องกันว่าการทำแนวคันทัวว์/ทำขั้นบันไดสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้จริง อีกทั้งขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการผลิตข้าว และพันธุ์ข้าวใดที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ที่ไม่ใช่ข้าวชนิดเดียวแต่อาจจะหาทางเลือกในการใช้พันธุ์ข้าวมากขึ้น ดังเช่นในหมู่บ้านจะมีกลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวซึ่งมีหลากหลายพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ปลูกบ้านห้วยขวาง หากชาวบ้านต้องการก็สามารถจะเข้าไปหยิบยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ เวลาส่งคืนก็ต้องเพิ่มพันธุ์ให้อีก เช่น ยืม 1 ถัง ตอนส่งคืน ก็จะต้องส่งคืน 2 ถัง เป็นต้น การทำแบบนี้จะเป็นการเพิ่มข้าวของกลุ่มมากขึ้นในยามขาดสนสามารถหยิบยืมได้ อีกทั้งสามารถแก้ไขปัญหาวัวไม่เพียงพอในระยะสั้นได้อีกด้วย

จากการดำเนินงานโครงการวิจัยฯ ที่ผ่านมามีถือว่าการดำเนินงานได้ผลในระดับหนึ่ง แต่หากในระยะยาวมีการทำแนวคันทัวว์กันหมดทั้งหมู่บ้าน ก็จะทำให้ลดพื้นที่ปลูกข้าวไร่ลง แต่เพิ่มเสริมในการปลูกพืชชนิดอื่น เช่น กาแฟ ถั่วดำ มัน ผัก พืชไร่ ให้มากขึ้นเพราะพืชที่กล่าวมานี้เหมาะสมกับพื้นที่บ้านห้วยขวางที่มีความสูงกับการปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าทำให้คุณภาพดี และมีตลาดรับซื้อที่แน่นอนให้ราคาดี ส่วนการปลูกข้าวไร่หากได้ผลผลิตเพียงพอแบบนี้ก็อาจจะต้องเพิ่มปุ๋ยจากเปลือกกาแฟ จะทำให้ดินมีความสมบูรณ์มากขึ้น ลดการพังทลายของหน้าดินมากขึ้น ส่วนโรคที่มากับข้าวและสภาพอากาศที่

เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นทุกวัน ทีมวิจัยและคนในชุมชนบ้านห้วยขวากจะต้องมีการตั้งรับปรับตัวกับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาอยู่เสมอ อีกทั้งต้องวางรากฐานการผลิตที่สามารถเอื้อให้คนพึ่งพิงป่าไปด้วยกันได้ในอนาคตคงต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศและการพึ่งพิงอาหารจากป่ามากขึ้น อีกทั้งยังจะต้องเสริมกำลังอาหารให้เกิดขึ้นในป่าให้มากขึ้น หากวันหนึ่งโรคแมลงทวีความรุนแรงมากขึ้นก็ยังมีอาหารจากป่าเข้ามาช่วยได้

รูปแบบผลิตข้าวและการปลูกพืชเสริมต่อไป

- 1.1 ด้านการปลูกข้าว จะมีการทดลองนำข้าวจากพื้นที่อื่น/จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาปลูกในพื้นที่ไร่บ้านห้วยขวากเพื่อทดลองด้านผลผลิตที่มีคุณภาพและผลผลิตที่มากขึ้น ขายได้เพราะข้าวแพ่ที่มีในหมู่บ้านก็จะมีไว้สำหรับกินในหมู่บ้านเท่านั้น
- 1.2 ด้านการปลูกพืชหลังไร่ เช่น การปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าเพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง
- 1.3 การทำปุ๋ยจากเปลือกกาแฟ ที่สามารถนำมาใช้แทนปุ๋ยเคมี และไม่ต้องซื้อเพราะชาวบ้านจะเป็นคนไปทำเองแล้วนำมาใช้เอง
- 1.4 การคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่ส่งขายในพื้นที่ หรือผู้ที่สนใจในการนำไปขยายพันธุ์ต่อไป

บทที่ 5

สรุปผล วิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการดำเนินงาน

จากการทำวิจัยโครงการ “แนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนลี้ะบ้านห้วยขวางโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาง ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน” ของทีมวิจัยบ้านห้วยขวาง มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อให้ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพทางธรรมชาติ สภาพภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการการปลูกข้าวไร่โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านห้วยขวาง 2) เพื่อศึกษาวิธีการปลูกข้าวไร่ที่ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาองค์ความรู้ท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ในปัจจุบันโดยกระบวนการมีส่วนร่วมชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลบ่อเกลือเหนือ 3) เพื่อหาแนวทางในการจัดการแปลงข้าวไร่ที่เหมาะสมกับพื้นที่สูงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านห้วยขวาง

ซึ่งจากการทำโครงการวิจัยที่ผ่านมาได้มีการดำเนินการโดยวิธีดังนี้

- 1) การจัดเวที เสวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน ระดับครัวเรือนที่มีการผลิตข้าวไร่
- 2) การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่ทำกินและสำรวจการบริโภคข้าวในครัวเรือน กระบวนการผลิตในแต่ละปี พันธุ์ข้าวที่ใช้ในแต่ละไร่ และการสัมภาษณ์

3) การทดลองปฏิบัติด้านการปลูกข้าวไร่ทำแนวขวางพื้นที่ทำในส่วนของทีมวิจัยการดำเนินการศึกษาวิจัย มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

จากการจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนและคนนอกชุมชนรวมไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวไร่บ้านห้วยขวาง ที่ผ่านมามีได้ว่าประสบผลสำเร็จไปอีกก้าวหนึ่ง การดำเนินการวิจัย สามารถตอบวัตถุประสงค์ คือ การจัดการแปลงข้าวไร่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่ลาดชัน การปลูกข้าวไร่ใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีอย่างจำกัด ด้วย นโยบายของภาครัฐที่มีการกันเขตป่ากับพื้นที่ทำกินจึงส่งผลให้ชาวบ้านต้องทำข้าวไร่กันแบบซ้ำที่เดิมฉะนั้นการแก้ปัญหา ก็คือการอยู่กับพื้นที่ที่จำกัดให้ได้และการหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมและเพิ่มผลผลิตให้พอกินในแต่ละปี จากการวิจัยของทีมนักวิจัยบ้านห้วยขวางส่งผลให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมและมีความสนใจเป็นอย่างมากเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวของชาวบ้านเองการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเล็กๆ ก็ทำให้เพิ่มผลผลิตได้ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องยากในการทดลองปฏิบัติของชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะเข้ามาร่วมในการให้ความรู้ด้านการจัดการแปลง เช่น มทร.ล้านนา น่าน โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ ฯลฯ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากกับการจัดกิจกรรมการทดลองจากการวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่พบว่า ปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลต่อผลผลิตข้าวไร่ ที่ได้ปริมาณน้อยในขณะที่พื้นที่ไร่มีประมาณมาก มาจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ

1. พื้นที่ในการผลิตข้าวไร่มีพื้นที่ลาดชัน ประมาณ 60 องศา เวลาฝนตกทำให้น้ำได้พัดพาเอาหน้าดินไปด้วยดังนั้นในดินจึงไม่มีสารอาหารอยู่เลย
2. การเกิดดินสไลทำให้พื้นที่ในการปลูกข้าวไร่ลดลง
3. ปัญหาด้านโรคแมลง ทั้งในดินและบนดินทำให้ข้าวได้ผลผลิตน้อยลง

4. บางปีมีลมพัดแรงทำให้ข้าวล้มได้ง่ายผลผลิตจึงได้น้อยลง
5. จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นในแต่ละครัวเรือนและพื้นที่การทำกินที่มีจำกัดทำให้ข้าวบางครัวเรือนไม่พอกิน

แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในของชุมชน

- แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่จะมีผลต่อผลผลิตข้าวในแต่ละปี เนื่องจากชุมชนได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น ฤดูฝนจะมีฝนตกแบบไม่มีน้ำ ฤดูร้อนก็ร้อนจัด หน้าหนาวอากาศหนาวเย็นติดต่อกันหลายเดือน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว น่าจะมีผลต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและการผลิตข้าวไว้ในแต่ละปี ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในพื้นที่
- แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมของคนในการผลิตข้าวให้เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชนคือ การนำสารเคมีมาใช้ในไร่ข้าวเป็นสิ่งที่มีความกังวลมากที่สุด เพราะข้อมูลที่พบระยะแรกนี้ยังไม่พบการใช้สารเคมีแต่ในอนาคตนั้นอาจจะไม่แน่นอน เพราะการถอนหญ้าในแปลงข้าวที่มากขึ้นและต้องใช้เวลาในการถอนหลายวันต่อไร่ถ้าจะให้ข้าวได้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นก็ต้องให้เวลาในการถอนหญ้าให้มากขึ้น ระยะนี้สิ่งที่นำเข้ามาช่วยในการทุ่นแรงของชาวบ้านก็คือเกือกที่มีอยู่ในพื้นที่ แต่การใช้เกือกก็จะทำให้ดินเปลี่ยนไปเหมือนกันดังนั้นความรู้เหล่านี้เป็นบทบาทที่ที่มวิจัยจะต้องค้นคว้าต่อไป เพื่อให้สอดคล้องกับการผลิตในพื้นที่และให้เกิดการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นในระยะต่อไป
- แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมเรียนแบบของคนในชุมชนในการใช้ปุ๋ยเคมีในไร่ข้าว เนื่องจากที่ผ่านมาพบว่ามีชาวบ้านบางรายได้นำปุ๋ยเคมีไปใส่ในไร่ข้าว (ในพื้นที่ข้าวไม่สมบูรณ์) พฤติกรรมนี้อาจจะมีแนวโน้มทำให้คนที่พบเห็นเรียนแบบการใส่ปุ๋ยจึงได้นำปุ๋ยเข้ามาขายในหมู่บ้านก็อาจเป็นไปได้

การแก้ไขปัญหาข้าวไม่พอกินหรือการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่

การแก้ไขปัญหาระยะสั้น

- การหยิบยืมข้าวในช่วงไม่พอกินกับกลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวในหมู่บ้าน และการหยิบยืมจากญาติพี่น้องในหมู่บ้าน

การแก้ไขปัญหาระยะยาว

- การสร้างความร่วมมือกับคนทั้งในและนอกชุมชนด้านการจัดการแปลงข้าวและพันธุ์ข้าวของคนในชุมชน
- การใช้มาตรการของชุมชนที่เข้มงวดเรื่องการใช้สารเคมีในแปลงข้าวเพื่อให้เกิดเป็นการป้องกันไว้ก่อนที่จะเกิด
- ปลูกพืชเสริมในแปลงข้าวเพื่อให้เกิดสารอาหารในช่วงที่ผลิตข้าว เช่น ถั่วต่างๆ แดงไร้กาแฟ ผือก ผักทอง ฯลฯ นอกจากจะเป็นการเสริมอาหารในดินแล้วชาวบ้านยังมีอาหารให้กินระหว่างที่รอเก็บเกี่ยวอีกด้วย

- การทำแนวคันทัววในพื้นที่ไร่ของชาวบ้านแต่ละคนเพื่อให้ชะลอการชะล้างหน้าดินทำให้ดินมีความสมบูรณ์มากขึ้น ได้รับการส่งเสริมจากโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ เข้ามาช่วยขุดแนวคันทัวว/ขั้นบันไดในแต่ละปี
- การแก้ไขปัญหาด้านหนอนกัดกินข้าวในดิน ชาวบ้านจะมีวิธีการพรวนดินในแปลงข้าวและนำหนอนที่กัดกินรากข้าวออก
- การแก้ไขปัญหาด้านแมลงกัดกินต้นข้าวหรือยอดข้าวชาวบ้านจะมีการทำที่ดักแมลงที่กัดกินข้าวไว้ตามจุดต่างๆ วิธีนี้จะทำให้แมลงลดลง 80 %
- ด้านการบำรุงดิน ในชุมชนมีการปลูกกาแฟเป็นอาชีพเสริมส่งไปที่ โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ จะมีการแปรรูปที่ศูนย์นี้กากจากกาแฟจะนำมาทำปุ๋ยหมักส่งให้กับชาวบ้านได้ใช้ในแปลงข้าวต่อไป

ในช่วงของการดำเนินโครงการวิจัยที่มิวิจัยได้เข้าร่วมโครงการของหน่วยงานเช่น ป่าไม้ที่เข้ามาได้มีการทดลองทำแนวคันทัววในไร่ของตนเอง เป็นการทดลองให้เห็นผลของการเพิ่มผลผลิตข้าวในเบื้องต้นถ้าจะให้ได้ผลและข้าวพอกินกันทั้งหมู่บ้านที่มิวิจัยนำร่องต้องมีการขยายผลการทำงานและชี้ให้เห็นถึงผลที่ได้และสิ่งที่ควรระวังต่างๆ

การดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมาถือว่าได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้ง มทร.ล้านนา นานเจ้าหน้าทีเกษตรพื้นที่สูง โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ ได้เข้ามาหนุนเสริมเรื่องความรู้ในด้านการปลูกข้าวไร่ การขุดแนวคันทัวว/ขั้นบันไดให้การหนุนเสริมด้านการขุดแปลง และร่วมเก็บข้อมูลการผลิตข้าวในชุมชน ที่มิวิจัยถือว่าทุกโครงการที่เข้ามาเป็นโอกาสในการเรียนรู้ ตั้งรับปรับตัวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านเองเกิดความตระหนักในการจัดการแปลงข้าวที่เหมาะสมของตนเองมากขึ้น ทำให้ที่มิวิจัยเองเกิดการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดให้รอบด้านมากขึ้น เพื่อให้ได้ผลผลิตข้าวที่เพิ่มขึ้น ที่มิวิจัยได้มีการทดลองด้วยตัวเองและมีแนวทางการขยายความคิดสู่ชุมชนต่อไป

บทวิเคราะห์

โครงการวิจัย “แนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของชุมชนลี้ะบ้านห้วยขวากโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยขวาก ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน” ถือว่าเป็นโครงการที่ดีที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนบ้านห้วยขวาก ได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างความตระหนักด้านการแก้ไขปัญหาข้าวไม่พอกินได้เพราะเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่สามารถทำให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาที่ตนเองประสบพบเจออยู่เป็นประจำทุกปีแต่ก็ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งสามารถเข้ามาจัดการได้ต้องอาศัยความร่วมมือไม่ร่วมมือของคนในชุมชนเข้ามาช่วยกันหาทางออก ซึ่งเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนได้ช่วยกันค้นหาข้อมูล สาเหตุปัญหา วิธีแก้ปัญหาทุกอย่างรวมเป็นการวิจัยทั้งหมด การประสบปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนบ้านห้วยขวาก นั่นคือ ปัญหาพื้นที่ทำไร่ข้าวถูกจำกัดห้ามขยายเขต พื้นที่ทำไร่มีความลาดชันสูงมากทำให้เวลา

ฝนตกจะมีการชะล้างเอาหน้าดินออกไปหมด สารอาหารในดินจึงไม่มีให้ข้าวได้ การจัดการแปลงข้าวก็ถือเป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่ง บางคนมีการถอนหญ้าปีละ 2 ครั้ง บางคนถอนหญ้าปีละ 3 ครั้งทำให้ผลผลิตไม่เท่ากัน สภาพอากาศที่ส่งผลต่อผลผลิตข้าวในแต่ละปี บางปีฝนแล้ง บางปีลมพัดแรงทำให้ข้าวล้ม ผลผลิตได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย บางปีมีโรคแมลงทำให้ข้าวได้ผลน้อย จากปัญหาทั้งหมดทั้งหมดเหล่านี้ ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขก็จะเกิดเป็นปัญหาให้กับลูกหลานต่อไป การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นชั้นนี้จึงถือเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้คนในชุมชนได้เกิดความพยายามที่จะค้นหาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด อีกทั้งทีมวิจัยเองยังคิดหาวิธีในการสร้างความยั่งยืนในการจัดการข้าวไม่พอกินให้กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องที่มีอำนาจและนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสืบค้นมาไปนำเสนอให้หน่วยงานเข้าเข้ามาช่วยในการเติมเต็มความรู้ใหม่บวกกับความรู้เดิมในด้านการคัดพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่ความรู้เหล่านี้จะได้คงอยู่กับคนในชุมชน สืบทอดไปยังลูกหลานต่อไป

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและคณะวิจัยที่เป็นชาวบ้าน ทั้งในส่วนของกระบวนการวิจัยที่เสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่แฝงผู้รู้ในท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ทนุเดิมพื้นที่และศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้การศึกษาดังกล่าว เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งในส่วนของทีมวิจัยชาวบ้านที่ร่วมกันสืบค้นข้อมูล โดยอาศัยกระบวนการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนพูดคุย การสนทนาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ออกแบบสัมภาษณ์และแบบสำรวจ ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นทีมวิจัย จะมีส่วนสนับสนุนในการให้ข้อมูลและร่วมลงมือปฏิบัติ เช่น การสำรวจปริมาณการบริโภคข้าวที่พอกินและไม่พอกินต่อปี ร่วมกันวางแผนในการหาแนวทางการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่และร่วมกันทำแปลงทดลอง การทดลองปรับปรุงดิน เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การหาความรู้ใหม่ในการกำจัดแมลงไน้ข้าว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกิดจากกระบวนการวิจัยที่ไปช่วยกระตุ้นความอยากรู้ อยากเห็น อยากทำ เพื่อเป้าหมายร่วมกันเพื่อปากท้องของคนในชุมชนให้เกิดความรู้ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งในอดีตชุมชนเองก็ไม่ได้มองว่าปัญหาเรื่องข้าวไม่พอกินของชุมชนเป็นปัญหาใหญ่ เพราะไม่ได้มีการสืบค้นปัญหาร่วมกัน รวมถึงไม่ได้มีการสำรวจอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน แต่เมื่อได้มีการศึกษาวิจัยโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้ข้อมูลที่ผ่านการสืบค้นข้อมูล การสำรวจ และลงมือปฏิบัติร่วมกัน ชาวบ้านจึงได้เห็นว่าสถานการณ์ปัญหาเรื่องข้าวไม่พอกินเป็นของชุมชน ไร่ข้าวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ปัจจุบันพบว่าเริ่มมีน้อยลงถอยลงทั้งพื้นที่การเพาะปลูกอยู่ในเขตป่าจึงมีขีดจำกัดในการปลูก อากาศเริ่มเปลี่ยนแปลงบ่อยฝนตกไม่ตามฤดูกาลทำให้ผลผลิตข้าวไม่เต็มจำนวน ฝนตกแรงในฤดูฝนทำให้เกิดการชะล้างหน้าดินมากขึ้น จึงมีเวทีความคิดเห็นในการประชุมให้มีการทดลองความรู้ที่ได้จากภายนอกและความรู้ที่ได้จากภายในด้านการคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว การขุดแนวกันน้ำชะล้างหน้าดินโดยทีมวิจัยเป็นคนทดลองก่อน จากนั้นจึงจะมีการขยายผลไปสู่คนในชุมชนต่อไป

จากการสำรวจข้อมูลดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิตข้าวในพื้นที่ที่จำกัดมากขึ้นจากแต่ก่อนมีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนมากมายแต่ชาวบ้านไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร จนกระทั่งเกิดที่มวิจัยขึ้นมาในหมู่บ้าน มีการเก็บข้อมูลด้านการผลิตข้าวเอง การเก็บข้อมูลเรื่องพันธุ์ข้าวเอง การทดลองด้วยตัวเอง ชาวบ้านจึงได้เห็นกระบวนการทำงานและการเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเอง จึงเข้ามาร่วมและเห็นความสำคัญด้านการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมากขึ้น เพราะถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยชาวบ้านและที่มวิจัยสามารถที่จะสืบค้นข้อมูลที่เป็นจริงและสามารถอธิบาย อภิปรายและนำเสนอข้อมูลด้วยความเป็นเหตุเป็นผล และหาแนวทางแก้ไข ปัญหา การฟื้นฟูองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ ความเสี่ยงและความเปราะบางของฐานอาหารเช่นข้าว ตลอดจนร่วมกันลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และหากประเด็นใดที่ชุมชนไม่สามารถจัดการได้เพียงลำพัง เช่น การปรับพื้นที่ไร่ของตนเองให้มีที่พืชชะลอการชะล้างหน้าดินได้ การแบ่งพื้นที่ทำกินของชาวบ้านกับพื้นที่ป่าของรัฐ ก็จะประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเหมือนเช่นในอดีต รวมถึงวางแผนการดำเนินงานร่วมกันที่จะช่วยทำให้คนในชุมชนบ้านห้วยขวางสามารถที่จะขยายผลไปสู่คนในชุมชนให้ได้ทุกครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน

ผลจากการดำเนินการศึกษาวิจัย โดยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ชุมชนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนเดิมและศักยภาพของชุมชน และเกิดความภาคภูมิใจที่ทุกคนในชุมชนได้ร่วมกันทำงานวิจัยเพื่อชุมชนของตนเองและคำถามวิจัยที่ได้ตั้งไว้ก็ได้คำตอบที่ชาวบ้านสามารถจะนำคำตอบที่ได้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนและความรู้ใหม่ๆ จากภายนอก ทั้งนี้เพื่อการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ให้พอกินในระดับครัวเรือนและชุมชนรวมถึงคุณภาพข้าวไร่ที่มีความปลอดภัยจากสารพิษต่างๆ

นอกจากนั้นการที่ชุมชนได้ทำการศึกษาวิจัยก็จะเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่นๆ ได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปปรับใช้ในชุมชนของตนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองและชุมชน และนำชุดความรู้ที่ได้ไปพัฒนาต่อยอดทั้งในส่วนของงานวิจัยและงานพัฒนาในประเด็นเรื่องเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ของบ้านห้วยขวางต่อไป

ฉะนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ชุมชนคนวิจัยได้รับการทำวิจัยร่วมกัน คือ การได้รู้จักตัวตนของตนเองและชุมชน การได้เรียนรู้สถานการณ์ปัญหา ผลกระทบ ความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ การรู้จักการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยในการจัดการ และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยถือว่า "เป็นทุกข์หน้าหมู่" หรือปัญหาของชุมชน ที่คนในชุมชนต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา เพราะคนในชุมชนเท่านั้นที่รู้ปัญหาดีที่สุด และความภาคภูมิใจที่คนชายขอบอย่างบ้านห้วยขวางก็สามารถที่จะดำเนินงานการศึกษาวิจัยได้จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ร่วมกัน เหมือนคำกล่าวที่ว่า "งานวิจัยใคร ๆ ก็ทำได้"

ผลจากการทำงานวิจัยขึ้นนี้ทำให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ อีกช่องทางหนึ่ง นั่นคือแหล่งอาหารของคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง คนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญในเรื่องนี้

เพราะ การใช้น้ำในหมู่บ้านมาจากป่าที่รักษาไว้และจะมีการพัฒนาระบบน้ำเพื่อให้ได้ใช้น้ำกันตลอดปี อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปหาอาหารได้ตลอดทั้งปี และยังเป็นพื้นที่ที่สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้เช่น กาแฟ ที่สามารถปลูกเข้าไปในป่าได้เลย และยังคงคนในชุมชนได้เข้าไปหารายได้และหาอาหารได้ จะเห็นถึงการพึ่งพิงกันทั้งคนกับป่า ที่สามารถเอื้อให้เกิดรายได้กับคน คนเข้าไปรักษาป่าเช่น การสร้างฝาย ทำแนวกันไฟ ฯลฯ ทำให้คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างสมบูรณ์ไม่บุกรุกซึ่งกันและกัน การทำข้าวไร่ก็จะมีวิธีการที่เหมาะสมกับคนในพื้นที่และป่าต่อไปเช่นกัน

2. ผลลัพธ์ของงานวิจัย

ด้านนักวิจัยชาวบ้าน ภายหลังที่ชุมชนได้รับทราบความเป็นมาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ผ่านกระบวนการจัดเวทีให้ความรู้จากพี่เลี้ยงงานวิจัยและการได้เห็นสื่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ทำให้เกิดความสนใจที่อยากจะทำและเห็นว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวและชุมชนสามารถทำได้ เนื่องจากได้เห็นหลายๆ ชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็ได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ชาวบ้านห้วยขวางจึงมีความเห็นร่วมกันว่า "เราน่าจะทำวิจัย" แต่จะทำเรื่องอะไรยังไม่สามารถตอบได้ จนกระทั่งได้ร่วมกันจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาปากท้อง ซึ่งหลังจากที่ได้วิเคราะห์ปัญหาร่วมกันแล้ว และนำเอาข้อมูลปัญหามาพูดคุยกันเพื่อจัดลำดับของปัญหา ต่างก็มีความเห็นร่วมกันว่า ปัญหาปากท้องเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในทุกๆ ด้าน จึงได้ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยในเรื่องการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ให้เพียงพอต่อการบริโภคของคนในชุมชน ทั้งนี้ต่างมองปัญหาร่วมกันว่า สถานการณ์ปัญหาเรื่องข้าวไร่พอกินเป็นปัญหาที่ใหญ่ของชุมชน โดยเฉพาะในช่วงที่ข้าวขาดแคลน และมีพื้นที่การผลิตข้าวไร่จำกัดเริ่มเป็นปัญหา ทั้งในด้านทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อาหารจากการผลิตก็ลดลงเรื่อยๆ มีหน้าซำการปลูกข้าวไร่จะขยายออกไปไม่ได้แล้วด้วยผลทางนโยบายของรัฐ ดังนั้นคนในชุมชนจึงคิดว่าจะทำอย่างไรที่คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้มาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ไข สิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้น ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ทุกคนได้มานั่งพูดคุยกันถึงปัญหาของตนเองบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นจริง ตลอดจนการยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งถือว่าการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนและที่มวิจัย ซึ่งถือเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการงานวิจัย นอกจากนั้นยังมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละด้านดังนี้

- การกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกของทีมวิจัยและชาวบ้านที่ได้มาร่วมกระบวนการวิจัย
- การกล้าเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ไม่เคยทำทดลองปฏิบัติจนเห็นผลสำเร็จ
- การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มาเป็นเครื่องมือในการที่ให้คนในชุมชนได้เข้ามาพูดคุยกันถึงสถานการณ์ปัญหาและมองไปข้างหน้าด้วยกัน
- การสร้างความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาของชุมชนในแต่ละด้าน เพราะทุกคนถือว่าเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน เพราะมีฐานความคิดร่วมกันว่า "เราไม่สามารถที่ย้ายถิ่นฐานและพื้นที่ทำกินได้เหมือนเช่นในอดีตอีกต่อไป เราจะทำอย่างไรเพื่อรักษา

ฐานที่มั่นสุดท้ายของเราไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ในอนาคต โดยเฉพาะฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

- การใช้ข้อมูลในการสืบค้นข้อมูลและการเปรียบเทียบปริมาณข้าวไร่และการนำเสนอข้อมูลให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาร่วมในกระบวนการทำงานของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันให้ทีมวิจัยเกิดพลังใจในการทำงานต่อไป

ด้านชุมชน ชุมชนเริ่มมีความตระหนักถึงปัญหาข้าวไร่พอกินอย่างแท้จริง ซึ่งต่างจากในอดีตที่ไม่ได้มองเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน แต่หลังจากที่มีโครงการวิจัยเกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ในพื้นที่ที่จำกัดด้วยนโยบายของภาครัฐ การทวงคืนพื้นที่ป่าต้นน้ำที่เป็นของคนในชุมชน ที่มีพื้นฐานมาจากปัญหาของการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งคนทุกคนได้ใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนาน แต่บัดนี้ กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนจึงตั้งคำถามร่วมกันว่า จะมีการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ในพื้นที่ที่จำกัดได้อย่างไร มีแนวทางไหนบ้างที่จะช่วยกันทำได้ และทุกคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการทำงาน นอกจากนั้น คนในชุมชนต่างก็มีความภาคภูมิใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในครั้งนี้ และยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

ด้านการทำโครงการวิจัย

ผลจากการทำงานวิจัยที่ค้นพบการทำแนวคันทัววันนั้น เนื่องจากพื้นที่ไร่บ้านห้วยขวางเป็นพื้นที่ลาดชัน 60 องศา ทำให้การชะล้างหน้าดินมีมาก และเกิดดินสไลด์ขึ้นบ่อยครั้งเกือบทุกปีจะเห็นจากภาพในภาคผนวก ซึ่งเป็นที่มาของการทดลองทำแนวคันทัวหรือคันดินที่ลดแรงไหลของน้ำได้ดีกว่าไม่ทำเลย และยังเป็นพื้นที่ที่สามารถเก็บอาหารหรือปุ๋ยของข้าวไร่ได้ดี อีกทั้งเจ้าของไร่เองก็ยังลดแรงในการเดินได้อีกทางหนึ่งซึ่งง่ายต่อการสัญจรไปทำไร่และลดอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นกับชาวไร่ได้ด้วย

3. ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

หลังจากที่โครงการวิจัยฯ บ้านห้วยขวางได้เริ่มกระบวนการทำงาน ตั้งแต่การพัฒนาโจทย์วิจัยจนถึงกระบวนการดำเนินงานโครงการวิจัยจนเสร็จสิ้น ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในครั้งนี้ คือ

1. องค์ประกอบของทีมวิจัย ซึ่งประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการ สมาชิก อบต.กลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุ ประชาชนชาวบ้าน ที่มีความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาเรื่องการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ การคัดพันธุ์ข้าวแบบโบราณอย่างง่าย ๆ ทำให้การประสานงานค่อนข้างรวดเร็ว และต่างมีความเสียสละที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย

2. ชาวบ้านห้วยขวาง ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในการผลิตข้าวเพราะทุกครัวเรือนต้องมีข้าวกินและเพียงพอ จึงอยากให้มีโครงการวิจัยนี้เกิดขึ้น เพราะจะได้ทราบว่าสถานการณ์ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร รวมถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน และแนวทางที่แก้ไขปัญหาเหล่านั้นคืออะไร ใครควรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเรื่องนี้ และประเด็นการศึกษาวิจัยถือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน ทุกคนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชน

3. การประสานการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยบ้านห้วยขวางและพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีส่วนสำคัญในการมาให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนการเติม

เต็มองค์ความรู้ด้านงานวิจัยและการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ตลอดจนการได้ร่วมเวทีในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับจังหวัดและระดับภาค ทำให้ได้ข้อมูลและความรู้เพื่อนำกลับมาปรับใช้ในการทำงานวิจัยในพื้นที่ ตลอดจนได้กำลังใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำให้มีพลังใจในการทำงานเพิ่มมากขึ้น

4. ผลจากการศึกษาวิจัย หลังจากโครงการวิจัยทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของตัวเองและชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งก่อนและหลังจบการศึกษาวิจัย

5. องค์การที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เจ้าหน้าที่เกษตรพื้นที่สูง เจ้าหน้าที่จาก มทร.ล้านนา ฯลฯ ได้มีส่วนสำคัญในการให้ความร่วมมือตลอดการศึกษาวิจัย และยินดีที่จะพัฒนาต่อยอดโครงการวิจัย ให้ประเด็นด้านข้าวไม่พอกินเป็นวาระของหมู่บ้านห้วยห้วยขวาง และเป็นวาระของแต่ละหน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่ต่อไป

6. การติดตามหนุนเสริมอย่างใกล้ชิดของพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานฯ มีการเติมเต็มกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับทีมวิจัย อีกทั้งเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้กำลังใจในการทำงาน ทำให้ชุมชนและทีมวิจัยมีพลังกายพลังใจในการทำงานเป็นอย่างมาก

3. ปัญหาและอุปสรรค

1. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นเรื่องใหม่ของชุมชน ที่ไม่เคยทำมาก่อน ทำให้กระบวนการทำงานในช่วงแรกๆ ประสบปัญหา ทั้งในด้านการสื่อสารให้กับชาวบ้านได้เข้าใจ กระบวนการเก็บข้อมูล รวมถึงการสรุปข้อมูลต่างๆ ยังทำได้ไม่ค่อยดีและไม่สามารถลงลึกในรายละเอียดได้

2. ข้อจำกัดในเรื่องของความเข้าใจด้านการจัดการของทีมวิจัยและคนในชุมชนทำให้เกิดความคลุมเครือในการทำงาน ดังนั้นทางทีมวิจัยและชาวบ้านต้องมีการปรับความเข้าใจในการทำงานกัน

3. ข้อจำกัดในเรื่องการสื่อสารกับคนภายนอกชุมชนเพราะในชุมชนการเดินทางเข้าหมู่บ้านเป็นทางลาดชันจึงติดต่อสื่อสารกับพี่เลี้ยงได้ยาก และทางเข้าไปหมู่บ้านก็ยากลำบากในฤดูฝน

4. ข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการทำงานวิจัย มีผลต่อการดำเนินงานของทีมวิจัย เนื่องจากไม่สามารถดำเนินการได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ด้วยปัญหาในหลายๆ ด้าน เช่น การรวบรวมข้อมูล การบันทึกและการสรุปเพื่อเขียนรายงาน ประกอบกับทีมวิจัยมีภารกิจในครอบครัว เช่น ต้องออกไปทำงานในต่างถิ่น เป็นเวลาหลายวัน หรือเป็นเดือน ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานศึกษาวิจัยได้อย่างเต็มที่

5. กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย ชุมชนยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ จำเป็นที่จะต้องให้มีกระบวนการวิเคราะห์ที่ลงลึกถึงสถานการณ์ปัญหาและมีผู้ที่มีความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาช่วยเติมเต็มข้อมูลในการวิเคราะห์ให้มากขึ้น

4. ข้อเสนอแนะ

- 4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลผลการวิจัยในแต่ละด้าน จำเป็นที่จะต้องให้พี่เลี้ยงฯ หรือผู้ที่มีความรู้มาให้ข้อมูลเพิ่มเติม รวมถึงการเติมเต็มความรู้ให้กับทีมวิจัยเพิ่มมากขึ้น
- 4.2 ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย อาจต้องมีการผ่อนผันหรือขยายเวลา เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาของชาวบ้านและทีมวิจัย ซึ่งมีภาระในครอบครัวค่อนข้างมาก ทำให้การดำเนินการวิจัยไม่สามารถทำตามกรอบระยะเวลาได้
- 4.3 เพิ่มเติมกระบวนการวิเคราะห์ผลการศึกษารายการ โดยอาศัยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ที่มองทะลุถึงสถานการณ์ปัญหาทั้งในอดีต ปัจจุบันและจะมีผลกระทบในอนาคตเข้ามาร่วมวิเคราะห์กับชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับชุมชนและคนในพื้นที่

5. การดำเนินงานในอนาคต

- 5.1 ด้านการปลูกข้าว จะมีการทดลองนำข้าวจากพื้นที่อื่น/จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาปลูกในพื้นที่ไร่บ้านห้วยขวางเพื่อทดลองด้านผลผลิตที่มีคุณภาพและผลผลิตที่มากขึ้น ขยายได้เพราะข้าวแพ่ที่มีในหมู่บ้านก็มีไว้สำหรับกินในหมู่บ้านเท่านั้น
- 5.2 ด้านการปลูกพืชหลังไร่ เช่น การปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าเพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง
- 5.3 การทำปุ๋ยจากเปลือกกาแฟ ที่สามารถนำมาใช้แทนปุ๋ยเคมี และไม่ต้องซื้อเพราะชาวบ้านจะเป็นคนไปทำเองแล้วนำมาใช้เอง
- 5.4 การคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่ส่งขายในพื้นที่ หรือผู้ที่สนใจในการนำไปขยายพันธุ์ต่อไป

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ทำงานในโครงการ

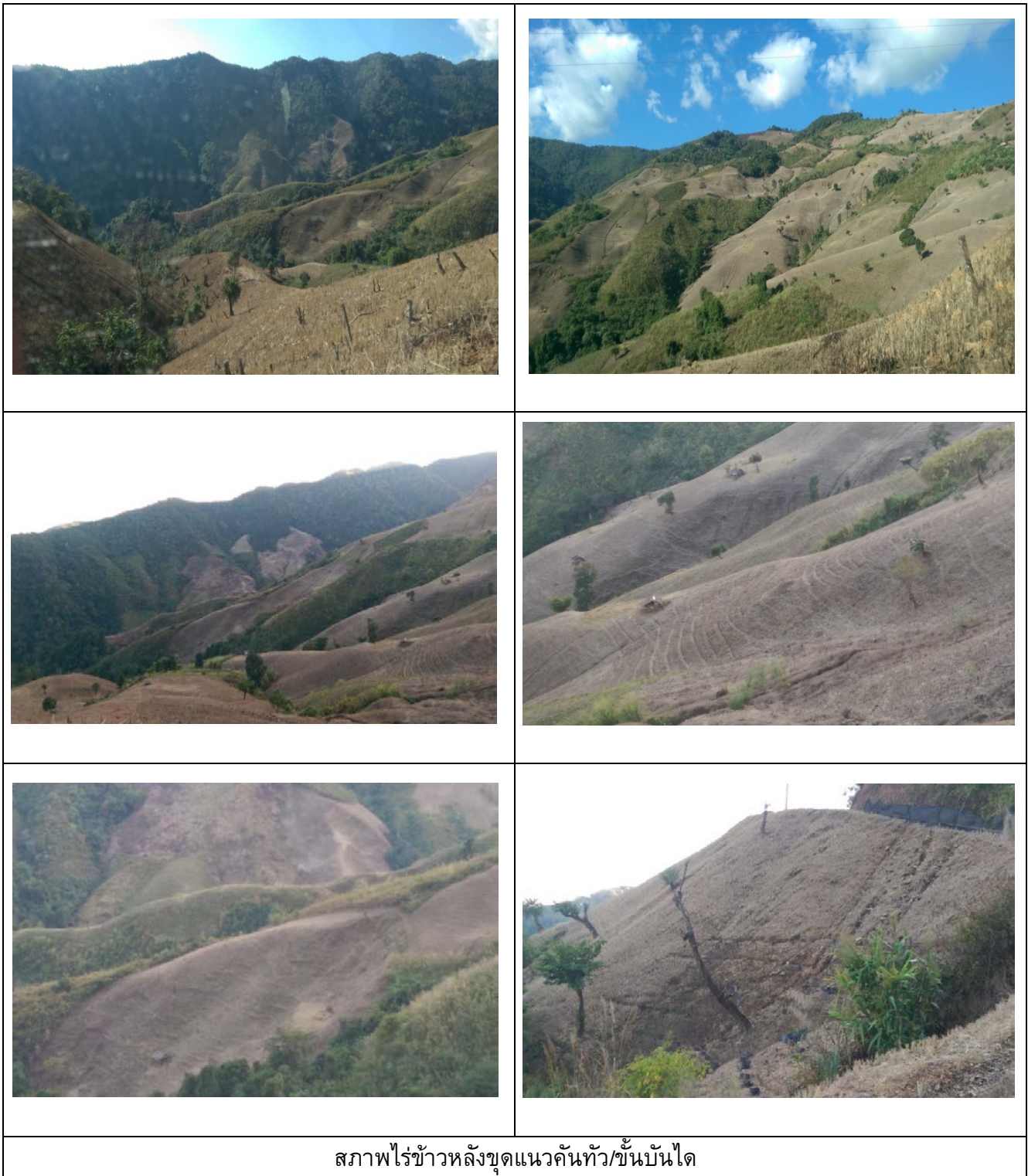
ทีมวิจัย

1) นายอนุรักษ์	อุ่งถิ่น	หัวหน้าโครงการวิจัย
2) นายประเสริฐ	บัวเหล็ก	รองหัวหน้าฯ
3) นายพรชัย	วิศลยา	รองหัวหน้าฯ
4) นายพิพัฒน์	อุ่งถิ่น	เลขานุการ
5) นายพาย	อุ่งถิ่น	เหรัญญิก
6) นายปรัชญา	คงธนโรจน์	เหรัญญิก
7) นายบุญเลิศ	คงธนรักษ์	ทีมวิจัย
8) นายศุภกิตต์	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
9) นายเกียรติณรงค์	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
10) นายรัตน์	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
11) นายณัฐวุฒิ	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
12) นายวรเชษฐ	กุลจารุไพศาล	ทีมวิจัย
13) นายอนุสรณ์	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
14) นายยศ	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
15) นายเบียด	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
16) นายศักดิ์	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
17) นายสงกรานต์	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
18) นายธีรเทพ	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
19) นายแฮนด์	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
20) นายเจริญ	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
21) นายดม	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย
22) นายสม	อุ่งถิ่น	ทีมวิจัย

ภาพกิจกรรม

กิจกรรมการสืบค้นข้อมูลพันธุ์ข้าว จำนวนผู้ปลูกข้าว

การเอามือเอแรงในการตีข้าวของชาวบ้านากัน

การประชุมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนในการจัดการแปลงข้าวไร่

ประเพณีการทานข้าวใหม่